

בעזהשי"ת

קונטרס

שובה ישראל

פנינים יקרים, מדבש מתוקים, אמרי
מוסר וחסידות, הארות והדרכות
בעבודת השי"ת וביראת שמים
משולב בסיפורים מצדיקי וגדולי הדורות
על חודש אלול וירח האיתנים

מלוקט מתוך שיחותיו של אבינו מורינו הגאון הצדיק
רבי ישראל דוד ניוואהנער זצ"ל
אשר דרש במקהלות עם לחבורות תלמידים מקשיבים
הקשורים אליו בעבותות אהבה

יו"ל לרגל ירח האיתנים תשע"א לפ"ק

בקשה

אנו פונים בזה לכל מי שיש בידו חומר
מרביתו זצ"ל שיחות עובדות הנהגות,
או קלטות או הערות והארות על
קונטרס זה או שרוצה לתת תרומות
או הנצחות יעיל בטובו לפנות אלינו

משפחת ווייס

1245 50 Street #5B
Brooklyn, NY 11219

718-853-1661

8531661@gmail.com

כל הזכויות שמורות

HADAF PRINTING INC.

5023 14 Ave. #A1 • Brooklyn, NY 11219

718.633.5067 • F: 718.879.5869 • mail@hadafprinting.com

התוכן

פתחא זעירא.....	ה
התודה והברכה.....	ז

אלול

אלול.....	ט
התביעה באלול גדולה עד מאד.....	יא
חודש אלול - זמן פתיחת הלב.....	יג
אלול זמן המלחמה.....	יג
ג' רמזים לחודש אלול - ג' עמודים.....	יד
אני לדודי ודודי לי.....	טז
אלול - לא, לו.....	יח
אחת שאלתי מאת ה'.....	יט
הכנה לימים נוראים - כי תצא - כי תבא.....	ע

תשובה והתחזקות

התשובה - חסד ה'.....	כא
חשיבות לימוד מוסר בחודש אלול.....	כג
התשובה האמיתית רק ע"י לימוד מוסר.....	כד
בואו חשבון - לימוד מוסר.....	כו
קבלה בחשק ושמחה.....	כז
התחזקות בשמירת הלשון ובתפילה בחודש אלול.....	כח
השבינו ה' אליך ונשובה.....	כח
והחזירנו בתשובה שלימה לפניך - תיקון המידות.....	כט
חרטה אמיתית.....	לא
עזיבת החטא.....	לב
תכלית תשובה - השתנות וביטול הנגיעות.....	לג
לב יודע מרת נפשו.....	לד
הכנה וכוונה בתפלה.....	לה
שהכל נהיה בדברו.....	לו
יסוד התשובה - אין מקרה.....	לז
האזינו השמים - צדיק באמונתו יחיה.....	מ
תחת אשר לא עבדת את ה"א בשמחה.....	מ
ע"י התשובה כנולד מחדש.....	מא
ג' הקולות שנאמרו בפרשת התשובה.....	מב
רוח חיים - עבודת ה' בשמחה.....	מח

סליחות

וסלחת לעוונינו כי רב הוא.....	נב
ומצאת כי תדרשנו בכל לבבך ובכל נפשך.....	נד

❧ ראש השנה ❧

נו'מלכיות'
גזאמרו לפני מלכיות כדי שתמליכוני עליכם
נחאורי בר"ה וישעי ביוה"כ
סובכן אבוא אל המלך
סא*
סבלמענך אלקים חיים
סגאבינו מלכינו קרע רוע גזר דיננו
סדעשה עמנו צדקה וחסד והושיענו
סהתפלת הימים הנוראים נותנת כח לכל השנה
סוומלאכים יחפזון
סזלערבב השטן
סחתקיעות בתפלה שבלחש

❧ שבת שובה ❧

סחשובה ישראל עד ה' אלוקיך
סחהאובדים בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים
עבהבן יקיר לי אפרים

❧ יום כיפור ❧

עגבקשת מחילה על חוסר סבר פנים יפות
עגלא יקח שוחד
עגתפלה זכה
עדהרה"ק מנאדבארנא וסעודה המפסקת
עהחי שבעים שנה בלא יוה"כ
עהאמירת על חטא בשמחה
עועל חטא שחטאנו לפניך
עזעל חטא שחטאנו לפניך בתמהון לבב
עחעפר אני בחיי קל וחומר במיתתי

❧ סוכות ושמ"ע ❧

פזמן שמחתנו
פבבסוכות תשבו
פדמצות סוכה במסירות נפש
פהאתרג - אל תבואני רגל גאווה
פואתרג השלם
פזאושפיזא דאהרן
פחניגון ההקפות שהציל את חיי

פתחא זעירא

אלול תש"ע לפ"ק

הנה חלפה עברה יותר ממחצית השנה מאז הורם הנזר והוסרה העטרה, ונלקח מאתנו פאר משפחתנו ונזר ראשינו, אבינו וזקנינו, הגאון החסיד איש האשכולות ופאר המידות הגה"צ רבי ישראל דוד ניוואהנער זצ"ל הכ"מ, אשר האציל מרוחו הכבירה, מנועם מידותיו, ומישוב דעתו על משפחתנו.

ועדיין מרגישים אנו בפינו טעם ומתיקות נועם אמרותיו, ואוצרות תורה ומוסר וחסידות שהשפיע עלינו בכל עת במידה גדושה, וביותר ביום שבת קודש, ובפרט בימים המיוחדים בשנה ימים נוראים ומועדי ישראל, אשר אין לתאר ולהעלות עלי גליון המתיקות והנעימות שהשרה עלינו באמרותיו ניגוניו ושירתו, ובנועם תפילותיו, אשרינו שזכינו לכך.

והנה בהתקרב ימי הרחמים והסליחות, חודש אלול, הימים הנוראים, וחג הסוכות, ימי תשובה מיראה ומאהבה, ירח האתנים, החלל הגדול ממלא את לבנו, והלב ממאן להאמין ששוב לא נזכה לשאוב מלא חפניים מים חיים מבאר זאת שחפרוה שרים, ולא נזכה לאוצרות הרוחניים שהיה רגיל להרעיף עלינו בעין טובה ובמלא חפניים בזמנים אלו.

ולפיכך נתעוררנו ללקט מעט שבמעט סנסנים אחדים בבחינת 'טועמיה חיים זכו' משיחותיו ונועם אמרותיו שהיו מרגלא בפומיה לומר בזמנים אלו דברים שאמר לעורר בני משפחתו בניו ונכדיו, ותלמידיו היקרים שהיו קשורים אליו בכל נימי נפשם בעבותות אהבה.

וקראנו שם הקונטרס 'שובה ישראל' ששמו רמוז בקרבנו, ורובו מיוסד על עניני תשובה מיראה ומאהבה.

ואי"ה עוד חזון למועד ובעזהשי"ת עובדים אנו להוציא לאור עולם את שאר שיחותיו ואוצר תורתו וגם לרבות אוצר בלום של סיפורים על גדולי ישראל וצדיקי הדורות שהיה רגיל לספר בכל עת.

פתחא זעירא

ויהי רצון שדבריו יעשו פירות ויעוררו הלבבות לצעוד בדרך הסלולה
וישרה אשר הדריכנו, ובודאי יהי' זה לעלוי נשמתו הטהורה, וימליך
טוב בעד בני משפחתו, ובפרט בעבור אלמנתו **אמנו זקנתנו הרבנית**
שתחי' לאיוש"ט, אשר עמדה לימינו בכל עת במסירות גוף ונפש, והלכה
אחריו במדבר בארץ לא זרועה, והסירה מעליו כל הטרדות כדי שיוכל
להפיץ ממעינותיו הזכים, ועליה נאה להמליך 'שלי ושלכם שלה'. כן יהי'
מליך יושר בעד תלמידיו היקרים שהיו קשורים אליו בעבותות אהבה,
וכמים הפנים לפנים כן גם הוא אהבם כאהבת אב לבניו, שנזכה כולנו
להכתב בספרן של צדיקים ולהחתם בחתימה טובה ולראות בגאולתן
של ישראל בב"א.

התודה והברכה

עם הדפסת קונטרס זה ראשית בכורי תורתו של אבינו מורינו זצ"ל מרגישים אנו רגשי חובה להביע הכרת הטוב לתלמידיו שהיו קשורים ודבוקים בו בכל עוז והם הם מעתיקי השמועה אשר תודות להם יכולנו להוציא קונטרס זה לאור, ותודות להם יזכה כלל ישראל לאור הגדול מאוצרו של אבינו מורינו זצ"ל שעתידים אנו להוציא.

ובראש וראשונה הרב שלמה פירסט שליט"א מראשי הכולל החשוב 'רוח חיים' אשר היתה לו קביעות ללמוד עם רבינו שיעור מוסר בכל יום אחר התפילה בבית המדרש דבית אבות 'נוה שמחה' ובמשך השנים למדו יחד שערי תשובה, מסילת ישרים, מדרגת האדם, ארחות חיים להרא"ש וחובת הלבבות, וזכה להקליט כל השיעורים הללו ומסרם לנו בעין יפה כדי שנוכל להוציאם לאור עולם. וכן העתיק ורשם השיחות שאמר רבינו בכולל רוח חיים בכל שבוע.

כן יעמדו על הברכה חברי כולל 'רוח חיים' (ומפאת חשיבות כולל זה אצל רבינו זצ"ל מצאנו לנכון להדפיס שיחה שנשא רבינו על שמו של כולל חשוב זה. עי' בדף מח ומשם תדרשנו לטובה) שהיו קשורים ודבוקים ברבינו והיו מתייעצים עמו בכל ענין וענין וזכו ליהנות מאורו הגדול, ובפרט הרב יעקב פרנקל שליט"א מייסדו ופטרוננו של כולל חשוב זה שרבינו העריצו וכיבדו עד מאד ובכל עת הביע בפנינו את הערכתו לאשיותו הכבירה ולהעמיסו על עצמו עול כבד זה של החזקת הכולל. יעזור השי"ת שיזכה להנהיגם ולנשואם על כתפיו מתוך הרחבת הדעת עד ביאת גואל ב"א, כן יעמדו על הברכה הרב ר' יעקב רייבין שליט"א מגד"ש בכולל, והרב סנדר נבנצאל שליט"א והאברכים החשובים חברי הכולל אשר מסרו לנו השיחות ששמעו מפי רבינו.

ועל הטוב יזכרו בני החבורה בישיבת 'נר שמואל' נובהרדוק בנשיאות הרב שמעון ישראל שליט"א, אשר מתכנסים בכל ערב ראש חודש, ורבינו זצ"ל היה אחד מראשי חבורה זו, אנשים אשר כל שאיפתם לעלות

התודה והברכה

ולהתעלות בדרך המוסר במסילה אשר סלל הגאון הצדיק הסבא מנובהרדוק זצוק"ל, וברכה מיוחדת להרב יאיר אליהו שליט"א שהוציא לאור הקונטרס 'שיחות חיוזק' ובו הרבה שיחות נפלאות שנאמרו ע"י רבינו זצ"ל. ורבינו אהבו וחיבבו עד למאד.

כן נזכיר בזה לטובה את חבורת האברכים מבקשי ה' וצמאי מוסר 'מקריט ספר' ובראשם הרב שחר אורני שליט"א, ור' אברהם שווארץ שליט"א והרב שמואל שוב שליט"א ואתו עמו כל שאר בני החבורה אשר אף הם היו קשורים בעבותות אהבה לרבינו זצ"ל ושאוּבו מלא חפניים מאוצרותיו והקליטו ורשמו הרבה מהם.

והברכה אחת והכרת הטוב למוסדות מגדל אור בנשיאות ובראשות ש"ב הגאון רבי יצחק דוד גראסמן שליט"א אשר רבינו היה קשור עמם בעבותות אהבה והשפיע מרוחו על התלמידים, והם אהבוהו וכבדוהו עד למאד, ולחתנו הרב חיים דוד חיימסאן שליט"א ראש הכולל דשם אשר מסר לנו את שיחותיו של רבינו שנאמרו שם.

ואחרון חביב ש"ב הרה"ג ר' משה דוב שווייד שליט"א ובניו הרבנים שליט"א שהיו קשורים עד למאד לרבינו זצ"ל, והיתה להם אצלו חיבה יתירה ונהג להשתשע ולהתוועד עמם בדברי תורה ובשירות ותשבחות להשי"ת, ומסרו לידינו הקלטות מהתוודעיות אלו. וזכות המחבר יעמוד להם ולזרעם להתברך בכל מילי דמיטב.

זכות רבינו זצ"ל תעמוד לכולם שיזכו לעלות מעלה מעלה במעלות המוסר והיראה כשאפתם הטהורה, וירוּו רב נחת דקדושה מכל יוצ"ח, ובוודאי שרבינו זצ"ל יעתיר בעד כולם שיתברכו בכל מילי דמיטב עד ביאת משיח צדקינו בב"א.

וכאן אנו בבקשה מכל מי שבידו דברי תורה ומוסר או סיפורים מרבינו זצ"ל ורוצה שהדברים יצאו לאור עולם שיפנה אלינו בהקדם כדי שנוכל לפרסם הדברים ולהדפיסם.

קונטרס שובה ישראל

אלול

אלול

קשה לדבר באלו הימים - ימי אלול - לדור הזה, אני זוכר עוד איך היה נראה חודש אלול לפני ששים שבועים שנה.

הנה ידוע שרבי ישראל סלאנטער זצוק"ל כתב (באגרתו הידועה) "מלפנים בישראל כששמעו קול קורא חודש אלול אחזתנו פלצות". ופעם באחד מדרשותיו כשרצה לעורר על איזה ענין התחיל בלשון הזה 'מלפנים בישראל' והפסיק ואמר, שכאשר הוא אומר 'מלפנים בישראל' בודאי אתם חושבים שהכוונה למאות או עשרות שנים, כוונתי לפני עשר שנים, ולא יותר, דבעשר שנים נשתנו הדורות, וא"כ מה נענה אנן אבתריה.

והגאון המשגיח רבי יחזקאל לעוויןשטיין זצוק"ל אמר שרבי ישראל כותב 'מלפנים בישראל' כאשר קול קורא חודש אלול אחזתנו פלצות - ואמר ר' יחזקאל "וואס פלצות איז ווייס איך נישט, אבער עס איז זיכער אַ שרעקליכע זאך" (מה זה "פלצות" איני יודע אבל זה בודאי דבר נורא).

והגאון רבי צבי פסח פראנק זצ"ל, סיפר שכאשר היה בגיל שמונה הגיע לבית המדרש דוילנא והיה זה בשבת מברכים אלול, וכל הבית המדרש היה מלא וגדוש, ולא מצא מקום לשבת, ורק במדריגות של הארון הקודש. ונתיישב שם, ורבי ישראל סלאנטער זצוק"ל עלה על המדריגות לדרוש, ורבי ישראל פתח ואמר "ברכנו היום ר"ח אלול" וכאשר אמר זאת נפל מתעלף, ואת זה ראה ר' צבי פסח.

והיו אומרים שאפילו דגים שבים רועדים בחודש אלול.

וזכורני בשנת תשל"ח זכיתי להסתופף בצלו של מרן כ"ק אדמו"ר מסאטמער זצוק"ל בשבת מברכים אלול, וכאשר אמר ר"ח אלול שאג "אלול" אחזתני רעדה.

אלול הוא הזמן להיות קצת רציני (ערענסט), רק להזכר איך שהמשגיח רבי יחזקאל לעוויןשטיין זצוק"ל היה נראה בחודש אלול, זה היה ממש פחד להסתכל עליו.

סיפר לי אדם אחד שבתחילה כאשר הגיע המשגיח לירושלים, היה צריך לקנות שרוכים לנעלים, וביקש מאחד שיקנה עבורו. ואח"כ שאל אותו כמה צריך לשלם לו, אמר הלה שאין צריך לשלם לו. אולם רבי יחזקאל הפציר בו ושאל 'כמה זה עלה'. ואמר הלה בבדיחותא 'עשרים שקל', ורבי יחזקאל הוציא מכיסו עשרים שקל ונתן לו, ואמר הלה שאמר זאת רק בבדיחותא, צעק רבי יחזקאל 'באלול עושים בדיחות'!!!.

וידוע ששאלו את רבי ישראל סלאנטער זצוק"ל שהוא כתב 'מלפנים בישראל כשהיו שומעים קול קורא מברכים אלול אחזתנו פלצות', ושאלו אותו רבי, מה זה אלול שאתה כ"כ מפחד ממנו, האם זה דוב או ארי, אמר רבי ישראל, צריך לפחד מאלול עוד הרבה יותר מדוב וארי שהרי דוד המלך אומר (שמואל א יז, לו) 'גם את הארי גם הדב הכה עבדך', ולא ירא, אולם אמר (תהלים קיט, קכ) 'סמר מפחדך בשרי וממשפטיך יראתי'.

ומורי ורבי הגאון הצדיק ר' גרשון ליבמאן זצוק"ל סיפר לי שבשנת תרצ"ט, שנה לפני פרוץ מלחמת העולם, האריך ערכו את חודש אלול בנובהרדוק, כל חודש אלול עשו תענית דיבור, ולמדו ממש יומם ולילה, והיו צריכים לעורר הבחורים ממשנתם להזכירם שצריכים לאכול.

ואין זה גוזמא בעלמא, ואספר לכם מה שהיה כבר אחרי המלחמה כאשר אני למדתי שם, אני זוכר ב'שבת תשובה' אחרי קבלת שבת אמר מורי זצ"ל דרשה 'שלש שעות', ואח"כ התפללנו 'שעתיים מעריב' ולא היה לאף אחד מאתנו תאבון וחשק לאכול סעודת שבת לאחר דרשה ותפלה כזו, והיה צריך להכריח אותנו לאכול 'לכבוד שבת קודש'.

וזכורני שהתחיל השיחה עם מאמר חז"ל (יומא פז): 'יחיד שעשה תשובה מוחלין לו ולכל העולם כולו' מה הפשט בזה שמוחלין לכל העולם כולו כיון שרק יחיד עשה תשובה. ואמר שזה דבר הכי קשה להיות 'יחיד העושה תשובה', דהיינו שהוא יחיד ועושה לבדו תשובה וכולם אין עושין תשובה, והוא מתנגד לכל העולם זה דבר גדול עד מאד וכוחו גדול למחול לכל העולם.

ובמיוחד 'בימי הסליחות' זוכר אני שכאשר **אבי ז"ל** היה מעיר אותי לומר 'סליחות' היו דמעות זולגות מעיניו, ובמיוחד בעלי תפלות היו בוכים, וזכורני שאבי שהיה בעל תפילה כל התפילה היה בוכה וכשהגיע הביתה היה צריך להחליף את כל מלבושיו, וכאשר אמר 'הנני העני ממעש' היה בוכה בכיות נוראות. וקודם התקיעות הלך עם הבעל מקריא מרחק רב מאד לטבול במקוה, ואף שהדרך ארכה כשעה מאימת הדין לא דיברו כלום כל הדרך.

והנה כהיום היכן רואים אנו דמעות, והרי דמעות מגיע מהלב ושערי דמעות לא ננעלו. ואומרים בדרך צחות, ואוי לצחות שכזו, שבאמריקה היה איזה בעל תפילה איש הגון וחשוב, וכאשר התחיל לומר 'הנני העני ממעש' בכה בכיות נוראות, והפרזידנט של הבית מדרש ניגש אליו ואמר לו על מה אתה בוכה, אל תדאג אני אוסיף לך עוד מאה דולר על משכורתך, כי לא הבין שיש מצב של בכיה על רוחניות.

ואיני מדבר על צדיקים וגדולי ישראל דוקא, אלא גם על אנשים פשוטים ואפי' נשים. כל ההלוך ילך והאוויר של אלול היתה אחרת לגמרי. וכאשר ילד קטן ביקש מאמו מיני מתיקה או איזה משחק, היתה אמו או זקינתו גוערת בו, "האם גם היום באלול אתה מבקש דברים כאלו". ובפרט בעשרת ימי תשובה. ואין לנו כהיום מושג בזה, כי נמצאים אנו בעולם אחר לגמרי שבו מחפשים תענוגים ושמחה.

התביעה באלול גדולה עד מאד

לפני בערך חמישים שנה קרא לי מורי ורבי **הגאון הצדיק מוה"ר גרשון ליבמאן זצוק"ל** להגיע לצרפת ע"מ שאהי' משגיח בישיבתו. והגעתי לשם בפ'

כי תצא והשיחה הראשונה שאמרתי בתור משגיח היתה, דהנה קוראים אנו פ' כי תצא, הפרשה של מוחיית עמלק בחודש אלול, מה בא ללמדנו.

הנה התורה מאריכה בסיפור הדברים שעמלק הגיע 'בצאתכם ממצרים', והרי הדבר פשוט ומדוע לספר זאת שוב. אלא דהכל תלוי מתי נעשה, דכאשר הוא זמן התעוררות 'בדרך בצאתכם ממצרים', שאז נבהלו אלופי אדום ואילי מואב יאחזמו רעד ונמוגו כל יושבי כנען וכו', וברש"י משל לאמבטי' רותחת ובא אדם בליעל וקפץ לתוכו אע"פ שנכווה אולם צינן האמבטי'.

וזו היתה התביעה הגדולה על עמלק, שבזמן של התעוררות הוא בא הראשון לצנן ההתעוררות, ולכך מדגישה התורה 'בדרך בצאתכם ממצרים' שלא רק שמעשיו היו שלא כהוגן אלא גם הזמן שעשה זאת ג"כ היה כבוונה.

וכמו כן בחודש אלול שהוא זמן של התעוררות נוראה ופחד ופלצות (וכמובא לעיל) ואזי מי שאין מתעורר ובודאי מי שעוד מצנן ההתעוררות התביעה גדולה ביותר, מילא כל השנה אולם 'אלול', וכמו שהיו אומרים שבאמת היה כל השנה צריך להיות כמו אלול, 'אבל אלול זה בכל זאת אלול' (וכהיום נתהפך הדבר ואומרים אלול זה ככל השנה וכל השנה זה בכל זאת כל השנה).

ולפני יום הדין צריך להיות 'ערנסט' (ברצינות) ובלי קלות ראש, אמנם מותר להיות בשמחה, אולם היינו דייקא שמחה פנימית שמחה על שהקב"ה נתן לנו ההזדמנות לעשות תשובה, וכדברי הרבינו יונה בתחילתו (שע"ת שער א אות א) שהוא 'מן הטובות אשר הטיב השם יתברך עם ברואיו'.

ולפיכך מצינו בפ' נצבים שעל דבר אחד אין הקב"ה מוחל, אע"פ שג' פעמים ביום אנו מברכין 'חנון המרבה לסלוח' אולם בדבר אחד כתיב (דברים כט ט) 'לא יאבה ה' סלוח לו', והיינו כאשר 'והתברך בלבבו לאמר שלום יהי' לי כי בשרירות לבי אלך', דהיינו שאיני צריך לעשות תשובה, והכל יהי' בסדר, 'עם איז נישט אזוי געפערליך' (זה לא כ"כ נורא) על זה אין מחילה, כי זה הכי גרוע כיון שמקרר ההתעוררות, וכמו אצל עמלק היתה התביעה 'בדרך בצאתכם ממצרים' על הזמן שהיתה ההתעוררות בעולם, כמו כן בזמן אלול התביעה גדולה מאד.

חודש אלול - זמן פתיחת הלב

חודש אלול הוא הזמן לשוב בתשובה ודבר עיקרי בחזרה בתשובה הוא לימוד התורה, אנו אומרים בתפלת "אלקי נצור" פתח לבי בתורתך ואחרי מצותיך תרדוף נפשי, דדבר ראשון צריך לפתוח הלב לתורה. וכמו בגשמיות כאשר עורקי הלב נסתמים צריך לעבור טיפול לפתוח הלב (ואני ב"ה עברתי זאת ארבעה פעמים, ובפעם האחרונה היה 95 אחוז סתום) לפתוח העורקים כדי שיוכל לנשום כי הלב צריך להיות פתוח, כל שכן ברוחניות שצריך להיות כן. ואיך פותחים הלב. אומרים אנו בתפלה הוא יפתח לבנו - ע"י מה - 'בתורתו', התורה הוא הטיפול ועל ידה יפתח הלב, ואזי 'וישם בלבנו אהבתו ויראתו'.

וכל אחד צריך לקבל קבלות לחודש אלול. דבר ראשון התמדה שעתיים רצופות (לפחות), ואח"כ לימוד מוסר בכל יום חצי שעה. **החפץ חיים** אמר שאינו מבין איך שייך להיות יהודי בלי ללמוד שעתיים ביום מוסר, אצלינו בנובהרדוק באלול למדו שלש שעות מוסר, וישנו רק שלש שעות, וכל חודש אלול היינו בתענית דיבור. ובשעת האכילה היה שקט ודממה, ואז אפי' דברי תורה לא אמרו בשעת האכילה שמא יקדים וכו', והיה ממש בית חרושת לתשובה. ובערב ר"ח היינו שבע שעות בבדידות ועסקנו בדברי התעוררות ותשובה, ובזכות שנקבל על עצמינו זאת יגן עלינו ועל כלל ישראל, ונזכה לתשובה שלימה ולגאולה שלימה אמון.

אלול זמן המלחמה

הנה פרשת כי תצא נקראת תמיד בחודש אלול, כי תצא למלחמה על אויבך ונתנו ה' אלוקיך בידך ושביט שביו, וברש"י 'לא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע'. והיינו דאויבך היינו היצר הרע. ועיין באוה"ק שמפרש הכל על היצר הרע. וכבר כתב החובת הלבבות (שער יחוד המעשה פ"ה) 'כי השונא הגדול שיש לך בעולם הוא יצר הרע הנמסך בכחות נפשך, והמעורב במזג רוחך וכו' לא ירף ממך עד שיאבדך בשני העולמים וישרשך משני המעוננים'.

ולכן העצה היא 'כי תצא למלחמה על אויבך', דצריך לדעת שיש מלחמה עם היצר הרע, ומילא כל השנה עושים שלום עם היצר הרע, ואומר שלום עלי נפשי, אולם אלול הוא זמן המלחמה.

ובספרי מוסר כתבו, כי תצא למלחמה, אם רק תדע שיש מלחמה ותצא להלחם, אזי 'ונתנו ה' אלוקיך בידך', וכדברי הרבינו יונה (שע"ת שער א א), יעזור הקב"ה לשבים כאשר אין יד טבעם משגת, אבל צריך להיות שבים, והיינו שיש עשרים עקרים לתשובה, ועכ"פ 'חרטה' ושי"שיב רבים מעוין'.

זכורני לפני שלשים שנה הייתי במירון ת"ו בש"ק פ' בהעלותך עם כ"ק אדמו"ר הרמ"מ מלעלוב זצוק"ל ובשבת זו היה שם גם אחד מגדולי מחזירי התשובה ואז היה תחילת חזרתו בתשובה. ובמוצאי שבת כאשר נגש להאדמו"ר לבקש ברכה, אמר לו האדמו"ר איני רוצה לראות אותך עד שתחזיר אלך בעלי תשובות, והנה לאחר חצי שנה חזר ואמר שכבר החזיר בתשובה אלך בעלי תשובות, אמר לו האדמו"ר איני רוצה לראות אותך עוד הפעם עד שתחזיר עשרת אלפים בעלי תשובות, ולאחר שנה כבר חזר..... הקב"ה נתן לו חן מיוחד ובכל העולם מצליח להחזיר בתשובה. וחכמתו היא כמו שהיו אומרים בנובהרדוק שהשמוע"ס המוצלח ביותר כאשר מצליח לשחוק מן העולם, ואינו מתפעל מכל העולם, ומראה שכל הבלי העולם כלא חשוב, וזה כוחו להראות שכל הנהגת העולם היא שקר גמור.

והעיקר לעשות מלחמה עם היצר, ואז יהי' סייעתא דשמיא, והתורה נותנת עצה לזה "ושבית שביו", היינו שתשבה אותו בדרך שרוצה לצוד אותו, וכדברי דוד המלך ע"ה (תהלים קיט צח) 'מאויבי תחכמני מצוותיך', דצריך ללמוד מתכסיסי היצר ואז תוכל לנצחו.

ג' רמזים לחודש אלול - ג' עמודים

בשו"ע (או"ח סי' תקפ) מובא ג' ר"ת על 'אלול', א'ני ל'דודי ו'דודי ל'י, א'יש ל'רעהו ו'מתנות ל'אבינוים, א'ת ל'בבך ו'את ל'בב זרעך, והיינו תורה עבודה וגמילות חסדים. 'אני לדודי ודודי ל'י היינו תורה ותפילה, דכאשר ידע שמתפלל ומתקרב אליו אזי הקב"ה יתקרב אליו, כמו שנאמר (תהלים קמה, יח) קרוב ה' לכל קראיו לכל

אשר יקראוהו באמת, ובחז"ל (ויק"ר י"א) קרוב ה' לכל קוראיו, יכול לכל, ת"ל לכל אשר יקראוהו באמת.

'איש לרעהו ומתנות לאביונים' היינו גמילות חסדים, ומקבל כל אחד בסבר פנים יפות, ולעשות תשובה על בין אדם לחבירו שנאה קנאה ומחלוקת.

'ומל ה' אלוֹקִיךָ את לבבך ואת לבב זרעך', זהו כבר חלק מה'דודי לי', שה' ימול לבבינו. אמר לי חסיד גור אחד שכאשר עשה ברית מילה לבנו, היה בעל הבית **ישראל מגור זצוק"ל** הסנדק, וכאשר באו למול, אמר לו הבית ישראל "האב שכל און כאפ זיך מיט" (שיהי' לך שכל ותצטרף גם אתה עמו), היינו 'ומלתם את ערלת לבבכם'. ואני זוכר באיזה מקום שהיה אחד שלא התנהג כשורה ואמר עליי אחד נראה לי שאינו מהול, דמילה היא תשובה.

ופעם אחת שאלו את החידושי הרי"מ אם מותר לשוב בתשובה בשבת, דהרי הוא בוכה ומצטער ואינו הגון לעשות זאת בשבת. אמר החידושי הרי"מ הרי 'מילה דוחה שבת', ותשובה היינו 'מילה' ומלתם את ערלת לבבכם, והוי 'מילה בזמנו' דהרי כל הזמן הוא זמנו לעשות תשובה.

אני לדודי ודודי לי

כל אחד יודע מה זה אלול - אלול - יש כל כך הרבה רמזים על אלול, ועל כל אחד מהם יש להאריך, תורה עבודה וגמ"ח.

אולם הראשון הוא א'ני ל'דודי ו'דודי לי', ורמז זה כבר מובא בשו"ע (או"ח סי' תקפ) אני לדודי ודודי לי, כמה ש'אני לדודי' כך 'דודי לי'. אך מה הכוונה ב'אני לדודי' ומה צריכים לעשות כדי לקיים זאת.

'אני לדודי' ענינו - אמונה, מהו אמונה, הנה במסילת ישרים (פ"א) כותב דכל עניני העולם בין לטוב בין לרע הנה הם נסיונות לאדם, עיי"ש שמאריך בזה דכל העולם מלא נסיונות וכותב 'והנה שמו הקב"ה לאדם במקום שרבים בו המרחיקים אותו ממנו יתברך, ואם יהיה לכן חיל וינצח המלחמה מכל הצדדין הוא יהי'

האדם השלם אשר יזכה לדבק בבוראו', וכן כתב בספר הישר לר"ת (שער השישי) 'העולם הוא 'נוה התלאות'.

ובחודש אלול צריכים ללמוד פרק ראשון של מסילת ישרים וכן פרק קנית הטהרה (יז), וזכורני שכאשר למדנו פרק ראשון של מסילת ישרים בע"פ, כל אחד הסתובב וחזר לעצמו ודיבר בענין זה, וחשוב מאד לחזור זה בע"פ - דאז בכל מה שיארע לך אתה חוזר בע"פ דברי המסילת ישרים, וכדאי לעשות כן דהרי אין אנו יודעים מה טוב לנו.

הרמב"ם (בפ' המשניות מס' ברכות) על דברי המשנה (פ"ט מ"ה) 'חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה'. ובגמ' (ברכות נד.) למאי נפקא מינה לקבלינהו בשמחה, והאיך שייך זה. ומפרש הרמב"ם באופן פשוט, דהנה מהיכן אתה יודע שזה רע, אולי יצא מזה טובה, דהרי רק הקב"ה יודע זאת.

החובת הלבבות אומר (שער הבטחון פ"ג) 'שהבורא יתברך, מרחם על האדם יותר מכל מרחם, וכל רחמים וחמלה שיהיו מזולתו עליו, כולם הם מרחמי הקל וחמלתו'.

וזהו 'אמונה' שירגיש האדם שכאשר הוא הולך בדרך התורה לא יחסר לו כלום.

דהנה איתא בשם המפרשים דלבעל תשובה בתחילת חזרתו בתשובה מאד קשה לו, דהקב"ה מביא עליו הרבה נסיונות לנסותו האם באמת חוזר הוא בתשובה, ומביא ברעיונו הרבה מחשבות חרטה, למה בחרתי לחזור בתשובה הרי כל כך קשה לי, ואילו לא חזרתי הייתי יכול להצליח יותר, והכל כדי לבדוק האם תשובתו אמיתית.

הכרתי בעל תשובה שהיה לו קרוב ת"ח גדול שלמד אצלי בכולל, והנה מתחילה לא שמר מצוות, וכשחזר בתשובה היה מתפלל בהתעוררות גדולה. והנה פעם הגיע אלי שאעזור לו למצוא שידוך, ואמרתי לקרובו הת"ח שלמד אצלי בכולל שילך עמו למרן **הסטייפלער זצוק"ל** לבקש ברכה. והנה הכין עצמו לזה, והלך למקוה מרב התרגשות על שהולך לסטייפלער, והנה ברגע שנכנס לסטייפלער ואמרו לו שהוא בעל תשובה, אמר הסטייפלער, א בעל תשובה, אתה בעל תשובה, מה עושה אתה בבית הכסא בשבת, אתה מעשן, והלה התחיל לבכות, ואמר שעושה

זאת בצינעה. ובודאי דאין זה בעל תשובה, דבעל תשובה הוא מי שמקבל על עצמו כל התורה כולה, וכמו שאמר הרבינו יונה (שערי תשובה שער ג אות קמו) 'הרי שבא להתגיר ואמר, הרי אני מקבל עלי כל התורה חוץ מדבר אחד מדברי סופרים, אין מקבלים אותו'. 'תשובה' היינו בשלימות בלי חסרון, והיינו דייקא כשיש לו אמונה שכשילך בדרך התורה לא יחסר לו דבר.

הסבא מנובהרדוק וצוק"ל נהג לספר על חבורה של גנבים שהיתה בווארשא

(וכידוע שבעיר ווארשא היו הרבה גנבים, וכמו שמסופר על יהודי משולח שהגיע מווארשא להגר"א וצוק"ל על מנת לבקש המלצה, והגר"א שאל אותו מה נעשה בעיר ווארשא, וענה הלה שזה עיר מלאה חכמים וסופרים שיושבים ועמלים על התורה ועבודה, וכתב לו הגר"א המלצה. לאחר כמה ימים בא משולח אחר וביקש ג"כ המלצה, ושאל אותו הגר"א מהיכן בא, וענה מווארשא, ושאל אותו מה נעשה שם, ואמר שזו עיר מלאה גנבים, ולא רצה הגר"א לתת לו המלצה, ואמר לתלמידים שהראשון שאמר שווארשא היא עיר מלאה חכמים מסתמא יש לו שייכות עמם ולכן הדגיש זה, אולם השני שאמר שהעיר ווארשא מלאה גנבים כנראה שהוא שייך להם) והנה הגנבים ההם מצאו דרך חדשה איך לגנוב, דגשנו לאחד הסוחרים ואמרו לו הנה יש מכונה המדפסת שטרות כסף מזויפים, אך אי אפשר להרגיש שהם מזויפים, ואם אינך מאמין יכול אתה ליקח מהחבילה של חמשים אלף שטרות איזה שתמצא ותקח לבנק ותבדוק אם יקבלוהו אם לאו, וכך תדע שהכסף מזויף באופן מושלם ולא יתפסו אותך. וכך הוה שהלך לבנק לפרוטו ולא הרגישו שמזויף הוא, ואזי האמין להם שיודעים לזייף באופן נפלא. והנה הם הציעו לו שהוא יתן להם ארבעים אלף דולר אמיתיים, והם יתנו לו בעד זה מאה אלף דולר מזויפים, אך כדאי לו לעשות כן כי לא יתפסוהו.

והנה הוא פיתח לעשות כן דאולי שאר השטרות אינם מזויפים כראוי, וביקש ליקח עוד שטרות ולבדוק אף אותם אצל הבנק, וכאשר הלך לבנק ולא הרגישו שמזויפים הסכים לעשות עמם העיסקא ושמוח מאד, ונתן להם הארבעים אלף הכשרים וקיבל מהם מאה אלף דולר מזויפים. וכשיצא לרחוב שמוח וטוב לב פגעו בו אנשי המשטרה ושאלוהו מה יש לך בשק, אמר להם כסף, תפסוהו ולקחוהו לבית המשטרה באמרם שהכסף מזויף, ובעוד שהיו עסוקים לקשור השק ולהחתימו ברח מהם כל עוד נפשו בו. ולבסוף נתברר שבאמת גם השוטרים היו מחבורת הגנבים, ובאמת לא זייפו כלל כסף, ולכן לא ראו בבנק שהכסף מזויף,

וידעו שכשיאמרו לו השוטרים שתפסו אצלו כסף מזויף יעזוב הכל בידם וכך ישאר אצלם כל הכסף.

והנה הקשה 'הסבא מנובהרדוק' מדוע באמת פיחד מן השוטרים, והרי בדק ומצא שאי אפשר להרגיש שהכסף מזויף, וא"כ אם בבנק לא מצאו שהכסף מזויף, הרי שהשוטרים בודאי לא ימצאו שהוא מזויף והיה צריך לטעון בתקיפות שאין הכסף מזויף. ורק התירוץ שהוא האמין שאי אפשר לתפוס הזיוף, אך כל זה עד המשטרה אבל כשמוגיעים למשטרה מרב פחד עוזבים הכל ונסים על נפשם.

והנמשל דאמנם האדם מאמין בה', אך אין אמונתו שלימה במאה אחוז ולפיכך כשמוגיע שעת הנסיון מוותר הוא ומוכן להחליף מצוות ומעש"ט, דאילו היה בטוח שמה שעושה זהו רצונו יתברך וזה תפקידו בעולם לא היה מוותר ומוכר זאת בעד כל הון דעלמא.

וכפי שמוספר שפעם אמר אחד לרבי ישראל סלאנטער זצוק"ל שהוא מצטיין במידת הבטחון, והוא קנה כרטיס הגרלה (לוטו) ובטוח שינצח, אמר לו ר' ישראל כמה יכולים לנצח בלוטו, אמר מאה אלף דולר, אמר לו ר' ישראל מוכן אני ליתן לך עכשיו חמישים אלף דולר תמורת הכרטיס שבידך, והלה הסכים מיד. אמר לו ר' ישראל זה נקרא בטחון, הרי אם היה לך עתה בידך המאה אלף לא היית מסכים למכור בעד חמישים אלף, ואם היית באמת בוטח הרי זה כאילו כבר מונחים הם בידך ולמה מכרת אותם בעד חמישים.

וזהו 'אני לדודי' שיהי' דבוק וקרוב לה' באמונה שלימה, ואז יהי' 'ודודי לי'.

אלול - לא, לו

אומרים אנו כל יום במזמור לתודה, 'דעו כי ה' הוא אלקים הוא עשנו ולא אנחנו'. והנה בתיבת 'ולא' יש קרי וכתב, הכתיב 'ולא' והקרי 'ולו'. והנה באמת שניהם עולים בקנה אחד, דחד תלוי בחבריה.

דהנה האחים הקדושים הרבי ר' אלימלך והרבי ר' זושא זצוק"ל נחלקו מה צריך להיות ברישא גדלות הבורא או שפלות עצמו, האם קודם צריך לעבוד לדעת

גדלות הבורא, 'שמע' - ש'או מ'רום ע'יניכם וראו מי ברא אלה, ה' אלקים בשמים ממעל, או שצריך לעבוד על שפלות עצמו. ומצינו שני 'מה' 'מה רבו מעשיך ה', 'ונחנו מה', ועל איזה 'מה' צריך לעבוד תחילה.

והנה המגיד ממעזריטש זצוק"ל הכריע דקודם צריך לעבוד על שפלות עצמו ורק אח"כ על גדלות הבורא. וזה 'ולא אנחנו' כאשר האדם יידע שאין נחשב לכלום, 'ונחנו מה', אזי יגיע להכרה 'ולו אנחנו' גדלות הבורא. וכן לאידך גיסא, כאשר 'ולו אנחנו', כאשר יודע האדם שהכל מאתו יתברך אז ידע ש'ולא אנחנו' שאינו נחשב לכלום.

וזהו אלול לא-לו, לדעת שזהו תכלית העבודה לדעת שאנחנו כלום, ונחנו מה, והכל מאתו יתברך.

אחת שאלתי מאת ה'

אנו אומרים במזמור לדוד ה' אורי וישעי' וכו' 'אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש'. והחפץ חיים מדייק 'דאחת שאלתי' הוא לשון עבר, ואותה 'אבקש' לשון עתיד. ומתרגם דהנה כל אדם מתנהג תמיד לפי מצבו, ועלול להשתנות. ולמשל כאשר הוא עשיר מתנהג באופן אחד, וכאשר יורד מנכסיו הרי התנהגותו משתנה. וכמו כן האדם משתנה לפי הזמנים, ולהשאר תמיד במצב אחד ובהתנהגות אחת זה דבר קשה.

והנה דוד המלך היה רועה צאן ואזי היה מתבודד ועובד הקב"ה, והיה בבחינת אני לדודי, ולא היה לו שום בקשות רק אחת שאלתי, אולם כאשר נעשה מלך והיה צריך להתעסק בענינים אחרים, כבר היה לו שייכות עם הבריות, והיתה הו"א אולי עתה ישתנה מבקשתו, וע"ז אמר דוד שאחת שאלתי וכו' אותה אבקש, דגם לשעבר כשהייתי רועה צאן, וגם עתה ולהבא שאני כבר מלך ישראל לא נשתנה בקשתו 'שבתי בבית ה' כל ימי חיי', דאפי' עתה כאשר יש לי שייכות עם בני אדם אני מבקש ג"כ הבקשה שבקשתי כשהייתי רועה.

והנה חז"ל אמרו (ילקו"ש תהלים כו רמז תשו) שהקב"ה אמר לדוד, אתה אמרת 'אחת שאלתי', והנה לבסוף אתה מבקש הרבה לחזות ולבקר וכו', 'אמר דוד להקב"ה ממך למדתי, אתה אמרת מה ה' אלוך שואל מעמך כי אם ליראה, ואח"כ כתיב 'ליראה לאהבה לדבקה וכו'.

ומה באמת הפשט כאן שאמר 'אחת שאלתי' וכן מה הפי' שם 'כי אם ליראה', אלא דהכל תלוי ביראת שמים, כי כל הי"ג עקרים הכל תלוי ביראת שמים. וזה מה שהקב"ה שאל לדוד מהיכן ידעת לבקש רק דבר אחד שבוה כלולים כל המצוות וכל המעלות, לזה אמר ממך למדתי שאמרת מה ה"א שואל מעמך כי אם ליראה, שמי שיש לו יראת שמים זה מושך הכל דמצוה גוררת מצוה.

הכנה לימים נוראים - כי תצא - כי תבא

שמעתי מידיד נפשי הרה"ח ר' מרדכי אלעזר בן קלונימוס גוטמאן שליט"א (זצ"ל) ששמע פעם מב"ק אדמו"ר מקלויזענבורג זצוק"ל שאמר בשם דודו כ"ק אדמו"ר מוסאטמער זצוק"ל שההכנה לימים הנוראים צריכים ללמוד 'כי תצא - כי תבא', ב' מילים אלו ודי בזה.

ופרשתי דבריו עפ"י דברי האמרי חיים זצוק"ל שפי' הפסוק (דברים כו א) 'והיה כי תבוא אל הארץ אשר ה"א נותן לך', 'והיה' לשון שמחה, דתהיה שמחה גדולה 'כי תבוא אל הארץ', אז די וועסט קענען צוקומען צו די ארציות, 'אשר ה' אלוךך נותן לך', כשתדע שה' הוא הנותן לך כל עניני הארציות.

וז"ש דההכנה לימים נוראים היא 'כי תצא' לצאת מעניני העוה"ז, ו'כי תבא' לבא להשגה והכרה כי כל עניני הארציות ה"א הוא הנותן לך'.

❧ תשובה והתחזקות ❧

התשובה - חסד ה'

בתחילת חיבורו 'שערי תשובה' כתב רבינו יונה 'מן הטובות אשר היטיב השם יתברך עם בראויו כי הכין להם הדרך לעלות מתוך פחת מעשיהם וכו'. היינו דקודם כל צריך האדם לדעת שזה טובה וחסד שעושה הקב"ה עם בראויו שמקבל תשובתו. ואין ענין התשובה כמו שאנו חושבים, דבר קשה ועול על האדם שצריך לעשות תשובה.

וזה ההקדמה לעשיית התשובה, שידע האדם שזה טובה שעשה לו הקב"ה שנתן לו רשות לשוב אליו בתשובה, והכין להם הדרך לעלות מתוך פחת מעשיהם ולנוס מפח פשעיהם. והתשובה היא בבחינת ערי מקלט, וכן חודש אלול הוא ערי מקלט.

וממשיך הרבינו יונה "לחשך נפשם מני שחת ולהשיב מעליהם אפו וכו' שנאמר (תהלים כה, ח) טוב וישר ה' על כן יורה חטאים בדרך.

דהנה חז"ל אמרו (ירושלמי מכות ז, פסיקתא כד, י) שאלו לחכמה החוטא מהו עונשו, אמרה להם וחטאים תרדף רעה (משלי יג, כא), שאלו לנבואה החוטא מהו עונשו, אמרה להם הנפש החוטאת היא תמות (יחזקאל יח ד), שאלו לתורה חוטא מהו עונשו, אמרה להם יביא אשם ויתכפר לו, שאלו להקב"ה החוטא מהו עונשו, אמר להם יעשה תשובה ויתכפר לו.

והנה מה שאמרה התורה 'יביא אשם ויתכפר לו', אין הכוונה שמביא קרבן והולך לו, אלא דכאשר בא לפני הכהן היה מקבל מהכהן שיחת התעוררות ושב בתשובה שלימה, ונתן בלבו שבאמת כל מה שעושים לקרבן היו אמורים לעשות לו, כנאמר בפסוק (ויקרא א, ג) אדם כי יקריב מכם קרבן לה', דבאמת היו צריכים לשחוט אותך לקרבן לפניו, אלא שמחסדי ה' שהסכים שיקריבו קרבן תמורת האדם, אולם חז"ל אמורים שעל כל מעשה שעושים עם הבחמה צריך המקריב להתבונן ולחשוב שאילבא דאמת היו צריכים לעשות אתו כל אלו הדברים, ואז יש כפרה לאדם.

אולם רק הקב"ה בכבודו ובעצמו אמר העצה 'יעשה תשובה ויתכפר'. אך תשובה אינו דבר פשוט, ורבינו יונה יש לו עשרים עקרים לתשובה.

הנה זכורני שלאחר המלחמה כשהייתי בפראג היו שם ר"ל הרבה יתומים ואלמנות ועגונות והיו צריכים הבית דין להתיר עגונות, ואני הייתי נער בגיל שבע עשרה, ופעם ביקשו ממני להצטרף לבית דין להיות מן העדים, ואמרו הב"ד שכל העדים ירהרו בתשובה קודם לכן משום 'אל תשת ידך עם רשע', ולכן שכל אחד ישים ידו על ראשו ויהרהר בתשובה לרגע אחד.

והנה מובן שתשובה זו לאו היינו התשובה שעל"ה' אנו מדברים שצריך להכין עצמו ליום הדין, תשובה זו דיה עבור קבלת עדות אבל לר"ה צריך תשובה אמיתית.

ואעפ"י שבאמת חז"ל אמרו (קידושין מט:) המקדש את האשה על מנת שאני צדיק אפילו רשע גמור הרי זו מקודשת שמא הרהר תשובה, ודאי דזה עזיבת החטא וקבלה טובה, אולם כיון שחז"ל נתנו לנו חודש שלם חודש אלול לחזור בתשובה, א"כ בודאי דבעי תשובה מעלייתא, הכנה של חודש שלם.

א"כ רואים אנו שאף אחד לא קיבל כדבר פשוט ענין התשובה אלא רק הקב"ה, דאע"פ שהתורה אמרה 'יביא קרבן ויתכפר', אולם זה רק בזמן שביהמ"ק קיים, אולם כהיום בגלותנו נשאר לנו רק עצתו של הקב"ה.

ופירשו בספ"ק בזה מה שאנו אומרים במזמור ה' מלך בליל שבת קודש, 'עדותיך נאמנו מאד לביתך נאווה קודש ה' לאורך ימים' (תהלים צג, ה), 'עדותיך' היינו התורה היא 'נאמנה מאד', העצה שנתנה להביא קרבן, אך זה מועיל רק 'לביתך נאווה קודש', רק כאשר ביהמ"ק קיים, אבל 'ה' לאורך ימים', עצתו יתברך לעשות תשובה ויתכפר זה מועיל אף בזמן שאין ביהמ"ק קיים.

ודורשי רשומות מביאים ראיה לזה מהפסוק (דברים יז, ו) על פי שנים או שלשה עדים יומת המת, לא יומת על פי עד אחד. דעד הראשון היא החכמה, עד השני היא הנבואה, שלישי הוא התורה, ו'עפ"י שנים ואפי' ע"י השלישי' דהיינו התורה, 'יומת המת', היינו הרשע, רשעים בחייהם קרויים מתים, דהם אמרו שאין עצה של תשובה, אולם 'לא יומת עפ"י עד אחד', היינו אחד יחיד ומיוחד, דעפ"י הקב"ה

שובה תשובה והתחזקות ישראל כג

שבמדת טובו אמר 'יעשה תשובה ויתכפר' אין הרשע צריך למות. וזה מה שכתב הרבינו יונה שמן הטובות שהיטיב ה' עם בראיו היא.

וזה גם מה שאומרים אנו בסליחות, א-ל מלך יושב על כסא רחמים ומתנהג בחסידות, מוחל עוונות עמו מעביר ראשון ראשון וכו' א-ל הורית לנו לומר מידות שלש עשרה וכו', וכן מה שאומרים אנו א-ל ארך אפים אתה ובעל הרחמים נקראת ודרך תשובה הורית, דצריכים אנו להודות על הטובה הגדולה שנתן לנו דרך לשוב אליו יתברך וצריך לשמוח בזה.

חשיבות לימוד מוסר בחודש אלול

מובא בספר אור יחל להגאון רבי לייב חסמן זצ"ל בהקדמתו, 'היש כפרה בלא תשובה, אין, היש תשובה בלא לימוד המוסר, גם זה אין'.

החילוק בין מוסר לדרוש, שבדרוש צריך ליישב את הקושיות, אולם במוסר צריך ליישב את עצמו.

ולפיכך עצה טובה להתחיל ללמוד בחודש אלול כל יום לאחר תפלת שחרית עשרים דקות חובת הלבבות שער הפרישות ושער הבטחון, וזה ישנה את כל היום.

כתיב (משלי ו כג) כי נר מצוה ותורה אור ודרך חיים תוכחת מוסר, ובגמ' (סוטה כא:) מביא משל לאדם שהיה מהלך באישון לילה ואפילה ומתיירא מן הקוצים ומן הפחתים ומן הברקנים ומחיה רעה ומן הליסטים ואינו יודע באיזה דרך מהלך, נודמנה לו אבוקה של אור ניצל מן הקוצים ומן הפחתים ומן הברקנים, ועדיין מתיירא מחיה רעה ומן הליסטים ואינו יודע באיזה דרך מהלך, כיון שעלה עמוד השחר ניצל מחיה רעה ומן הליסטים, ועדיין אינו יודע באיזה דרך מהלך, הגיע לפרשת דרכים ניצל מכולם. כן הוא 'כי נר מצוה', מצוה הוא כנר, 'ותורה אור', אולם 'ודרך חיים תוכחת מוסר', לדעת את הדרך לזה צריך 'תוכחה ומוסר'.

כהיום כל אחד מודה שבלי לימוד מוסר א"א לגדול, והחפץ חיים אמר שבלי לימוד מוסר אינו יודע האין שייך להיות יהודי. יש הרבה שלומדים כל

היום אולם אינם יודעים לעצור לחשוב ולהתבונן קצת. וזהו 'מוסר' לדעת לעצור ולהתבונן. וכתוב (במדבר כא כז) על כן יאמרו המושלים באו חשבון, עצור ועשה חשבון, וזה החסרון שמפטירין כדאמתמול ולא רוצים לעצור ולחשוב שצריך להיות יותר טוב.

ומכיר אני צדיק אחד, שלמד אצלי בתור ילד צעיר, ולפני כמה שנים ראיתי במאנסי וכאשר הוא מתפלל זה ממש בבחינת 'כל עצמותי תאמרנה', והנה כל הזמן אומר לעצמו "איך וועל זיין בעסער, אויבעשטער איך וויל זיין בעסער" (אהי' יותר טוב, רבש"ע אני רוצה להיות יותר טוב), כך היה מתוודה להקב"ה, וזהו הכוונה לחשוב ולהתבונן.

התשובה האמיתית רק ע"י לימוד מוסר

אף שבעשרת ימי תשובה מחוייבים לחזור בתשובה, והאדם באמת מתעורר ומתחיל לחזור בתשובה. אך דא עקא שהוא שב בתשובה רק על הדברים המפורסמים והידועים אצלו, אך על הדברים שהיו נעלמים ממנו ושרויים אצלו בחושך ואפילה במשך כל השנה, עליהם כלל אינו חושב שצריך לחזור עליהם בתשובה.

וכן כתב הרמב"ם (פ"ז מה' תשובה ה"ג) 'אל תאמר שאין תשובה אלא מעבירות שיש בהם מעשה, כגון זנות וגזל וגניבה, אלא כשם שצריך אדם לשוב מאלו כך הוא צריך לחפש בדעות רעות שיש לו, ולשוב מן הכעס, ומן האיבה, ומן הקנאה, ומן ההיתול, ומרדיפת הממון והכבוד, ומרדיפת המאכלות'.

ושם בפרק ד' (ה"ד) כתב 'ה' דברים העושה אותן אין חזקתו לשוב מהן, לפי שהם דברים קלים וחושב שאין זה חטא, האוכל מסעודה שאינה מספקת לבעליה, המשתמש בעבטו של עני, המסתכל בעריות, המתכבד בקלון חבירו והחושד בכשרים'.

האם זוכרים אנו את דברי הגאון רבי ישראל סלאנטער זצוק"ל שאין בכלל היתר לחשוב על הזולת, אלא להיטיב לו ומלבד זאת אסור.

שובה תשובה והתחזקות ישראל כה

והאם זוכרים אנו את דברי הרבינו יונה (שערי תשובה שער ג' יג) 'חייב אדם לטרוח בדרישת טוב לעמו ולשקוד בעמל נפשו על תקנת חבריו אם דל ואם עשיר'.

וביותר קשה לאדם לחזור בתשובה מדברים שעשה בהיתר, או שהיו בגדר מצוה, כגון מצות תוכחה, שכיון שעטופים הם במצוה אינו משים לבו לדברים אסורים שעשה בה בדרך אגב וצריך לבדוק עצמו אם עשה את המצוה בדקדוק, יחפש נא אם לא עירב בתוכחתו גם כוונות אחרות הקשורות לדברים אישיים שהיו לו נגד האדם שאותו מוכיח, והאם לא הלבין פניו בתוכחתו, וכדומה.

הנה איתא בגמ' (פסחים קיג:) 'אמר רבי שמואל בר יצחק אמר רב מותר לשנאתו'. ומקשה שם הגמ' 'ומי שריא למסני'ה והכתיב (ויקרא יט יז) לא תשנא את אחיך בלבבך, ומסקנת הגמ' דמייירי ביחיד שראה בחבירו דבר ערוה, וע"כ מותר לשנאתו, ורב נחמן בר יצחק אמר מצוה לשנאתו, עיי"ש.

עכ"פ רואים אנו מדברי הגמ' שאין בעם ישראל מציאות של שנאה סתם, אלא רק אם יש היתר מיוחד או מצוה לשנא. והתוס' (שם ד"ה שראה) הקשו דאמרין באלו מציאות 'אוהב לפרוק ושונא לטעון מצוה בשונא כדי לכוף את יצרו'. והשתא מה כפיית היצר שייך כיון דמצוה לשנאותו. ותירצו דכיון שהוא שונא גם חבריו שונא אותו, דכתיב (משלי כז יט) כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם, ובאין מתוך כך לידי שנאה גמורה ושייך כפיית יצר.

ורואים אנו מזה עד כמה צריך לנהוג במשנה זהירות ולכלכל דבריו במשפט לדעת מה אסור ומה מותר כדי שלא יערב אסור במותר.

ועל כן אדם הרוצה לשוב בתשובה ולצאת מהחושך והאפילה בה הוא שרוי אל האור הגדול, הדבר אפשרי רק ע"י לימוד המוסר שעל ידו אפשר להגיע לשלימות בדרכו ובמעשיו.

הגאון הצדיק רבי יהודה לייב חסמן זצוק"ל בהקדמתו לספרו 'אור יהל' כותב 'היש כפרה בלי תשובה - אין, היש תשובה בלא לימוד המוסר - גם זה אין.

ולכן צריך להתעורר ולהתחזק ולהחזיק בלימוד המוסר, וכמ"ש במשלי (ה, יג) 'החזק במוסר אל תרף נצרה כי הוא חייד', ואמר הגר"א זצוק"ל 'אל תרף - עצמך, אפי' לפי שעה מן המוסר, כי מה שהאדם חי הוא כדי לשבור מה שלא שבר עד הנה אותה המדה, לכן צריך תמיד להתחזק ואם לא יתחזק למה לו חיים', עכ"ל.

ואיתא בחד"א (ברכי יוסף סי' א מובא בשע"ת סי' א אות ח) שקיבל מרבתי דמה שאמרו חז"ל (קידושין ל:) 'בראתי יצר הרע בראתי תורה תבלין', היינו ללמוד בספרי מוסר. והפלא יועץ כתב מי שאינו מתמיד ללמוד מוסר לא טעם טעם יראת חטא, ודרכו ישר בעיניו, ולבבו יבין אשר הוא יהודי כשר, והנה סולם מוצב ארצה לעלות בהר ה' ולקנות טהרת הנפש, הלא הוא השקידה ללמוד בספרי מוסר או לשמוע, ואפילו מי שחננו ה' דעת, ושם חלקו מיושבי בית המדרש ועוסק בנגעים ואהלות יותר ויותר צריך ללמוד ספרי מוסר, עכ"ל.

ויה"ר שבזכות לימוד המוסר נושע מהיצה"ר וכמו שאומרים אנו בתפלת מוסף בראש חודש 'ותשועת נפשם מיד שונא', ואין שונא אלא היצה"ר ועי"ז נזכה לישועה במהרה בימינו אמן.

בואו חשבון - לימוד מוסר

רבי ישראל סלאנטער זצוק"ל אמר שכאשר אברך יושב ולומד ומתפלל בקובנא הרי זה מגין על אדם אחר בפאריז שלא ישתמד, דזה כח התורה שמשפיע בכל העולם. והנה כאן בארץ ישראל אנו צריכים הרבה ניסים, והכל תלוי בזכות התורה, ע"י שנחזק עצמינו ונקבל קבלות טובות, והעיקר ללמוד ברציפות, וכן לקבוע לימוד המוסר לכל הפחות עשרים דקות בכל יום.

החפץ חיים אמר שהוא תמה על מי שאינו לומד שעתיים ביום מוסר הא"י יכול להיות יראי שמים. הם הרגישו שחסר להם משהו.

בעל האמרי חיים מוויזניץ זצוק"ל אמר 'מי שאינו לומד מוסר הרי הוא צדיק, ומי שלומד מוסר אינו צדיק', וכוונתו דכל זמן שאינו לומד מוסר הרי הוא בעיניו כצדיק, וכאשר מתחיל ללמוד מוסר רואה שרחוק הוא מלהיות צדיק.

וזהו (במדבר כא כז) 'על כן יאמרו המושלים בואו חשבון', דהיצר הרע מסכים הכל רק שלא יעשו חשבון, וכדברי **המסילת ישרים** (פ"ב בביאור מדת הזהירות) שזה היה כוונתו של פרעה 'תכבד העבודה', שלא יוכלו לעשות חשבון הנפש, חשבון של עולם.

וזכורני שפעם נסעתי עם מישהו מלאם אנג'לס לדעזערט (מדבר) שזה בערך נסיעה של כשעתיים שלש, והלה דיבר ודיבר כל הדרך, ולאחר שעה שלימה אמר לי שעכשיו צריך להפסיק לדבר כי צריך לראות היכן אני נמצא, וראה שנסע שעה שלימה לכיוון ההפוך, וכל זה בא לו משום שלא עצר לעשות חשבון הנפש היכן הוא נמצא.

קבלה בחשק ושמחה

אוחזין כבר בחודש אלול ומה העצה, קבלה, שהאדם יקבל מעכשיו, התחלה חדשה.

ורבינו יונה (שער שני אות י) כותב, "כאשר ישמע מוסר החכמים והמוכיחים וכו' ויקבל בלבו כל דברי התוכחות, ושלא יגרע דבר מדבריהם, והנה האיש הזה ברגע קטן יצא מאפלה לאור גדול, כי עת אשר יאזין ויסכית ולבבו יבין ושב ויקבל ביום שמועו דברי המוכיח, ויקים עליו להיותו עושה ככל אשר יורוהו תופשי התורה מן היום הזה ומעלה וכו' עלתה בידו התשובה ונהפך לאיש אחר. ומעת אשר קבל כזאת במחשבתו וגמר עליו ככה בלבבו, קנה לנפשו זכות ושכר על כל המצות והמוסרים, ואשריו כי צדק נפשו בשעה קלה, וכן אמרו רבותינו ז"ל (מכילתא בא יב ב) וילכו ויעשו בני ישראל, וכי מיד עשו, והלא לא עשו עד ארבעה עשר לחדש. אלא כיון שקבלו עליהם לעשות מעלה עליהם הכתוב כאילו עשו מיד.. והיינו לקבל ולהראות חשק רצון ואהבה, וכמו שנאמר (דברים כט ג) ולא נתן ה' לכם לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע עד היום הזה, וברש"י פי' דקאי על יום שנתן משה ספר תורה לבני לוי, וכל ישראל באו וביקשו שיתן גם להם התורה, ואמר להם משה היום הזה הבנתי שאתם דבקים וחפצים במקום, עיי"ש.

והיינו דאף שקיבלו התורה גם עד אז, אך עכשיו הראו החשק והשמחה שיש להם בקבלת התורה, וע"ז אמר להם משה דעד היום לא היה לכם לב ועינים ואזנים דבלי חשק ושמחה אין זה עינים ואזנים.

התחזקות בשמירת הלשון ובתפילה בחודש אלול

בחודש אלול צריך להתחזק ובמיוחד לקבל על עצמינו לדבר כמה שפחות, והגר"א אומר שיש אוצר מיוחד בשמים על כל מילה שבולם פיו.

וצריך לקבל על עצמינו לחזור בתשובה, וללמוד בכל יום מוסר בלי להחסיר יום ואפי' בשבת. ולהתחזק בתפלה, ענין 'נפתולי אלקים נפתלתי - דבקות'. ומכיר אני גדולים שנהגו פעם בשבוע להתפלל תפלת שמונה עשרה אחת לכל הפחות שעה אחת ביחידות בלי שיראו בהתבודדות בינו לבין קונו ולא בשביל כבוד (ואיני רב ופוסק אבל אם מתחיל עם הקהל ושומע קדושה ומתכוין לשמים נראה דאין בזה חסרון).

ומורי ורבי הגאון הצדיק רבי אברהם אלי' מייזעס זצוק"ל מערב ראש חודש אלול עד ראש השנה היה מתפלל ביחידות. וזכורני דכאשר התחנתני זה היה בראש חודש אלול שהיה ביום ראשון ושני, והנה ביום ראשון אחר השקיעה כבר התחיל לעשות בדידות, ואשתו הרבנית אמרה לי שזה כתוב בתנאים שלהם, שבכל שנה מראש חודש אלול הוא יהי' בבדידות עד אחר יו"כ. וכן שלשה ימים קודם שבועות, ולכן לא רצה להשתתף בחתונה שלי, והייתי אצלו שעתיים ביום החופה ונתן לי הדרכות והוא היה ראש ישיבה אצל הגאון ר' איסר זלמן מלצר זצ"ל, וכנראה שמי שמתכוין לשם שמים יכול לעשות כן.

השבינו ה' אליך ונשובה

בסידור כתר נהורא (בארדיטשוב) פירש הפסוק (תהלים צ ג) 'שובה ה' עד מתי והנחם על עבדיך', דהרי יש ויכוח בין כנסת ישראל לאבינו שבשמים, הקב"ה טוען (מלאכי ג ז) 'שובו אלי ואשובה אליכם', ואנו אומרים (איכה ה כא) 'השיבנו ה' אליך ונשובה'. וזהו "שובה ה'", בקשתינו ממך ה' שאתה תתחיל קודם, "עד מתי", עד מתי ימשך הויכוח, "והנחם על עבדיך", הרי יש לך מספיק עובדי ה' והנחם בזה.

שובה תשובה והתחזקות ישראל כט

וזכורני כשהרה"ק מסאטמער זצוק"ל היה בבלגיא, והיה אמור להפליג בספינה, והודיעו שיהי' איחור של חמש דקות, ביקש הסאטמער רב לומר תורה, ואמר, חז"ל אומרים 'אל יפטר אדם מחבירו אלא מתוך דבר הלכה וכו' מאי דבר הלכה 'יחיד ורבים הלכה כרבים', (ובשם צדיקים מובא דשם של שמירת הדרך כי מלאכיו יצוה לך ס"ת יוה"ך, וזהו הר"ת של 'יחיד ורבים הלכה כרבים').

אולם הסאטמער רב אמר, דלכאורה קשה למה כתיב 'יחיד ורבים הלכה כרבים', הרי הדין לאו דוקא ביחיד, אלא אפי' מועטים ורבים הלכה כרבים, והיה צריך לומר 'מועטים ורבים הלכה כרבים', או בקיצור 'הלכה כרבים', ולמה צריך להקדמה 'יחיד ורבים'. אלא 'יחיד' היינו הקב"ה שהוא יחידו של עולם, יחיד חי העולמים, והרי כתיב (שמות כג ב) לא תהיה אחרי רבים לרעות וכו' אחרי רבים להטות, והיינו שמתי יכולים ללכת אחרי רבים רק כאשר 'יחיד ורבים', היינו כאשר יחידו של עולם ביחד עם הרבים, והרבים עושים רצונו של מקום אזי נוטים אחרי רבים, וזהו 'יחיד ורבים הלכה כרבים'.

עוד אמר 'יחיד ורבים', דהרי ישנו ויכוח בין 'יחידו של עולם' לרבים 'כנסת ישראל', היחיד טוען 'שובה אלי ואשובה אליכם', והרבים טוענים 'השיבנו ה' אליך ונשובה', ויחיד ורבים הלכה כרבים ולכן 'השיבנו ה' אליך ונשובה'.

והחזירנו בתשובה שלימה לפניך - תיקון המידות

אומרים אנו כל השנה בתפילה ג' פעמים ביום "השיבנו אבינו לתורתך וקרבתנו מלכנו לעבודתך והחזירנו בתשובה שלימה לפניך, ברוך אתה ה' הרוצה בתשובה".

ובחז"ל (ברכות יז.) מרגלא בפומיה דרבא תכלית חכמה תשובה ומועשים טובים, והנה רבא כמובן לא דיבר רק לבעלי תשובה, אלא אף לבעלי תורה וגדולי ישראל. והנה בגמ' (קידושין מ:) מסתפקת הגמ' אי תלמוד גדול או מעשה, ומסקינן דתלמוד

ל שובה תשובה והתחזקות ישראל

גדול שמביא לידי מעשה, וא"כ מובן שפיר דתכלית חכמה מעשים טובים, אך מה ענין 'תשובה' לכאן.

ומשמע מכאן דתשובה היא דבר שנוהג יום יום ושעה שעה בכל אדם, אפי' אצל צדיקים, וכדברי שלמה המלך ע"ה (קהלת ז, כ) כי אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, לא אמר אין צדיק אשר לא יחטא, דזה ודאי יש, אלא אין צדיק "אשר יעשה טוב ולא יחטא", היינו דיחטא מלשון חסרון, וזהו אשר יעשה טוב ולא יחטא, היינו שהטוב שלו חסר, שאין הטוב בשלימות. וידועים דברי המסילת ישרים (פ"ד בדרך קניית הזהירות) שכתב "אין לך רע גדול מחסרון השלמות".

ובגמ' (תענית טו.) איתא, לא הכל לאורה ולא הכל לשמחה, אלא צדיקים לאורה וישרים לשמחה, כנאמר (תהלים צז, א) אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה, וברשי"י (ד"ה לא הכל) ישרים עדיפי מצדיקים.

ושמעתי הסבר בזה, דיכול להיות צדיק שהוא עקום "א קרומער צדיק", דהיינו במידות, גאווה, כעס, דלזה צריך עבודה מיוחדת ואין זה בא מעצמו.

הסבא מנובהרדוק זצוק"ל אמר, שיש דבר אחד שצומח לבד בלי לעבוד על זה, ואין צריך להשקתו - קוצים - אבל פירות צריך להשקות.

וצריך לזכור זאת וזה נוגע לאדם כל ימי חייו, דעיר פרא אדם יולד (איוב יא, יב), ואם אינו עובד על עצמו זה גודל וצומח ביחד עם האדם, ואף שאמרו חז"ל (קדושין ל:) בראתי יצה"ר בראתי לו תורה תבלין, התורה היא אמנם תבלין נגד היצר הרע, אולם על תיקון המידות צריך לעמול ואין זה בא מעצמו.

ושמעתי פעם שהאמרי אמת מגור זצוק"ל שכידוע היה בעל סדר מדויק לפי דקות. ופעם עמד אחד מבניו ליד דלת חדרו וחיכה שאביו יפתח דלתו כדי ליכנס ללמוד עמו, כמנהגו שהקדיש זמן של כמה דקות ללמוד עם בניו, והנה הוא ממתין ועבר הזמן, ועדיין לא פתח הדלת אף שכל רגע היה מדויק אצלו. והנה לאחר זמן נפתחה הדלת ויצא איזה אדם, והאמרי אמת הלך אחריו ללוותו, ואח"כ ניגש אליו בנו ואמר לאביו "הרי עדיין לא למדנו היום כלום", אמר האמרי אמת "סבלנות איז דען נישט געלערנט" (האם סבלנות אינה לימוד), אני למדתי סבלנות, שאותו אדם שנכנס לא רצה לצאת והיה לי סבלנות.....

שובה תשובה והתחזקות ישראל לא

ואולי זו הכונה בתפלתנו 'השיבנו אבינו לתורתך וקרבתנו מלכנו לעבודתך', היינו ששיבנו לתורה ולתפלה, אולם אפי' אחר ששיבנו לתורה ותפלה, עדיין מבקשים אנו, 'והחזירנו בתשובה שלימה לפניך', דאפי' לאחר תורה ותפילה עדיין יכול להיות חסר שלימות.

חרטה אמיתית

אחד מעיקרי התשובה היא החרטה, ושמעתי פעם מכ"ק האדמו"ר מבעלזא זצוק"ל שאמר בשם זקנו המהר"י מבעלזא זצוק"ל מה נקרא חרטה. ואמר משל לסוחר אחד שהכין את עצמו ליריד הגדול שהיה פעם בשנה בלייפציג או בדאנציג, שאז היו מוכרין הרבה סחורה, והיו מרויחים מזה עבור כל השנה. והנה אותו סוחר שדר רחוק ממקום היריד, הזמין בעל עגלה שיסיע את סחורתו, וקצב עמו סכום כסף שיגיע לביתו יומיים קודם ליריד ויקח סחורתו אל מקום היריד שהיה מרחק יום וחצי, והבעה"ב עצמו רצה להיות שם קודם לכן, להכין לו מקום ביריד כדי שיוכל להניח שם סחורתו. והנה כך אמנם היה שהבעל עגלה הגיע לביתו ונטל את הסחורה ויצא לדרכו והיה אמור להגיע לילה קודם להתחלת היריד ולהניח שם הסחורה. והנה הבעה"ב נסע עם הרכבת (באן) והגיע למחוז חפצו והכין כל הצריך להכין כדי שיהי' לו מקום למכור סחורתו, והמתין וציפה לביאת העגלון, והנה כבר העריב שמש של לילה קודם היריד והעגלון עדיין לא הגיע, והמתין וחיכה כל הלילה ועדיין לא הגיע, ובבוקר כבר התחילו כל הסוחרים למכור את סחורתם, והוא היה עדיין ריק מסחורה ומחכה לביאת העגלה, עוד שעה ועוד שעה, עד שבשעה האחרונה כאשר כולם כבר החלו לארוז את סחורתם ולעזוב המקום, הגיע בעל העגלה עם הסחורה, וסיפר שאירע לו מכשול בדרך ועגלתו נשברה, ומיד הזדרז ופרק הסחורה, ועד שהספיק לפרוק כבר עזבו כל הסוחרים את היריד, איזה חרטה היה לו שהפסיד כל כך הרבה, בחרטה כזו צריך לחזור בתשובה.

עזיבת החטא

רבינו יונה בשערי תשובה כתב עשרים עקרים לתשובה. אולם צריך לדעת שהעיקר היא עזיבת החטא ובלי עזיבת החטא לא יעזור לאדם שום דבר ושום קבלה טובה שיקבל על עצמו - דהרי הוא 'כטובל ושרץ בידו'. ו**בנובהרדוק** היו אומרים על זה מושל, לכפרי אחד שהיה לו חליפה קרועה ואסף כסף לקנות לו חליפה חדשה ונכנס לחייט שיתפור לו חליפה. והחייט תפר לו חליפה והכפרי הלביש את החליפה החדשה על החליפה הישנה (שמרוב בערותו לא הבין שהוא צריך לפשוט תחילה את חליפתו הישנה) וראה שזה מדי קטן ולא מתאים עליו. וצעק על החייט איזה חליפה תפרת לי הרי זה לא לפי מידתי. אז אמר לו החייט למה אתה מתנהג ככסיל, קודם תוריד את החליפה הישנה ואח"כ תלביש את החדשה ותראה שזה מתאים עליך. והנמשל מובן שכל זמן שלא עוזבים את החטאים הישנים אין מה לקבל קבלות חדשים שהעיקר הוא עזיבת החטא.

עוד משלו מושל על זה **בנובהרדוק** לאחד שעמד תחת ברז מים מקלחים ונרטב כולו - וצעק שהוא כולו רטוב שיביאו לו מגבת לנגב עצמו, ובעודו תחת המים ניגב עצמו, וכמובן שזה לא עזר והמשיכו המים לקלח עליו והוא צעק תביאו עוד מגבות ועוד מגבות והוא ממשיך להיות רטוב עד שאחד צעק עליו תסגור את הברז והמים יפסיקו לקלח ואזי תנגב את עצמך, דכל זמן שהברז פתוח לא יעזור לך אפי' אלף מגבות. כן הדבר כאן, שכל זמן שאדם עוד אדוק בחטאו לא יעזור לו שום תשובה ומעשים טובים שיעשה ודבר ראשון שצריך לעשות לעזוב החטא ואח"כ לעשות תיקוני תשובה.

תכלית תשובה - השתנות וביטול הנגיעות

תכלית תשובה להשתנות, כל לב יודע מרת נפשו, וצריך לשפר מעשיו, למשל מי שסובל מקנאה צריך לעבוד על מידת ההטבה להיות עין טובה לאחרים, ובאורחות

שובה תשובה והתחזקות ישראל לג

חיים להרא"ש (ליום ששי) "אל תתן בלבבך קנאה כי זה חולי רע שאין לו רפואה", ויכול למנוע מליתן בלבבו קנאה.

וכן בענין כל התאוות כל אחד צריך לעצור נפשו בחודש אלול. ובגמ' (חולין פט.) עה"פ (איוב כו, ז) תולה ארץ על בלימה, 'כל העולם קיים על מי שבולם עצמו בשעת מריבה'.

וכן ענין הכבוד צריך לעבוד על זה. **בנובהרדוק** היו עובדים על בזיון, אדרבה לבזות את עצמו בפני אחרים. העולם היו אומרים שבנובהרדוק כשהיו עובדים על כבוד היו נכנסים לבית מרקחת לשאול האם מוכרים מסמרים, ואז בית מרקחת היו כמו בית חולים, והיה שם שקט, וכאשר בא וביקש קילו מסמרים ואמרו לו שאין, שאל א"כ מה אתם כן מוכרים, כך שיחשבו שאין הוא מבין מה נעשה בעולם.

וכאשר עבדנו על מידת הבטחון, היה הולך אצל גרמני אחד ושואל אותו היכן גר ד"ר בטחון, וכאשר ענה שאינו יודע, אמר התלמיד א"כ מסתמא אינך ממקום זה. והגרמנים היו בעלי כבוד, ומיד נתרגז ואמר אתה אומר לי שאיני ממקום זה, אני נולדתי כאן. ענה התלמיד א"כ האיך שייך שאינך מכיר את ד"ר בטחון שהוא מאד מפורסם. וכל זאת להראות שלא מתפעלים מן העולם, וכדברי המשנה בעדיות (פ"ה מ"ו) מוטב שיהי' שוטה כל ימיו ואל יהי' שעה אחת רשע לפני המקום.

היה איזה גדול שישאל את **הסבא מנובהרדוק זצוק"ל** למה התקין דרך זה לבזות את עצמם ולעשות דברים כה משונים. אמר לו הנה הגמ' אומרת (ברכות יט:) בלאו דשעטנז, פושטו אפי' בשוק, דהיינו שאפי' רגע אחד לא ישהה, ושאל אותו הסבא תאמר לי נא, כאשר יאמרו לך ידיך שאתה לבוש שעטנז, האם אתה היית מוריד ופושט את המכנסים מיד כדי לא לעבור על איסור שעטנז!!!, ולכן כדאי להיות שוטה כל ימיו ולהתלמד לבזות את עצמו כדי שלא יהי' רשע שעה אחת לפני המקום, ובשעת הנסיון יוכל לעמוד בנסיון, ובאיסור זה נאמר (משלי כא, ג) אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה', ואין כאן ענין גדול כבוד הבריות.

והנה היצר הרע יודע בעל פה כל הש"ס, כל דבר שתמצא באיזה ענין אם בעניני ממונות או בשאר ענינים תמיד ילמד אותך תירוצים והתיריים, וזהו ענין תשובה לא לחשוב לרגע אחד על עצמו, ולהסיר מעצמו הנגיעות שהם גורמים לעבור רצונו יתברך.

והנה 'תשובה' ר"ת ת'מים תהיה עם ה' אלוקיך, ש'ויתי ה' לנגדי תמיד, ו'אהבת את ה' אלוקיך, ב'כל דרכיך דעהו, ה'צנע לכת עם ה' אלוקיך.

אך העיקר 'ההתחלה', 'כי תצא למלחמה', ואזי יעזור הקב"ה 'ושבית שביו'. ולכן מן הראוי שכל אחד יקבל על עצמו בימים אלו התמדה ותענית דיבור לכל הפחות שעה אחת ביום. **הגאון מוויילנא זצוק"ל** אומר (אגרת הגר"א בשם מדרש) 'כל רגע ורגע שהאדם חוסס פיו זוכה בשבילו לאור הגנוז שאין מלאך ובריה יכולים לשער'. הגמ' אומרת בחולין (חולין פט.) עה"פ בתהלים (נח, ב) האמנם אלם צדק תדברון, 'מה אומנותו של אדם בעוה"ז יעשה עצמו כאלם', וזה אומנות קשה, 'יכול אף לדברי תורה כן, ת"ל צדק תדברון, יכול יגיס דעתו, עיי"ש. **ובקעלם** לא היו מדברים בחודש אלול, והיו משגיחים שאפי"ר"ה לא היו אומרים שמועס"ם כדי לשמור פיו. והעיקר שנוכח שמתקרב יום הדין, ונוכה לזכות בדין, אמן.

לב יודע מרת נפשו

הנה כאשר אנו עומדים בימים אלו וצריכים התעוררות תשובה, והנה כל אחד צריך תשובה אחרת 'לב יודע מרת נפשו', מה עליו לתקן, והעיקר לתקן עצמו ולא לתקן את הזולת. וכמו שאמר **רבי ישראל סלאנטער זצוק"ל** שיכול להיות יהודי שאומר שמע ישראל וכו' אחד, וממליך הקב"ה לפי כל הכוונות על כל הרוחות ועל כל העולם ורק על עצמו שוכח מלהמליכו שיהא הוא עצמו נכנע להקב"ה.

והנה כל אדם הרי הוא נוגע אצל עצמו ולפחות נגיעה דקה מן הדקה. ובגמ' כתובות (קב) יש דף שלם בענין שוחד, נגיעה קטנה מן הקטנה דק מן הדק. למשל כהן גדול אסור לו להיות בעיבור השנה באדר, משום שיש לו נגיעה שאם יהי' עיבור אז ביו"כ יהי' כבר קר ויהי' המקוה קר והרצפה תהי' יותר קרה, ומשום כן חמשה חדשים קודם הרי הוא נוגע בדבר. והרי מדברים אנו מכהן גדול קדש קדשים ובכל זאת כה גדול החשש נגיעה.

הגמ' אומרת שדיין שישב בדין תורה ונוצה נפלה על ראשו, ואחד מבעלי הדינים רצה להוריד את הנוצה מעל ראשו, ואמר הדיין שהוא כבר פסול לדון משום שוחד. והגמ' מספרת על שמואל ב"ר יוסי, שהיה לו פרדס ואריסו היה

שובה תשובה והתחזקות ישראל לה

מביא כל ערב שבת סל עם פירות, ופעם אחת הביא ביום חמישי, ושאל אותו ר' שמואל ב"ר יוסי מאי האי שהקדמת לבוא. אמר היות שיש לי היום דין תורה כאן, וחשבתי שאביא עתה הפירות כדי שלא אצטרך לבא שוב מחר. אמר לו ר' שמואל ב"ר יוסי א"כ קח הפירות ותחזור הביתה ותביאם למחר, ואני כבר לא יכול לדון בדבר הזה שוחד. וביקש מדיינים אחרים לדון בדבר, ועמד בחוץ לשמוע הטענות, וחשב לעצמו כל הזמן אילו היה האריס טוען כך וכך היה נוצח בדין, ואח"כ אמר תיפח נפשם של מקבלי שוחד, ומה אני אם קבלתי שלי קבלתי, ובסוף לא נטלתי וכל מוחי איך לזכותו, כ"ש הנוטלים שוחד. וזה כוחו של שוחד, וכל אחד משוחד ונוגע אצל עצמו, ולכך צריך לעבוד לשבור הנגיעות.

ופעם הייתי בצרפת היה שם החסיד הגדוע **רבי בן ציון אפטער זצ"ל**, והלכנו ברחוב ודיברנו אודות ענין הנגיעות איך שמשפיע על האדם, ובדיוק עברה שם רכבת חשמלית, ואמר לי ר' בן ציון ראה איך שע"י נגיעה קלה (של הקרונות בחוטי החשמל) נוסעים קרונות רבים, והכל מכח נגיעה קלה.

ובנובהרדוק אמרו משל לאדם שהיתה לו שן כואבת מאד והיה שם דלקת, ובא לרופא שינים ואמר שכואב לו השן, ורצה הרופא לבדוק היכן כואב וכשנגע בשן קפץ וצעק שרק שם לא יגע, וכשנגע הרופא בשן אחר אמר זה בסדר זה יכול אתה להוציא, ובכל פעם כשנגע הרופא בשן הכואבת לא נתן להוציא, וכך הוציא לו הרופא כל שיניו ורק השן שבאמת כואבת אותה לא הוציא.

ועתה בעשרת ימי תשובה זה הזמן לתקן דוקא הדברים שיש לו בהם נגיעות ודברים שאין הלב רוצה לתקן כגון שמירת הדיבור, והשי"ת יעזור שנזכה לתשובה שלימה ולגמר חתימה טובה.

הכנה וכוונה בתפלה

הנה צריך להתבונן היאך נראית תפילתינו, ובפרט בימי אלול צריך במיוחד לכון בתפלה. חז"ל אומרים דתפלת הימים הנוראים נותנת כח לכל תפלות השנה.

וזכורני שהייתי פעם אחת עם הגאון רבי ברוך טולידנו זצוק"ל רבה של מקנס בישיבה בצרפת, וזכור אני איך שאמר הפזמון 'כי גדול יום ה', היאך שהיה אומר בבכיות "מי לא אירא" איזו התעוררות שהיתה שם. וצריך האדם לידע שעליו להתעורר בימים אלו.

ולפני שלושים שנה פגשתי ידיד שלי (הרב קאמפינסקי) והוא התקשר אלי מאוחר בלילה ואמר לי שחייב אני להגיע אליו ורוצה הוא להראות לי חידוש שאינו יודע אם אזכה לראות דבר כזה כל ימי חי, ואמר שאהי מוכן להיות ער כל הלילה.

והנה כשבאתי אליו ראיתי אדם שאי אפשר לתאר זאת, לא ראיתי כמוהו קודם לכן ולא לאחר מיכן, אדם שמלבד שידע בע"פ מילה במילה כל הש"ס, ידע כל השפות, ולא היה דבר בתורה שלא ידע. הוא היה מעדת הספרדים ממרוקו בשם שושן.

והיה זה שבוע לפני ראש השנה, והוא הגיע במיוחד כדי להתפלל עם המקובלים, ובקשתי ממנו שיאמר לי הכוונות והשמות שצריכים לבין בתפלות, ואמר לי שאם אני מוכן לשמוע כמה שעות הוא יאמר לי קצת כוונות, והנה על 'ברוך' לבד של שמו"ע לקח לו עשר דקות לומר כל הכוונות.

ואין אני מתכוין לנסתרות לה' אלקינו, אבל כאשר מתפללים 'השיבנו אבינו לתורתך וקרבנו מלכנו לעבודתך', צריך הכנה לדעת מה זה 'אבינו' מה זה 'מלכנו', והעיקר מה זה 'והחזירנו בתשובה שלימה לפניך'.

שהכל נהיה בדברו

כלל ראשון בתשובה שידע האדם שהכל נהיה בדברו, שהכל בהשגחה פרטית, ולא רק כאשר שותה לצמאו ומברך אומר 'שהכל נהיה בדברו', אלא בכל עת ידע שאין דבר בעולם שלא נהיה בדברו, ואפי' דברים שאין דעתו משיגתו ידע שמאיתו יתברך הוא.

שובה תשובה והתחזקות ישראל לז

שאל אותי אדם אחד מחו"ל האיד אירע בבין הזמנים שכמה בחורי ישיבה נהרגו בתאונות ושאר אופנים, וקודם כל רוצה אני לומר שהחפץ חיים אמר שהמאמין אין לו קושיות, והאינו מאמין אין לו תירוצים.

ובאמת מותר לי לומר שאני מאמין באמונה שלימה¹, ומילדותי מעולם לא שאלתי שאלה למה. ואף שראיתי בעיני חברי שנרצחו, ואני מזכירם בהזכרת נשמות, וכל זה ראיתי בעיני, והנה על אף הכל אם יודעים מי הוא זה המכה מקבלים הכל באהבה ושמחה.

כאשר אדם הולך ברחוב, ופתאום מרגיש שמישהו הכהו על כתפו ומרגיש כאב, הנה כאשר מחזיר ראשו ורואה שחבירו הוא זה שהכהו על כתפו, אזי אומר לו בשמחה 'צפרא טבא', ושואלו מה נשמע, ושוכח מהכאב, כיון שיודע שהמכה היתה מאהבה, וכמו כן אם האדם יודע שהמכה הינו הקב"ה שהוא אוהב אותך ומכה אותך מאהבתו, אזי מקבל הכל באהבה.

והנה אין האדם צריך להבין את הקב"ה, וכמו שאמר אחד "ווי לי אם היה לי אלקים שהייתי מבינו", דהאיד יכול האדם להבין הבורא וכל עניני הגלגולים, והנה אנו כבר בעקבתא דמשיחא, היינו העקב של הנשמות, ואנו גלגולים של נשמות קודמות, והאיד נבין דברים שנגזרו משום גלגולים שעברו.

אנחנו מוחות קטנים ואין אנו יכולים להבין הכל. היה לי רבי שכאשר היה בכעס על אחד התלמידים היה קורא לו ק"ק, מ'ח ק'טן, האיד רוצה אתה להבין, והנה אנו ק"ק שבק"ק, והאיד נבין סיבות הבורא יתברך.

הנה בשפה הרוסית שם אומרים תם, ומסופר על אחד שכאשר הגיע בהגדש"פ לפיסקא 'תם מה הוא אומר', אמר בשפה הרוסית 'תא אקתיא', תם מה הוא אומר, תא היינו כאן, כאן כמו שהוא כאן, מה נוכל להבין, אולם העיקר תם, שם בשמים מה אומרים.

1. עיין בלב אליהו (ח"ג מערכות התשובה מאמר ועובר על פשע) שמפרש הכתוב 'כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי נאום ה' - כלומר בחכמתו וגבורתו ועשרו אין לו לאדם להתהלל, אבל באמונתו בהש"ת יכול אדם להתהלל ולהכריז קבל עם דעו כי אני מאמין גדול וידוע את השי"ת, עיי"ש.

לח שובה תשובה והתחזקות ישראל

וצריך לזה אמונה שלימה לדעת שהכל בחשבון מדוקדק, ומותר לשאול 'מה קרה', אבל לא 'למה קרה', ואני בעצמי מעולם לא היו לי קושיות על הבורא, וכדברי הרמב"ם תכלית הידיעה שלא נדע, דמי שחושב שיודע, ידע בבירור שאין מתחיל לדעת כלום, וכדברי חז"ל עה"פ 'כי לא דבר ריק מכם', ואם ריק מכם הוא, דאם אינך מבין דבר 'מכם' הוא.

כתיב (דברים כט, כח) הנסתרות לה' אלקינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם לעשות את כל דברי התורה הזאת, ופרשתי כך, 'הנסתרות לה' אלקינו והנגלות', דגם הנגלות הם לה' אלקינו ואין אנו מבינים בהם דבר, ו'לנו ולבנינו' עלינו מוטל רק 'לעשות את דברי התורה הזאת' ולא להבין.

וצריכים אנו לדעת ולהגיע להכרה שהקב"ה אינו עוזר אלא הוא עושה הכל, אנו מבקשים מהקב"ה שיעזור לנו, עזרה הכוונה שאני עושה משהו ומבקש עזרה, אולם אנו צריכים לדעת שאין הקב"ה עוזר לנו, אלא שהוא עושה ויעשה את כל המעשים ואנו לא עושים כלום.

וזה דבר ראשון כשחוזר בתשובה, צריך שתהיה לו אמונה שלימה ואז יכולים לחזור בתשובה, הא' הוא אמונה ורק אז זוכה לב' ברכה, אך בלי אמונה אף שעושה הכל אינו כלום.

ויכולים להיות צדיקים וגאונים ואין להם אמונה, ולכאורה איך שייך להיות צדיק וגאון בלי אמונה, אלא דבלי לעבוד על אמונה אי אפשר לקנות אמונה, וכשמגיע נסיון קטן כבר יש קושיות וכו', ומי שמתאש מאיזה דבר או מי שכועס על איזה ענין סימן הוא שחסר לו אמונה.

והנה חז"ל אמרו (סוטה מח:): עה"פ (זכריה ד, י) מי בז ליום קטנות, מי גרם לצדיקים שיתבזו שולחנן לעתיד לבא, קטנות שהיה בהן שלא האמינו בהקב"ה. הרי דאפי' אנשים כאלו שחז"ל קוראים להם צדיקים - ולא צדיקים שאיזה כתב עת החליט שהם צדיקים - ועכ"ז הגמ' אומרת שלא האמינו בהקב"ה, ואיך שייך זאת, אלא דיכול להיות צדיק אלא שאינו יודע שצריך להאמין. והנביא אומר (ירמיה ד, א) אם תשוב ישראל נאם יהוה אלי תשוב, ולכאורה מה בא לחדש, ואיך שייך תשובה אם לא להקב"ה, ומודע צריך הנביא לחדש כן, אלא על כרחך ששייך שיהיה בעל תשובה מהרבה סיבות אבל לא להקב"ה.

שובה תשובה והתחזקות ישראל לט

ומסופר שהיה פעם בחרור שהגיע למשגיח שלו, ואמר שאתמול בלילה חלם שהקב"ה מדבר אליו ואומר לו אני ה' המדבר אליך, ואינו מבין מה זה רוצה להיות. אמר לו המשגיח פשוט הוא, מסתמא ביום חשבת על הקב"ה ולכן בלילה חלמת על הקב"ה. אמר התלמיד, מתי יש לי זמן לחשוב על הקב"ה הרי אני מתפלל ולומד ואין לי זמן לחשוב מהקב"ה. הרי ששייך להתפלל וללמוד ולשכח מהקב"ה, וזה שאמר הנביא אלי תשוב.

יסוד התשובה - אין מקרה

הנה בחודש אלול קורין אנו פרשת זכור, זכור את אשר עשה לך עמלק וכו' אשר קרך בדרך. וברש"י בלשון ראשון פי' לשון 'מקרה', דהיינו שעמלק עשה שלא יאמינו בהשגחה פרטית, אלא הכל במקרה.

והנה כהיום בארץ ישראל כל יום ויום רואים אנו ניסים ונפלאות שהקב"ה מצילנו משונאינו, אלא שכבר התרגלנו לכל זה ואין אנו מתפעלים כבר מכחם. ורק מדברים אם צריך להלחם באויב או לא, ולא מזכירים כלל גודל הניסים וההשגחה פרטית.

וזה כוחו של עמלק בגי' 'ספק', שעושה ספיקות באמונה, וכל אחד יש לו קושיות וספיקות, ואפי' שכל אחד מאתנו עבר כמה וכמה ניסים בימי חייו. ומוקפים אנו במליוני שונאי ישראל, ואם יחליטו כולם להתקבץ עלינו ה' ירחם, ואין זה חכמה לומר שאין מפחדים, אלא צריך לידע שבלי אמונה ובטחון רח"ל מה היה קורה. וצריך לידע שמקרה אותיות "רק מה", דהכל בהשגחה פרטית ולכן אין לפחד. ובדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם, וכיון שנעשה בדבר ה', א"כ הכל מתנהג עפ"י דבר ה' ולא במקרה.

וידועים דברי הרמב"ן (סוף פ' בא) דמי שאינו מאמין שאין מקרה במנהגו של עולם כלל אין לו חלק בתורת משה רבינו. וזה היסוד של תשובה ואמונה לזכור שהכל בהשגחתו.

האזינו השמים - צדיק באמונתו יחיה

בימי התשובה קורין אנו פרשת האזינו, האזינו השמים ואדברה, מה פירוש האזינו השמים, שצריך האדם להתבונן ולחשוב תמיד בענין שמים. דהנה אצל מוחיית עמלק נאמר (דברים כה יט) 'תמחה את זכר עמלק מותחת השמים לא תשכח'. ומה הפירוש 'מותחת השמים', אלא דכל ענין עמלק לפתותך שהכל רק 'תחת השמים' לא מן השמים. והתכלית שיכירו שהכל בידי שמים וזהו עיקר התשובה.

והמהרש"א (בסוף מס' מכות) כתב, דכל יום בשנה כנגד אחד משם"ה לא תעשה, ויו"כ כנגד 'לא יהי לך', והיינו ענין 'אנכי ה' אלוהיך', ובא חבקוק והעמידן על אחת וצדיק באמונתו יחי'.

והסבא מנובהרדוק זצוק"ל אמר לא כתיב 'צדיק באמונתו יאמין', אלא יחי', לחיות עם אמונה ולדבר מזה, שיהי' שם שמים שגור בפיו. וזהו עיקר התשובה לדעת שהכל מן השמים ולא מקרה. ולכן אפי' היסורים יקבל בשמחה, דאם שלח לו הקב"ה היסורים כנראה שהם לתועלת לו.

תחת אשר לא עבדת את ה"א בשמחה

צריך כל אחד לקבל על עצמו יותר ויותר להתחזק בתורה ובמצוות, אך צריך להתחזק ביותר שיהיה יותר ויותר בשמחה.

ומצאתי דבר נורא במהרש"א (ברכות לה:), דאיתא שם בגמ', דרשב"י אומר דבזמן שיששראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית ע"י אחרים, שנאמר (ישעי' סא, ה) ועמדו זרים ורעו צאנכם וגו', ובזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית ע"י עצמן, שנאמר (דברים יא, יד) ואספת דגנך, ולא עוד אלא שמלאכת אחרים נעשית על ידן, שנאמר (דברים כח, מו) ועבדת את אויבך. ובתוס' כתבו דהפסוק 'ואספת דגנך' מייירי באין עושין רצונו כל כך.

וכתב המהרש"א דיש ג' דרגות בזה יש עושין רצונו של מקום בשלימות, דהיינו צדיקים גמורים, והם מלאכתן נעשית ע"י אחרים. ויש שעושין רצונו אך אין

שובה תשובה והתחזקות ישראל מא

עושיין רצונו כל כך, וכדברי התוס', ומה מיירי בפ' והיה, דשם כתיב 'ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם' ולא כתיב נמי 'ובכל מאדכם', והיינו שאינם צדיקים במאד, ועליהם נאמר 'ואספת דגנך'. וכת הג' אין עושיין רצונו של מקום כלל, ועליהם נאמר ועבדת את אויבך, וכתיב לעיל מוינה (כח, מז) 'תחת אשר לא עבדת את ה"א בשמחה', ואלו נענשו שמלאכת אחרים נעשית על ידן, עיי"ש.

והיינו דמי שאין עובד הקב"ה בשמחה נקרא 'אין עושיין רצונו כלל', כיון שעובד הקב"ה בלי שמחה, ואז העונש הוא 'ועבדת את אויבך'.

וכאשר היינו במחנות הריכוז, ועסקנו בחפירת בונקערס (חפירות) עבור הנאצים ימ"ש, כדי שיוכלו להתחבאות בשעת ההפצצות, והיה שמה רב נובהרדוקער – הרב מוריניו שהיה אח"כ רבה של פולין, ואמר לנו שנאמר כולנו יחד בשעת החפירה 'תחת אשר לא עבדת ה"א בשמחה, ועבדת את אויבך בעירום ובחוסר כל'.

והנה כאשר חסר ה'ועבדת את ה"א בשמחה', הרי זה סימן שה"לא עבדת" היה בשמחה, ולכן כאשר עושים תשובה צריך להראות את השמחה של התשובה.

ע"י התשובה נולד מחדש

בספר בן המלך והנזיר מובא ששאל בן במלך את הנזיר 'בן כמה אתה', ואמר 'בגיל שלש', דעד לפני שלש שנים לא הייתי בבחינת 'חי' כיון שעדיין לא הייתי בנזירות, ומעת שהתחלתי הנזירות הריני בבחינת 'חי'.

וכן צריך כל אדם לדעת שכל עוד שאינו מכיר בהקב"ה אינו 'חי' כדכתיב (תהלים ב ז) בני אתה אני היום ילדתיך, וכתיב (תהלים קב יט) ועם נברא יהלל י-ה, דע"י התשובה הרי הוא כתינוק שנולד וכבריה חדשה. וכך צריך האדם להרגיש בכל יום שנעשה בריה חדשה.

ג' הקולות שנאמרו בפרשת התשובה

בפרשת התשובה (דברים ל) נאמר (ל, ב) 'ושבת עד ה' אלוֹקֶיךָ ושמעת בקולו'. ושוב נאמר שם (ל, ח) 'ואתה תשוב ושמעת בקול ה'. ובפסוק (ל, י) נאמר שוב 'כי תשמע בקול ה' אלוֹקֶיךָ'. וצריך ביאור מדוע חזרה התורה פעמים מספר על ענין התשובה ובכל פעם נזכר לשמוע בקול ה', והרי בודאי שהעושה תשובה שומע הוא בקול ה'.

ונראה לומר דהנה מצינו בחז"ל שבכל יום ישנם ג' קולות הבאים אל האדם, דהנה חז"ל אמרו במשנה (אבות פ"ו מ"ב) דבכל יום ויום יוצאת בת קול ואומרת אוי להם לבריות מעלבונה של תורה. וכן אמרו חז"ל (חגיגה טו.) בת קול יוצאת ואומרת שובו בנים שובבים, והקול הג' הוא (תענית כד:) א"ר יהודה אמר רב בכל יום ויום בת קול יוצאת ואומרת כל העולם כולו אינו ניוון אלא בשביל חנינא בני וחנינא בני די לו בקב חרובין מערב שבת לערב שבת.

וידועים דברי הבעש"ט הקדוש שהקשה למי מיועדים הקולות האלו, והרי איננו שומעים הבת קול. ותיירץ דבכל יום ויום יש לכל יהודי איזה רגע של התעוררות לעבודתו יתברך, וזהו מכח הבת קול, אלא שבני אדם אינם משגיחים בהתעוררות זו.

והרמב"ן כתב עה"פ (שה"ש ב, ז) מה תעירו ומה תעוררו את האהבה עד שתחפוץ, דלכל אדם מישראל יש התעוררות אלא דצריך לעשות 'חפץ', עד 'שתחפוץ', להכניס ההתעוררות לחפץ של מצוה, דהיינו ללמוד ולעשות מצוות, דע"ז יהי' קיום להתעוררות.

ובפרט בימים אלו 'ימי אלול' בודאי יש לכל אחד ואחד התעוררות, אבל העיקר שהאדם יעשה פעולה וישתנה לטוב. דהרי תשובה היינו כתינוק שנולד, והרי הוא ממש בריה חדשה, וכדברי הרמב"ם (הל' תשובה פ"ז ה"ו) 'אמש היה זה שנאו לפני המקום משוקץ ומרוחק ותועבה והיום הוא אהוב ונחמד קרוב וידיד'.

ונבאר ענין הג' קולות ביתר הרחבה.

אוי להם לבריות מעלבונה של תורה

'אוי להם לבריות מעלבונה של תורה' אין הכונה רק לעלבון של התורה כלפי העולם, דאע"פ שברוך ה' ישנם הרבה בני תורה, אבל עכ"ז כמה בני תורה יש, כמה מאות אלפים. אבל עדיין יש מליונים מכלל ישראל ברחבי תבל שלא יודעים לומר 'שמע ישראל' רח"ל, וזהו 'עלבון גדול לתורה'.

אולם אפי' בעלי בתים מאתנו אינם יודעים להחשיב בני תורה, למשל כאשר יש בינינו איזה עשיר שנותן נדבה הגונה עבור מוסדות התורה, הוא הולך עם רגש גאווה שהוא המפרנס את בני התורה, והכל מידו, וחושב על בני תורה כמו 'באנק קוועטשערס'.

וזכרני מיד לאחר המלחמה, כשלשה חדשים לאחר המלחמה, התחיל האדמו"ר מוויזניץ צוק"ל לקבץ בחורי ישיבה לפתוח ישיבה. וזכרני את הפתיחה הראשונה שאמר, היו אז בערך כמאתיים בחורים, והיינו בגראסוורדין, עיר שהיו בה קודם המלחמה למעלה מחמשים אלף יהודים, ועתה נותרו רק כמאתיים בחורי ישיבה. ופתח ואמר 'ישנם הרבה סיבות שאני יכול לומר לכם על מה בא החורבן הזה, אולם אחד מן הסיבות הוא שלא החשיבו בחורי ישיבה, דהיו אומרים בלשון זלזול 'א' ישיבה בחור, א' ישיבה בחור', אולם אני רוצה שיאמרו בהתלהבות ובשמחה 'א' ישיבה בחור' שיחשיבו בני תורה'.

ושמעתי מאשת חבר, תלמיד חכם גדול בירושלים, שסיפרה שאפי' בירושלים מתוך ארבעים בנות שלמדו עמה בבית הספר, היא היתה היחידה שבחרה בבעל בן תורה, כי כולם רצו רק בחור העוסק במלאכה ורצו שיהי' להם כסף.

וכן זכרני שבלאס אנג'לס היה אדם אחד שבאמת היה צדיק וחשוב, אולם כאשר הצעתי לבתו שידוך, בחור תלמיד חכם, אמר לי איני צריך אלא אחד שיביא לי 'משעק'. וזהו 'עלבונה של תורה'.

שובו בנים שובבים

הבת קול הב' היא, 'שובו בנים שובבים'. והגמ' (חגיגה טו.) מספרת על אחר שלא עשה תשובה, משום ששמע שהבת קול אומרת 'שובו בנים שובבים חוץ מאחר', ומשום זה מרד באלוקים, ומה היה לו לעשות, איתא בספח"ק דהיה לו

מוד שובה תשובה והתחזקות ישראל

לומר שאעפ"כ רוצה הוא לחזור בתשובה, והיה לו לבכות ולהתחנן ע"ז ולא להיות בשמחה שפטור הוא מלעשות תשובה.

והחידוש הוא דאע"פ שהיה יכול לשמוע בעצמו הבת קול, עכ"ז מרד. וכמו שמוצינו (סנהדרין קב.) בירבעם בן נבט שאע"פ ששמע שהקב"ה אמר לו 'חזור בך ואני ואתה ובן ישי נטייל בגן עדן', אע"פ שהיה במדרגה זו לשמוע הבת קול עכ"ז שאל 'מי בראש'.

ומבת קול זו בא ג"כ הרהור תשובה לאדם כששומע בת קול זה וכדברי הבעש"ט הק'.

והנה לפני כחמישים שנה היה כאן צדיק גדול הרה"ק רבי יוחנש'ע מסטאלין **זצוק"ל** שהיה צדיק וקדוש והיה סגור כשמונה עשר שעות ביממה, חוץ משבת קודש. והנה כאשר הגיע לארץ ביקר בכל המקומות הקדושים. וזכורני כאשר ביקר במערת אליהו התפללנו שם מנחה.

(אתם יודעים האיד נראה תפלה בסטאלין, כדאי ללכת פעם להתפלל שם, היה כאן בירושלים לפני כששים שבעים שנה רב בשם רבי מאיר מחאסלאוויטש **זצ"ל**, רבו של ביהמ"ד זכרון משה, מחבר ספר **שו"ת מבית מאיר**, והיה גאון גדול, ופעם נסע לקבץ כספים בחו"ל ועבר דרך העיר בריסק, ובא לשם ביום שישי בבוקר וחיפש מקום תפלה, ונודמן לבית מדרשם של חסידי סטאלין והתפלל שם תפלת שחרית. והנה בערב הוזמן לסעודת שבת בביתו של הבריסקער רב **זצוק"ל**, וכיבדוהו לישב ליד הבריסקער רב, והיה כאשר התחילו לומר שלום עליכם התחיל ר' מאיר לילך בהתלהבות אנה ואנה ולא שם לב בכלל שהוא בביתו של הבריסקער רב. והנה הבריסקער רב פנה אליו ושאל אותו, חסלאוויטשער רב האם לא התפללת בבוקר בסטאלינער בית המדרש, נראה לי שאתה עדיין חושב על התפלה שהתפללת בבוקר, ואמר ר' מאיר, אכן כן הוא הדבר שמעולם לא התפללתי תפלה כזו אפי' לא בשעת נעילה, ואמר לו ר' חיים 'תדע נא שאני שולח פעמיים בשבוע את בניי שיתפללו שם כדי שיתלמדו האיד להתפלל, והבריסקער רב התפלל שם פעם בשבוע).

והנה כאשר התפללנו מנחה 'במערת אליהו' היתה התעוררות גדולה מאד, וכאשר סיימנו התפלה שרו שירים של מוצאי שבת, 'אליהו הנביא', והנה היו שם

שובה תשובה והתחזקות ישראל מה

זקנים חסידים ואנשי מעשה, היה שם רבי יהושע העשיל הלטובסקי זצ"ל, והנה ר' יהושע העשיל היה מלווה את הרבי, ואמר לרבי 'בטוח אני שאנשים עשו תשובה', וזכורני האיך שענה הרבי 'הא, אמרת דבר נחמד - תשובה, אולי הרהור תשובה'.

(וזכורני שהחתונה שלי היתה בראש חודש אלול, ובראש השנה התפללנו בסטאלינער בית המדרש, ובצום גדליה ביקש להתפלל רק עם הבחורים, ולא הרשה לאף אחד שאינו בחור להתפלל עמו, והנה אני אמרתי שרק לפני חודש הייתי בחור ומוותר לי להתפלל שם, והנה לאחר התפלה דיבר לבחורים, והנה הוא עצמו לא היו יכולים לראות עליו שום תנועה בשעת תפילתו, לא זו ולא נע ממקומו, ועיניו היו פתוחים וזלגו מהם דמעות. ואמר לבחורים, אתם חושבים שזה נקרא תפלה, אני הסתכלתי וחפשתי האם ישנם בחורים שוכבים על הארץ ולא ראיתי, בסטאלין לאחר התפלה היו מתעלפים והיו צועקים 'וואסער' שהיו צריכים לשתות מים להשיב נפשם מהתפלה, זהו תפלה, והחידוש הוא דהוא עצמו לא נע ולא זע).

ונחזור למה שאמר, 'תשובה - אולי הרהור תשובה'. והנה הבת קול יוצאת בכל יום ואומרת 'שובו בנים שובבים', לעשות 'תשובה ממש' ולא 'הרהור תשובה', אלא שלא יהי' שום שייכות לחטא. וברבינו יונה כאשר מביא העשרים עקרים לתשובה, כאשר מדבר מעזיבת החטא (שער א אות יט) כותב שאפי' יעשה הכל אם לא עוזב החטא הוי כטובל ושרץ בידו.

וכדברי המגיד מדובנא עה"פ (ישעי' נה ז) 'עזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו וישוב אל ה' וירחמנו ואל אלקינו כי ירבה לסלוח, משל לאחד שהלך אצל שכנו וגנב יונה, וכשתפשוהו שאל האם צריך להחזיר היונה או די שיעשה תשובה, אמרו לו אתה רק תעזוב היונה ומאליו תחזור לבעליה. וכן בתשובה 'עזוב רשע דרכו' ובמילא 'וישוב אל ה', דנשמתו חלק אלוקי ממעל תשוב מעצמה אל ה'. אלא דצריך עזיבת החטא. וברבינו יונה כתב (שער א אות יא) דלא די לעזוב החטא אלא צריך לעזוב 'מחשבת החטא' וזהו בעל תשובה.

ברוך ה' כהיום זה דור של בעלי תשובות, וזכורני שהבית ישראל זצוק"ל מגור, אמר כשהתחיל התקופה שנתרבו בעלי תשובות, אמר 'יש הרבה בעלי תשובות, אולם אנחנו אמרנו היום בסליחות 'ועדיין לא שבנו מטעותינו', דהעיקר

לא רק לומר שעשה תשובה אלא לשוב באמת, וכל ימיו צריך להיות בבחינת בעל תשובה כהבת קול שיוצאת ומכרזת כולי יומא 'שובו בנים שובבים'.

באמת תשובה אינה רק לחוטאים אלא אפי' לתלמידי חכמים בעלי תורה, והנה הרבינו יונה חיבר ספר 'שערי תשובה', והוא היה רבו של הרשב"א ומחותנו של הרמב"ן וחיבר 'עליות דרבינו יונה', ו'רבינו יונה על הרי"ף' אך כאשר לומדים השערי תשובה נראה שבעל עבירה גדול חיברו, וכמו שכותב 'מה עשיתי איך לא היה פחד אלקים לנגד עיני', וזה פליאה עצומה מה שכותב על ענין החרטה (שער הראשון העיקר הראשון).

וראיתי פעם מסופר מה דחפו להרבינו יונה לחבר ספר זה, אלא דהיה לו מחלוקת עם הרמב"ם על ספרו 'מורה נבוכים' ויצא בתקיפות נגד הרמב"ם, ולאחר זמן כאשר נודע לו גדלו וצדקתו של הרמב"ם, חזר בתשובה על התנגדותו, ואז חיבר את ספרו 'שערי תשובה'.

וידוע דהישמח משה ביקש פעם מהקב"ה שיתנו לו היראת שמים של הרמב"ם והנה לאחר יום ביקש מהקב"ה שיסלקו ממנו מדריגה זאת, היות שכל היום היה רועד מרב פחד ה', והיה למעלה מכוחותיו, זו היתה היראת שמים של הרמב"ם.

ומסופר על הרמב"ם שפעם בראש השנה כאשר בא לתקוע בשופר, לאחר הברכה נפל השופר מידו מרוב פחד והתעלף, כלות הנפש, וכששאלוהו לפשר הדבר, אמר שנתן בלבו 'מי הוא המצוה ומיהו המצווה' ומפחד זה נתעלף.

ואני הכרתי קודם המלחמה את הטערנווער רב זצ"ל וכמעט שלא ראיתי אדם ירא שמים כמוהו (והאמרי חיים זצוק"ל ציוה עלי לספר זאת לכולם) וזכורני שבאמצע שנתו כל כמה דקות היה אומר 'אוי רבונו של עולם' מרב פחד ה', וראיתי בעני שלפני קריאת שמע בשבת בבוקר התחיל לומר וקרבנתו מלכנו לשמך הגדול וכו' ואמר בבכיות ובפחד גדול, וכאשר התחיל לומר קריאת שמע נפל על הארץ בפישוט ידים ורגלים והיה כ"כ דבוק שלא הרגיש כלום.

(וזכורני שהיה פעם שבבוקר הגיע לתפילה והיה מאד מצונן ואסרו עליו הרופאים ללכת למקוה (דבזמן ההוא המקוה לא היה חם כהיום, אלא היה קר מאד) והנה הניח את הטלית על כתפו

והתחיל לומר 'ברכי נפשי' והתחיל לצעוק 'אבער איך קען נישט' והוריד הטלית מכתפו ורץ למקוה וטבל במקוה קרה במסירות נפש).

הרי לנו שבעל תשובה הוא אפי' בצדיקים שכל ימיהם בתשובה ופחד ה'.

כל העולם ניזון אלא בשביל חנינא בני

והבת קול השלישית היא, 'א"ר יהודה אמר רב בכל יום ויום בת קול יוצאת ואומרת כל העולם כולו אינו ניזון אלא בשביל חנינא בני, וחנינא בני די לו בקב חרובין מערב שבת לערב שבת'.

והיינו אמונה שכל ההשפעות הבאות לעולם כולם ע"י התורה ולא על ידי השתדלות האדם. ואין זה דוקא 'חנינא בני', אלא כל הצדיקים שהם כחנינא בני שדי להם בקב חרובין, וכר"ש בר יוחאי שאכל י"ב שנים חרובין.

ומספרים שפעם היה בחור שהיה אוכל אצל בעה"ב, כמנהג הימים ההם שהבחורים אכלו אצל בעה"ב, ואותו בעה"ב היה מדייק בזמן האכילה לאכול דוקא בשעה אחת בצהריים, והנה יום אחד נמשך הבחור בלימודו, וכשהפסיק ללמוד ראה שכבר עבר שעה אחת, ואין לו כבר מה ללכת לאותו בעה"ב, אולם חשש שמא הבעה"ב ידאג והחליט בכל זאת ללכת לביתו. וכשבא נתן לו הבעה"ב לאכול, וכשסיים סעודתו התחיל לתת לו מוסר, איזה אחריות זו לבא מאוחר, והנה הבחור יושב ודומם וחושב, והבעה"ב התרגז, למה אינך עונה לי, מה אתה חושב, אמר לו 'אני חושב שיש לך רק טעות אחת, אתה חושב שאתה מפרנס אותי, אולם האמת הוא שאני מפרנס אותך, בגלל שאתה נותן לבן תורה לאכול לך נותנים לך פרנסה בריווח מן השמים'.

ואלו הן השלשה קולות המוזכרים כאן בפרשת התשובה, שכאשר יתבונן באותם השלשה קולות אזי כאשר ישוב אל ה' התשובה תהי' בתכלית השלימות בכל לבבך ובכל נפשך.

רוח חיים - עבודת ה' בשמחה²

הנה כרגע עלה ברעיוני לדבר על פרשת התוכחה, ולימוד פרשה זו הציל את חיי. כתוב בפרשה צ"ח תוכחות, והנה מורי ורבי שהיה איש צדיק מוה"ר יהושע ב"ר שלום פארקש זצ"ל הי"ד שהיה גאון וצדיק, ובשואה במחתרת היה לו מסירות נפש, והוא לימד אותנו את פרשת התוכחה בעל פה, ולימד אותנו הפרשה בעיון.

וכאשר היינו במחנות העבודה וההשמדה היינו חוזרים ומשננים לעצמינו את התוכחה, ובמיוחד את הפסוק (דברים כח מז) 'תחת אשר לא עבדת את ה' אלוהיך בשמחה ובטוב לבב מרב כל, ועבדת את אויביך ברעב ובצמא ועירום וחוסר כל'. ואנחנו קיימנו פסוק זה בתכלית השלימות. היינו ב'עירום ובחוסר כל' עם הפיגמות וזה היה כל רכושנו, ו'ברעב' - אנשים מתו ברעב, ואי אפשר לתאר מה זה רעב. אם הנביא אומר (איכה ד ט) 'טובים חללי חרב מחללי רעב', אי אפשר לתאר זאת ר"ל, ואיני יודע האידך נשארתי בחיים. ו'בצמא' - אפי' שכבר היה מים היו מים מסוכנים לשתות והיה ממש רעל. ו'בעירום ובחוסר כל' - אנשים הגיעו מבתיים מלאים כל טוב ונשארו בעירום ובחוסר כל, והכל נתקיים בתכלית הדקדוק. ולמה, משום ש'לא עבדת את ה' בשמחה ובטוב לבב מרב כל' - וכאשר היה לך רב כל לא חשבת שיכול לבא אליך התוכחה.

היהודים בגרמניה היו המקורבים למלכות, וכל הבנקים חפשו עובדים יהודים, והיהודים היו העשירים שבמדינה, והקנאה של הגויים היתה גדולה מאוד. ולמשל בעירנו היו עשירים אלף אנשים, וחמש אלף מהם היו יהודים, ובשבת כל החנויות היו סגורים.

ולכאורה מהו תיבת 'בשמחה', דהול"ל 'תחת אשר לא עבדת את ה' אלוהיך ועבדת את אויביך', ומשמע דמיירי שעבדו את ה', אלא חסר להם ה'שמחה', ומשום זה לבד באה התוכחה.

2. שיחה זו מסר מרן המחבר זצ"ל בכולל 'רוח חיים', וחזורים לטוב אברכי הכולל אשר היו קשורים ומדובקים עמו בעבודתו אהבה והוא הדריכם בשבילי המוסר והיראה. וכיון שקוראים פרשת התוכחה בחודש אלול, ודברים אלו היו מרגלא בפומיה דמרן המחבר הבאנו השיחה בשלמותה.

שובה תשובה והתחזקות ישראל מט

ולכן אני צריך לדבר על הכולל הזה כאן - הנה הכולל נקרא 'רוח חיים' - הכל תלוי ב'רוח חיים', כל אחד מכם צריך לזכור כל יום שלומד הוא 'בכולל רוח חיים', ולמה נקרא שמו 'רוח חיים', יש פרק שלם בספר **מדרגת האדם** על ענין רוח חיים (עי' מאמר ובחרת בחיים), דהנה אין אדם שחי בלי רוח חיים, כל אחד צריך איזה רצון ותשוקה ורוח וחיות שמחיה אותו ונותן לו סיפוק בחייו. ולמי שאין רוח חיים ר"ל צריך לילך לבית חולים או לבית משוגעים.

וא"כ לכל אחד יש רוח חיים, אלא שיש 'רוח חיים' המביאים את האדם למוות כמו 'הקנאה והתאוה והכבוד' שמוציאים את האדם מן העולם, ומי שכל רוח חייו הוא אחד מאלו הג' הרי מוציאו מן העולם. ואין רוח חיים כמו 'כבוד', זה עושה לו כזה סיפוק שנותנים לו כבוד, ובלא כבוד הרי הוא ממש כמת. והיו אומרים ב**נובהרדוק** 'תאמר לי מה משמח אותך - תאמר לי מה מצער אותך - ואני אומר לך מי אתה', דכל אחד יכול לדעת את עצמו כשמתבונן מה משמח אותו. יש שחתיכת בשר מלוח או מתוק משמח אותו, ואם זה משמחו הרי הוא 'חתיכת בשר', דכיון דהרוח חיים שלו זהו חתיכת בשר א"כ זהו מהותו.

שמעתי פעם מהגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל, שהיה נכד הסבא מנובהרדוק ונכד הסבא מסלבודקה, חמיו היה הגאון רבי אליעזר יהודה בנו של הסבא מסלבודקה, ואמר ששאל פעם את הבעל קורא שהוא היה קורא בתשעה באב את מגילת איכה, ושאל אותו איך עבר תשעה באב, ואמר 'בסדר טוב מאד'. אמר בודאי הרי אתה קראת בפני עם ועדה את מגילת איכה וודאי שקבלת סיפוק ורוח חיים ונהנית מתשעה באב. אולם אם יבוא פורים ולא יתנו לך לקרוא המגילה אזי תהי' בעצבות כל הפורים.

ומזה יוכל האדם לדעת את עצמו לראות היכן ה'רוח חיים' שלו, היכן השמחה שלו. וזהו 'תחת אשר לא עבדת את ה' אלוֹקֶיךָ בשמחה' - דכיון שאינו בשמחה בעבודת ה', הרי דהרוח חיים שלו אינה מתורה ומצוות אלא מדבר אחר. ומי שאינו עובד ה' בשמחה, אזי ה'לא עבדת' הוא בשמחה - דכל אחד מוכרח שמחה, או שיש לו שמחה מעבודת ה' או ר"ל מתאוות וחומריות.

לפני שבוע ראיתי באבן עזרא גבי בן סורר ומורה שכתב וז"ל 'זולל וסובא - מרבה לשתות ולהשתכר - הנה זה כמו אפיקורס, כי לא יבקש חיי העולם הזה

כי אם להתענג בכל מיני מאכל ומשתה' - וזה דבר נורא ומבהיל, וזה הפשט 'רוח חיים' דהכל תלוי היכן הרוח חיים של האדם.

נוכרתי ממעשה שהיה בישיבה גדולה בליטא, והיו שני חברים שלמדו בחברותא ושניהם עילויים, והתחילו ללמוד בבא מציעא, שנים אוחזין בטלית, ואחד מהם היה מתמיד וירא שמים³. והנה חבירו היה קל ואינו ירא שמים, וכל מוחו היה ללכת אח"כ לצבא. והנה כשהגיעו לסוגיא 'מתני' דלא כבן ננס', התחיל לכעוס ולצעוק, מאי איכפת לי אם מתניתין כבן ננס או לא כבן ננס, האם יהי' לי פרנסה או מלאכה מזה, וסגר הגמ' והלך לשרת בצבא. והנה כשנכנס לצבא נתנו לו לעבוד עבודה פשוטה, לעשות החשבונות היות שהיה לו ראש טוב וידע לעשות חשבונות.

והנה לאחר זמן מה היו צריכים לקנות סוכר עבור הצבא וביקשו ממנו לילך לבית חרושת להביא סוכר. והנה כשהגיע לבית החרושת ראה פנים מוכרים, ושאל את הלה לשמו, ואמר לו שהוא היה חבירו שלמד אתו חברותא. והנה הבעה"ב של הבית חרושת זה היה **אדון ברוצקי**⁴, שהיה מפורסם בכל רוסיה,

3. וכאשר אני מדבר מיראת שמים אני מוכרח לעשות הקדמה, ולומר שתדעו שהכל תלוי ביראת שמים, דאם לומד בלי יראת שמים בתחלה וסוף אין זה כלום. דהנה אנו רואים אצל אברהם אבינו, לאחר העשרה נסיונות אמר לו הקב"ה (בראשית כב יב) 'עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה' - וכזהו אם יקראו לחופה לרב, ויאמרו 'הרב ירא אלקים מכובד וכו', הרי הוא יעלב ויאמרו זה הוא כל התואר שנותנים לי, והרי אני גאון וגדול, אולם אצל אברהם כתוב 'ירא אלקים', ולאידך גיסא אנו מוצאים אצל עמלק, דהנה כשישאלו אותנו מי היה עמלק, יאמרו כל הרעות שבעולם על עמלק, אולם בתורה מצינו רק 'ולא ירא אלקים', זה כל חסרונו, דהכל תלוי ביראת שמים.

4. וכידוע שהיו שני עשירים גדולים יהודים ברוסיה, אחד **ברוצקי** ואחד **וויסוצקי**, שהסבא **מנובהרדוק** היה רגיל ללכת אליו לקבץ ממון לישיבות מנובהרדוק, והוא היה בעל צדקה גדול - אולם כל הראשי ישיבות היה להם טענות למה לסבא מנובהרדוק נותן הרבה יותר מאשר לשאר ראשי הישיבות. ופעם נכנסו אליו ושאלו אותו לפשר הדבר - ואמר אני יצייר לפניכם האידך זה נראה כאשר אתם באים אלי לבקש נדבה - קודם כל לפני צאתכם מביתכם אתם נגשים למזמרה ובודקים האם אתם נראים ומלובשים כדבעי למהוי כאשר נגשים למליונער, ואתם מתייעצים עם אנשי ביתכם איך להתלבש, וכל היום אתם חושבים האידך לדבר אתי, ואתם מכבדים אותי כל כך. אזי אני חושב לעצמי אם כסף כל כך חשוב, וכ"כ הרבה כבוד מגיע לי בגלל הכסף שיש לי, א"כ גם אני צריך לזה ולמה אתן לכם הכסף - אולם כאשר הסבא מנובהרדוק נכנס אלי, אין הוא מדבר על הכסף, אלא נכנס עם לבוש מנובהרדוקאי קרוע, ושואל אותי דבר ראשון על סדר לימודי, וכמה שעות אני קובע לתורה והאם אני חושב על עוה"ב ושאין הכסף התכלית בעולם - והנה כאשר אני שומע ומבין דאין תכלית העולם כסף

שובה תשובה והתחזקות ישראל נא

והיה תלמיד חכם וירא שמים, והיה עשיר גדול. והנה ברוצקי לקח את אותו החבר לחתן, ופירנס אותו כל ימי חייו שישב וילמד תורה בריוח, אלא דבדיוק אז נסע למדינת הים וביקש ממונו לעשות את כל החשבונות עד שיחזור.

וכששמע זאת חבריו שאל האריך הגעת לזכיה כזאת להיות חתן של עשיר זה, אמר לו אני ישבתי ולמדתי בישיבה, והוא חיפש ת"ח ולקח אותי. והתחיל לקנאות ויצא נפשו מרוב קנאה. אמר לו חבריו - "נו האם יש נפק"מ אי מתניתין כבן ננס אם לא", אילו היית יודע הנפק"מ היית יכול ג"כ להתעשר. הרי שאם יש 'רוח חיים' בתורה יש רוח חיים בכל העניינים.

והנה הכולל שמו 'רוח חיים' וצריך להוסיף על השם 'רוח חיים של תורה', דזהו התכלית שיהי' רוח חיים של תורה ושמחה, דאם אין שמחה בתורה ובמצוות אזי ר"ל יש רוח חיים בדברים אחרים.

ברוך אלקינו שבראנו לכבודו, והבדילנו מן התועים ונתן לנו תורת אמת וחיי עולם נטע בתוכינו - הוא יפתח לבנו בתורתו וישם בלבנו אהבתו וכו' ולעבדו בלבב שלם - ולמה כל זה - 'למען לא ניגע לריק', דאם אינו 'בלבב שלם' אזי 'ניגע לריק', וכדברי הגאון 'אם אין אתה עולה מעלה מעלה ע"כ אתה יורד מטה מטה', דכל הרוח חיים לעלות מעלה מעלה, דאמרו חז"ל (ברכות יז.) 'תכלית חכמה תשובה ומעשים טובים', ולכאורה הרי מדבר לבני תורה, ולמה הזכיר ענין 'התשובה', אלא דאפילו צדיק צריך לעשות תשובה שתמיד יוכל לעלות מעלה מעלה, ונוכה לתשובה שלימה בב"א.

וסלחת לעוונינו כי רב הוא

אומרים אנו בסליחות 'למען שמך ה' וסלחת לעוונינו כי רב הוא'. ובמדרש (הובא בספרים) עה"פ (במדבר כב, כג) 'וישא משלו ויאמר אוי מי יחי' משמו א-ל', הה"ד 'וסלחת לעוונינו כי רב הוא'.

ולהבין דברי המדרש נקדים דברי הגמ' (ר"ה יז:) ויעבור ה' על פניו ויקרא (שמות ל:) אמר ר' יוחנן וכו' מלמד שנתעטף הקב"ה כשליח ציבור והראה לו למושה סדר תפלה, אמר לו כל זמן שישראל חוטאין יעשו לפני כסדר הזה ואני מוחל להם, ע"כ.

והנה נחלקו הקדמונים בפירוש דברי הגמ' שאומרת יעשו לפני כסדר הזה. האם הכוונה שאנו צריכים לעשות ממש כמדותיו של הקב"ה, מה הוא רחום אף אתה רחום, מה הוא חנון אף אתה חנון, ורק אז ימחול להם הקב"ה על עוונותיהם, ואם כן הוא א"כ אין הדבר קל שימחול לנו הקב"ה על עוונותינו. או שהכוונה יעשו לפני כסדר הזה היינו שתאמרו הי"ג מידות של רחמים כמו שאמרם הקב"ה, ואז ימחול לנו הקב"ה על עוונותינו, ולא צריכים ממש לעשות כמדותיו, ואם כן אז דבר קל הוא שימחול לנו הקב"ה על עוונותינו (ועיין בזה בבני יששכר חודש אלול מאמר ב' אות ב' מה שהאריך בזה).

והנה בפנים יפות (תשא ד"ה שם בר"ה) הביא להוכיח שאין צריכים לעשות ממש כמידותיו אלא מספיק שנאמר בפינו הי"ג מידות, דהנה המדה הראשונה היא שם א-ל, ומידה זאת לכאורה שייכת רק להקב"ה, דהרי 'לא איש א-ל'. וא"כ אי אפשר לומר שיעשו לפני פירושו יעשו ממש, דא"כ במדה הראשונה מה תאמר, הרי לא שייך שהאדם יהי' א-ל. אלא ע"כ שהפירוש יעשו הכוונה שיאמרו בפהם הי"ג מידות. ובה מפרש הפנים יפות הנוסח שאנו אומרים בסליחות א-ל הורית לנו לומר שלש עשרה, דממדת א-ל' יוצאת הוראה שדי אם 'נאמר' י"ג המידות ולא צריכים לעשותם ממש, עכת"ד ודפח"ח.

אולם **הבני יששכר** (שם) כותב דלכאורה דבר זה תלוי בשתי הפירושים על הפסוק בפרשת וישלח (בראשית לג כ) ויקרא לו א-ל אלקי ישראל, דהנה רש"י פי' בתחילה עפ"י פשט, שעל שם שהיה הקב"ה עם יעקב והצילו קרא יעקב למזבח א-ל, על שם הנס שהצילו, ואח"כ מביא רש"י ורבותינו דרשו שהקב"ה קרא ליעקב א-ל. וא"כ לפי' השני אומר הבני יששכר דחזינו ששייך שאדם יגיע לדרגת 'א-ל', ואינו רק שמו של הקב"ה, אלא כל אדם יכול להגיע לדרגה זו, וא"כ שוב יכולים לפרש שיעשו לפני הכוונה יעשו ממש, שיעשו כל הי"ג מידות ורק אז ימחול להם הקב"ה על עוונותיהם. אבל אם נאמר כפי' הראשון ברש"י שקרא למזבח א-ל ע"ש הנס, א"כ אין ראייה שאדם יכול להיות א-ל, ומידת א-ל היא רק שמו של הקב"ה ואינה שייכת כלל בבני אדם, וא"כ יעשו לפני הכוונה לקרא בפיהם הי"ג מידות של רחמים. וא"כ הוא חסד גדול של הקב"ה שאפי' אם 'רק יאמרו' ג"כ ימחול לנו עוונותינו. (ועיי'ש בבני' שהארץ בזה בדברים נפלאים).

ובזה נבא לפרש דברי המדרש הניצב בראש דברינו. דהנה בלעם רצה לקטרג על כלל ישראל, וטען שהקב"ה אינו צריך למחול עוונותיהם עד שיעשו ממש הי"ג מידות של רחמים, וסבר שאדם יכול לעשות עצמו א-ל. וזה שאמר 'אוי מי יחי' משמו א-ל', דהיינו דמי יוכל לחיות ולהכתב בספר החיים שימחלו לו עוונותיו אם יצטרך לשים עצמו א-ל. ועל זה בא המדרש ואומר 'למען שמך ה' וסלחת לעוונותיו כי רב הוא' דאם סוברים אנו שהוא רק שמו של הקב"ה ואי אפשר לאדם להגיע לדרגה זו אז 'וסלחת לעוונותיו כי רב הוא', אז בקל יכול הקב"ה למחול לנו עוונותינו.

ובאופן אחר פירשתי פעם כשהייתי בחור בישיבה בצרפת, ולמדתי אז מסכת גיטין, ושלחתי אז מכתב לאבי זצ"ל ופרשתי מדרש הנ"ל.

דהנה בגמ' (גיטין ו.) נחלקו רב ושמואל אם אדם מביא גט ממקום למקום בבבל אם צריך השליח לומר בפני נכתב ובפני נחתם או לא. רב סובר שאינו צריך לומר, ושמואל סובר דצריך לומר. ושורש המחלוקת הוא, דהנה הטעם דצריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם הוא לפי שאין עדים מצויים לקיימו, ואולי יבוא הבעל ויערער.

אולם רב סובר כיון דבבבל ישנן מתיבתות משכח שכיחי עדים, דהתלמידים הולכין ממקום למקום ללמוד בישיבה ומכירין החתימות של אנשים במדינות

אחרות, ואם הבעל יערער על חתימת העדים יקיימו התלמידים החתימות. אולם שמואל סובר שאע"פ שיש ישיבות ותלמידים הולכים ממקום למקום ללמוד, בכל זאת צריך השליח לומר בפ"נ ובפ"נ, דכיון דהתלמידים בגירסיהו טרידי אינם מכירין בכלל חתימת ידיהם של התושבים שם, ואינם יכולים לקיים החתימה, ולכן צריך השליח לומר בפ"נ ובפ"נ, עיי"ש ברש"י. ובתוס' כתבו יותר דלשמואל כיון שהתלמידים עסוקים כל כך בלימוד לא רק שאינם מכירים חתימות ידיהם של התושבים אלא אף הם עצמם אין להם פנאי לחתום כלל, עיי"ש.

ולפי"ז יוצא דלפי רב יוצאים ידי לימוד התורה בשיבה אפילו שלא שקועים כל כך בגמ', ויודעים להכיר החתימות של התושבים, אולם לפי שמואל צריכים כל כך ללמוד עד שאין אפילו פנאי לחתום ולהכיר חתימת העדים, ודבר זה קשה הוא מאד.

ובזה יתבאר המדרש, אוי מי יחי' משמו א-ל אותיות 'שמואל', דהיינו מי יכול לקיים מצות לימוד התורה אם נסבור כשמואל, אולם 'וסלחת לעווננו כי רב הוא', היינו שאם נסביר כ'רב' אז יצאנו שפיר ידי חובת לימוד תורה ושפיר סולח ומוחל לנו על הביטול תורה שעשינו.

ומצאת כי תדרשנו בכל לבבך ובכל נפשך

בפרשת התשובה כתיב (דברים ד כט) ובקשתם משם את ה' אלוֹקֶיךָ ומצאת כי תדרשנו בכל לבבך ובכל נפשך. ושמעתי פעם מכ"ק אדמו"ר מסאטמער **זצוק"ל** ששאל איזו מציאה היא זו 'ומצאת' אם יש תנאי 'כי תדרשנו בכל לבבך ובכל נפשך', דהרי זה ממש מסירת נפש ומהו המציאה.

ואמר דהעיקר הוא שהאדם יהי' מבקש, ואז יעזור הקב"ה לו ש'ידרשנו בכל לבבך ובכל נפשך', וזה שאמר 'ובקשתם משם את ה' אלוֹקֶיךָ', ואז המציאה תהיה 'כי תדרשנו בכל לבבך ובכל נפשך', עצם זה שתדרשנו בכל לבבך ובכל נפשך זו תהי' המציאה, ואין זה תנאי. (וכששמע זאת החסיד הנודע רבי מרדכי חנא פוקס זצ"ל, מחשובי חסידי וויזניץ, נתלהב ואמר דהרי זה מתאים מאד לנוסח וויזניץ, שאומרים הניגון כך שתיבת 'ומצאת' נמשכת לך תדרשנו בכל לבבך ובכל נפשך).

וכדברי חז"ל (ילקוט"ש שה"ש רמז תתקפח) פתחו לי פתח כחודו של מחט ואני אפתח לכם פתח כפתחו של אולם, אולם ידוע שהקאצקער זצוק"ל אמר שהנקב צריך להיות מפולש 'דורעך און דורעך' כפתחו של מחט, דהיינו דהכל תלוי בבקשה להיות מבקש ואז יזכה לחזור בתשובה שלימה.

❧ ראש השנה ❧

'מלכיות'

הגאון הצדיק רבי יצחק בלאזר זצוק"ל הקשה בשם רבו **הגאון הצדיק רבי ישראל סלאנטער זצוק"ל** דהלא ידוע שהקב"ה שוקד על טובת ישראל ורוצה בהצלחתם, והרי יום הכיפורים הוא יום סליחה ומחילה כמ"ש (ויקרא טז ה') 'כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאותיכם' ואילו ראש השנה הוא יום הדין אשר כל באי עולם עוברים לפניו כבני מרון, וספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו, וא"כ קשה מדוע לא צוה הקב"ה לעשות את יוהכ"פ מקודם, ורק אחרי שבניו יטהרו מעוונותיהם יעשו את ראש השנה וכך יוכלו לזכות בדין.

והנראה לבאר בדרך משל, למלך שבא לעיר אחת במרכבתו ההדורה עם פמליא גדולה, וכל בני העיר יצאו לקבל פניו ולהשתחוות לפניו, ולפתע פתאום הושלכה אבן על ראש המלך והפילה את המלכות מראשו. ושומרי המלך מיד חיפשו את זורק האבן, והנה הוא ילד קטן, וכל העם צועקים יחדיו שאחת דתו להמיתו על בזיון כבוד המלך.

אבל המלך צוה להביאו אליו, ולא די בכך אלא שהושיבו במרכבתו, וכשהגיעו לארמון המלוכה צוה המלך לקחת את הילד ולשכור עבורו מלמדים שילמדוהו נימוסי המלוכה, וכך הלך הילד וגדל בחכמה מיום ליום. וכיון שראה המלך שהנער גדל ונעשה בר דעת קרא אותו אליו באחד הימים, והנער נכנס למלך באימה וביראה מפחד כבוד המלכות. ואז שאל אותו המלך מה דינו של אדם שזרק אבן על המלך והפיל את כתרו לעיני קהל ועדה. מיד ענה הנער אחת דתו להמית. ואז הזכיר המלך לנער שכשהי"ה ילד קטן זרק גם הוא אבן על המלך והפיל כתרו. ומיד החל הנער לבכות ולהתחרט על מעשהו עד שמרב בכיה התעלה.

והנמשל פשוט, דהנה כמובן גם האדם במשך כל ימות השנה חוטא למלכו של עולם, ובאמת אחת דתו של החוטא להמית, וכדאיתא בירושלמי (מכות פ"ב ה"ו) שאלו לחכמה חוטא מה עונשו, ואמרה להם 'חטאים תרדוף רעה', ושאלו לנבואה ואמרה 'הנפש החוטאת היא תמות', שאלו לתורה ואמרה 'יביא אשם ויתכפר',

ושאלו להקב"ה ואמר 'יעשה תשובה ויתכפר'. אך איך מגיעים לתשובה אמיתית, והרי אנו כאותו קטן שאינו מבין כלל מהו מלך ומה הוא כבוד מלכות.

ולפיכך נתן לנו הקב"ה את ראש השנה יום הדין, שבו מתבוננים אנו מהו 'מלך', ועיקרו של ראש השנה הוא 'אמרו לפני מלכיות כדי שתמליכוני עליכם' ובימים אלו מזכירים אנו 'המלך הקדוש' 'המלך הקדוש' כדי להשריש בנו מלכותו יתברך.

ואחרי שאנו מבינים 'מלך' מהו ומקבלים עלינו מלכותו אחרי כל זאת אפשר להגיע ליום הכיפורים, ולהבין מהו חטא לפני מלכו של עולם, ועי"ז מגיעים אנו לתשובה שלימה עם כל עקרי התשובה ומכפר על חטאתינו ביום הכפורים.

אמרו לפני מלכיות כדי שתמליכוני עליכם

בתפלת מלכיות אומרים אנו דברי בלעם הרשע 'לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל ה' אלקיו עמו ותרועת מלך בו'. וזכורני שפעם **בנובהרדוק** אמרתי שיחה בר"ה עם ניגון, ואז הבאתי את דברי **הרמב"ם** (בפי' המשניות פ' חלק) שכותב שתשובה מהני על חטאים של מידות אבל לא על חטאים של דעות ואמונה, דאם עשה חטאים אולם הוא מאמין אזי עוזר לו תשובתו, אולם מי שיש לו חטאים ואינו מאמין אזי שום מצוה לא יעזור לו. וזהו העיקר לדעת "מלך" 'אמרו לפני מלכיות כדי שתמליכוני עליכם', דבלא זה לא מהני תשובה.

והנה זכורני לפני חמשים שנה ראיתי אנשים שבכל יום ר"ה היו מסתובבים לשמוע תקיעת שופר לצאת כל הדעות, דהרי כתיב (במדבר כ"א) 'יום תרועה יהי לכם', וצריכין לצאת ידי חובה. ואמרת להם הרי חז"ל אמרו (ר"ה טז.) אמרו לפני מלכיות כדי שתמליכוני עליכם, אמרו לפני זכרונות כדי שיעלה זכרוכם לפני במוה בשופר, והנה מה קרה לחלק הראשון של מאמר חז"ל זה, 'אמרו לפני מלכיות כדי שתמליכוני עליכם', האם אתם בטוחים ומרגישים שכבר המלכתם את הקב"ה עליכם.

'תמליכוני עליכם' אין הכונה סתם לומר "מלך", וכמו שאמר רבי ישראל סלאנטער זצוק"ל לאחד שצעק "מלך" אמר לו, 'אתה ממליך הקב"ה על כל העולם כולו, אולם שכחת להמליכו על עצמך ג"כ'. וצריך להרגיש שהוא עבד להקב"ה.

והנה במאמר זה אמרו חז"ל 'אמרו לפני מלכיות שתמליכוני עליכם', והכונה עד שתמליכוני עליכם, וא"כ אלו שהלכו כל היום לשמוע תקיעות היו צריכים לומר כל היום עוד הפעם ועוד הפעם פסוקי מלכיות עד שירגישו בודאי שהמליכוהו עליהם.

ולכן אומרים אנו "לא הביט און ביעקב" וכו', ומתי רק כאשר "ותרועת מלך בו", כשירגיש שאמנם המליך הקב"ה על עצמו.

אורי בר"ה וישעי ביה"כ

אומרים אנו בימי הרחמים והסליחות בכל יום המזמור לדוד ה' אורי וישעי. ואיתא במדרש (ויק"ר כא, ג-א) 'אורי בראש השנה, וישעי ביום הכפורים'. אורי בר"ה כמ"ש (תהלים פט טז) אשרי העם יודעי תרועה ה' באור פניך יהלכון, הרי אורה ביום תרועה, וכן ע"ש שהקב"ה מוציא לאור משפטינו. וישעי ביו"כ, היינו ישע הנפש ע"י שמכפר על עוונותינו.

(ובהמשך המזמור נרמז גם חג הסוכות, 'כי יצפני בסוכו', וגם נרמז בזה שמיני עצרת, 'ועתה ירום ראשי על אויבי', דעד שמיני עצרת הקריבו קרבנות גם כנגד שבעים אומות ואילו בשמ"ע רק עבור ישראל, ולכן ירום ראשי על אויבי).

ונראה לבאר בעומק הענין מדוע 'אורי בראש השנה וישעי ביום הכפורים', עפ"י דברי הרבינו יונה (שער א' אות מא) 'העיקר הט"ו התפלה, יתפלל אל ה' ויבקש רחמים לכפר את כל עוונותיו, שנאמר (הושע יד ג) קחו עמכם דברים ושובו אל ה' אמרו אליו כל תשא עוון קח טוב ונשלמה פרים שפתינו וכו', 'וקח טוב' זה ענין התפלה, ופירוש קח טוב, מעשה הטוב שעשינו, כי אמרו רבותינו זכרונם לברכה (סוטה כא) עבירה מכבה מצוה, ובעת התשובה יתכפרו העוונות ותתעורר

זכות המצוה ויאיר נרה אחרי אשר לא הג'ה אורו לפני התשובה. וכן כתוב (איוב ה, ו) אם זך וישר אתה כי עתה יעיר עליך וישלם נות צדקך.

אמרו רבותינו זכרונם לברכה (ירושלמי ר"ה פ"א ה"ג) 'אם זך וישר היית לא נאמר, אלא אם זך וישר אתה, שעשית תשובה, כי עתה יעיר עליך, **עתה אחרי התשובה שעשית יעיר עליך כל הצדקות שעשית מלפנים** וכו', כמו"ש (איוב לא לב) דלתי לארח אפתח, וקודם התשובה לא היו צדקותיך מגינות עליך, ואחרי שובך וסר עוונך, יעיר זכותך וישלם נות צדקך'.

הרי לנו מדברי הרבנו יונה ההבדל הנפלא בין קודם התשובה לאחר התשובה, דלפני התשובה אף אם עושה מצוות ומעשים טובים, בכ"ז העבירה מכבה את **אורם של המצוות**, דהרי למצוה יש אור, כמו"ש (משלי ו, כג) 'כי נר מצוה ותורה אור', וא"כ נמצא שכל מעשיו הטובים אף הם שרויים בחושך ואפילה. ועל ידי התשובה הוא מגלה ומאיר את מעשיו ומצוותיו.

ובזה נראה לבאר בטוב טעם את דברי הרמב"ם (פ"ג מה' תשובה ה"ג) שכתב וז"ל 'בכל שנה ושנה שוקלין עוונות כל אחד ואחד מבאי עולם עם זכויותיו ביו"ט של ר"ה, מי שנמצא צדיק נחתם לחיים, ומי שנמצא רשע נחתם למיתה, והבינוני תולין אותו עד יום הכיפורים, אם עשה תשובה נחתם לחיים ואם לאו נחתם למיתה'.

ובהלכה א' (שם) כתב 'מי שזכויותיו יתירות על עוונותיו - צדיק. ומי שעוונותיו יתירות על זכויותיו - רשע. מחצה על מחצה - בינוני'.

והקשה הלחם משנה, וז"ל 'וא"ת כי לא עשה תשובה אמאי נחתם למיתה, והא הוי מחצה על מחצה, וכתוב ורב חסד, מטה כלפי חסד'.

וכבר תירצו המפרשים, דכיון שלא עשה תשובה הוי עוון נוסף, מאחר ובעשרת ימי תשובה הוא חייב לעשות תשובה. אך כבר הקשו על זה, דא"כ מדוע כתב הרמב"ם 'אם לא עשה תשובה', הרי היה לו לומר אם לא עשה מצוה, דהרי בזה הדבר תלוי, וכדאיתא (קידושין מ.). לעולם יראה אדם עצמו כאילו חציו חייב וחציו זכאי, עשה מצוה אחת אשריו שהכריע עצמו לכף זכות, ומדוע א"כ כתב הרמב"ם דרך אם עשה תשובה נחתם לחיים, והרי סגי בעשה עוד מצוה אחת ליחתם לחיים.

ולפי דברי הרבינו יונה דברי הרמב"ם נפלאים, דדוקא נקט 'אם עשה תשובה' ולא אם עשה מצוה, שהרי אף אם יעשה מצוה נוספת, אך הרי גם מצוה זו שעשה שרויה בחושך ואפילה עם כל מצוותיו שעשה קודם לכך, וא"כ לא תועיל לו מצוה זו, אבל ע"י התשובה המחזירה את האור למצוות ממילא מתגלות ומאירות כל מצוותיו ומכריעות אותו לכף זכות.

וזה גם כוונת המדרש 'אורי בראש השנה וישעי ביום הכפורים', דכיון שהאדם מתחיל לחזור בתשובה בראש השנה, ע"י התשובה מתגלה האור של מעשיו ומצוותיו, שהיו עד עתה בחושך ואפילה, ואזי זוכה לישועה ביום הכיפורים ע"י מצוותיו המאירות ומהירות.

וזה גם מה שביקש דוד המלך ע"ה בתהלים (פ, כ) 'ה' אלקים צב-אות השיבנו האר פניך ונושעה', קודם כל 'השיבנו', דהיינו שנחזור בתשובה, ועי"ז 'האר פניך' יתגלה אור המצוות שעשינו, ובזה נזכה ש'נושעה' ונזכה לישועה.

ובכן אבוא אל המלך

הנה בתפילת שמונה עשרה בימים הנוראים, מתחילים אנו כל בקשה ב "ובכן,, ומובא במפרשים (ב") שמרמז על דברי אסתר המלכה (אסתר ד, טז) 'ובכן אבוא אל המלך אשר לא כדת'. והיינו שהדבר הראשון שאנו צריכים לדעת כשאנחנו מגיעים להתפלל בימים הנוראים הוא שאנחנו מגיעים להתפלל בלי שום זכותים ואין בידנו שום תורה ומעשים טובים, ואנו באים להתפלל לפני מלכו של עולם שלא כדת. וכמו שאומרים אנו בפתחה לסליחות "לך ה' הצדקה וכו' כדלים וכרשים דפקנו דלתיך, דאין לנו במה לבא אל המלך.

והנה ידוע שיש י"ב צירופי הוי"ה, ובכל חודש יש צירוף אחר, וצירוף חודש תשרי הוא ההוי"ה היוצא מס"ת וצדקה' תהיה' לנו' כ"י.

והנה שם הוי"ה הרגיל הוא יו"ד ה"א וי"ו ה"א, והקשה בעל הרוקח דלכאורה היה צריך לכתב כסדר הזה ההוי"ה, דלפי הסדר בא קודם אות ה' ואח"כ ו' ואח"כ י'. ומתרין דהגמ' אומרת (שבת קד.) א' ב' אלף בינה, ג' ד' גמול דלים, והנה א'

ב' ג' ד' בגימ' י', וא"כ לפני אות ה' יש י' בצירוף א'ב'ג'ד', והיינו דעל ידי שאנו לומדים תורה ועושים צדקה וגמילות חסדים ואנו מקיימים הנרמז ב'א'ב'ג'ד' - אלף בינה גמול דלים אז נעשה מא'ב'ג'ד' צירוף י' ואח"כ בא ה'ו' ואז שם הו'ה' הוא כסדרו.

ולפי"ז יש לומר, דמדוייק שפיר מדוע צירוף חודש אלול יוצא מס"ת וצדקה' תהיה לנו וכו', ההו"י, דהנה אומרים אנו בסליחות כדלים וכרשים דפקנו דלתך, דהיינו שאין לנו שום מעשים טובים, שום לימוד התורה שום גמילות דלים, ולכן השם מתחיל בה' 'ההו"י', ולכן מבקשים אנו עשה עמנו צדקה וחסד והושיענו, וזה גם ענין ובכן אבוא אל המלך אשר לא כדת.

*

ובאופן אחר יש לפרש מדוע מתחילים אנו הבקשות בימים הנוראים בתיבת "ובכן". דכתב השל"ה הק' דכאשר בקשה אסתר רחמים מצאה חן בעיני אחשוורוש ואמר 'מה שאלתך ותנתן לך ומה בקשתך וכו', ומהו ההבדל בין שאלה לבקשה. ופי' השל"ה ק, דשאלה היא על דבר מועט ובקשה על דבר גדול. וזהו שאמר אחשוורוש, 'מה שאלתך ומה בקשתך' דאני מוכן לעשות עמך קטנה וגדולה, אולם אסתר השיבה, 'נפשי בשאלתי ועמי בבקשתי', דלגבי נפשי יש לי שאלה קטנה, אולם 'עמי בבקשתי', דעליהם אני מבקשת בקשה גדולה.

וזה יסוד גדול שאדם צריך לדעת כשבא להתפלל שלא יחשוב רק על עצמו אלא העיקר יחשוב על הכלל וכמו שאמר פעם כ"ק אדמו"ר האמרי חיים מוויזניץ זצוק"ל לפרש הכתוב "ולא אתכם לבדכם אני כרת את הברית הזאת" (דברים כט, יא), דכאשר כל אחד לבדו ואינו מבקש על הכלל, אין הקב"ה כורת עמם ברית, אולם כאשר כל אחד כולל עצמם עם הכלל אזי כורת הקב"ה ברית עמם.

וזה שאנו באים בר"ה ואומרים "ובכן" להזכיר תפלת אסתר המלכה על עם ישראל, לא לבקש עבור עצמו אלא להתפלל לישועתן של ישראל ולבקש רחמים רק על הכלל.

למענך אלקים חיים

הנה בראש השנה ממליכין אנו הקב"ה בתפלתינו. ולכאורה למה לא מזכירין בר"ה ויו"כ שאז עיקר זמן תפלה לכל השנה, ומדוע לא מבקשים בריאות וגשמיזם, ורק הכל בענין מלכות שמים, מלוך על כל העולם וכו', ומדוע איננו יכולים לבקש קצת גם בשבילנו.

וידוע מליצתו של הרה"ק מראפשיץ זצוק"ל שאמר ש'פחדך' בגי' 'געלט', ואמר שמי שרוצה יכול לכוין בובכן תן 'פחדך' שיתן 'געלט', אולם ולא יכוין 'ובכן' געלט - 'תן' געלט, 'פחדך' געלט, לא הכל רק כסף.

ובזה"ק איתא דמי שמבקשים פרנסה בר"ה הרי הן כהני כלבין דצווחין הב הב, כיון דבזמן זה צריכים להמליך הקב"ה.

ויש בזה משל נפלא של הדברי חיים, משל למלך שהיה לו ידיד שהיה 'ארכיטעקט' והיה בונה בתים. והנה אמר למלך שהוא רוצה לעשות איזה טובה למלך, והיה ראוי שיבנה ארמון חדש למלך, ארמון מפואר עם עשרות חדרים. והמלך קבל דעתו דכלום חסר בבית המלך. וכמוכן שבשביל לבנות הארמון צריך את כל כלי הבניה ואת העצים והאבנים וכו', וקיבל כתב יד מהמלך שכל הצרכים שצריך לבניה יכול לקנות על חשבון המלוכה, וכמוכן שגם צריך לפרנס את משפחתו בזמן הבניה, והכל נכלל בהוצאות הבניה.

והנה כאשר הלך לקנות באיזה חנות חפצים לבניה היה שם תור גדול של אנשים שהמתינו לתורם לקנות, והוא עבר את כולם והלך ישר למוכר וקנה חפציו. וכל הנוכחים תמחו, איזה יחסן הוא זה, ואפי' לא משלם כסף, וענה המוכר שאין זה בשביל עצמו אלא בשביל המלך, ומלך פורץ גדר ומגיע לו הכל.

והנמשל מובן, דכאשר באים אנו לבקש על נפשנו ולצרכינו אזי בודקין פנקסו, האם יש לו במה לשלם תמורת הפרנסה, ואפשר אדרבה הוא עוד בעל חוב משום פשעיו, אולם כאשר מבקש בשביל המלך, 'למענך אלקים חיים' אזי כל השערים פתוחים. וכן כשאומרים 'זכרנו לחיים', לא אומרים 'טובים', אלא 'מלך

חפץ בחיים', דאיננו מבקשים מה שטוב לנו אלא חיים שהמלך חפץ בהם, 'למענך אלקים חיים', ואז מתקבלת תפלתו.

אבינו מלכינו קרע רוע גזר דיננו

הסבא מנובהרדוק אמר שהגזר דין הכי רע הוא כשהאדם נשאר עם הטבע שלו ונשאר כמו שה' בשנה שעברה, והעיקר הוא שהאדם ישתנה.

עשה עמנו צדקה וחסד והושיענו

אנו אומרים פעמים רבות בימים אלו "אבינו מלכנו" אולם אנו צריכים להכניס זה ללבנו שאכן הוא "אבינו מלכנו", ואין לנו שום זכותים אלא הכל בחסדו יתברך. וזהו שאנו מסיימים 'אבינו מלכנו חננו ועננו כי אין בנו מעשים'. וכן בסליחות אומרים אנו 'ישמיענו סלחתי יושב בסתר עליון בימין ישע להושיע עם עני ואביון'.

מבקשים אנו בקשות רבות אולם רוצים אנו שיאמר מילה אחת 'סלחתי'. וכמו שאומרים אנו 'חיילא לית בן לרצויך עביד בדיל קיימא דגזרתא עם אבהתנא'.

ופעם היה איזה עשיר שדר בכפר, ונסע לתוך הכרך לעסוק במסחר, והנה בא אחד וביקש ממנו לקנות הרבה סחורה. והתחיל לסדר כל הסחורה בתוך ארגזים, והכין בשביל הקונה הכל כראוי. והנה כאשר בא הקונה לקחת את כל הסחורה אמר לעשיר בבקשה ממך תן לי הכל בחנם כי אין לי כסף. אמר לו העשיר א"כ למה לא אמרת לי בתחלה, והתחנן הלה עכ"ז תן לי עתה בחנם.

והנה אנו מבקשים רשימה שלימה אבינו מלכנו, ולבסוף אנו אומרים 'חננו ועננו כי אין בנו מעשים', אין לנו עם מה לשלם, אלא מבקשים אנו צדקה וחסד.

והעיקר שנדע שכמה שרק נעשה לא מספיק לצאת ידי חובתינו כלפי הקב"ה אלא הכל בחסדו יתברך - וכמו שאנו אומרים 'באין מליץ יושר מול מגיד פשע'

- ופירשו ספרי חסידות, 'באין' - כאשר האדם יודע ומרגיש שהוא - אין - ואינו שוה כלום, זהו ה'מליץ יושר'.

תפלת הימים הנוראים נותנת כח לכל השנה

היה אצלי ראש ישיבה אחד שהיה חברותא של הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל, והראה לי ילקוט בשמואל, וכן בליקוטי תורה מהתניא שמביא זוהר הק' שתפלות של ר"ה של ר"ה ויו"כ צריכים להכניס יראת שמים למשך כל השנה.

ואח"כ הראתי לו שמצאתי עוד בילקוט תהלים עה"פ (תהלים קב) תפלה לעני כי יעטוף, פנה אל תפלת הערער ולא בזה את תפלתם, ומקשים חז"ל דהול"ל ולא בזה את 'תפלתו' ומדוע אמר בלשון רבים. 'אמר ר' יצחק כלפי דורות אמרה שאין להם לא כהן ולא נביא ולא ביהמ"ק שיכפר, אלא תפלה נשתמר להם שמתפללים אותה בר"ה ויוה"כ אל תבזה אותה, הוי ולא בזה את תפלתם'. ולכאורה הרי יש הרבה תפלות שנשארו ולמה נקט רק תפלת ר"ה ויוה"כ.

ובהמשך הדרשה איתא 'תכתב זאת לדור אחרון ועם נברא יהלל י-ה', וכי עד עכשיו עתידה אומה אחרת להבראות, אלא אמר ר' יהודה... זה דורו של מרדכי שנברא בריה חדשה. ורבנן אמרו אלו הדורות שהם כמתים במעשיהם ובאים ומתפללים לפניך בר"ה וביוה"כ ואתה בורא אותם ברי' חדשה, ומה להם לעשות ליטול לולבים והדסים ולהלל אותי הוי ועם נברא יהלל י-ה, עיי"ש.

ובודאי כונת המדרש דאמנם כל התפלות חשובות, אולם התפלות דר"ה ויו"כ הם מיוחדות דיש בהם תערוכות שמחה ובכיה, וכדברי התנ"ד"א (תנ"ד"א פ"ג) שכתב 'שמחתו מתוך יראתי ויראתי מתוך שמחתו', ולכן יש חשיבות מיוחדת לתפלות אלו ונותנת כח לכל השנה.

ומלאכים יחפזון

הרה"ק רבי יצחק אייזיק מקאליב זצוק"ל זי"ע הלך פעם לאסוף כסף לפדיון שבויים. והגיע לביתו של גביר אחד ואשתו של הגביר היתה נוסעת לקאליב לר"ה והיתה מתלהבת מתפלתו של הרה"ק מקאליב - שכידוע היה מתפלל בהתלהבות ומתיקות נפלאה והיה בעל מנגן נפלא ולכן אמרה לו שאם ינגן לה את ה'ונתנה תוקף' שלו היא מוכנת לתת לו את כל הכסף שהוא צריך לפדיון שבויים. וענה לה הרה"ק מקאליב זצוק"ל שבשום אופן אינו יכול לנגן לה את ה'ונתנה תוקף' מפני שאינו יכול לזעזע את העולם שמתי שהוא אומר את ה'ונתנה תוקף' - ומלאכים יחפזון וחיל ורעדה יאחזון' נהיה רעש גדול למעלה בשמים והמלאכים והפמליא של מעלה מזדעזעים ורועדים ומילא בראש השנה הוא יכול לאמרו אבל באמצע השנה בשביל מה סתם לזעזע את העולם.

לערבב השטן

בגמ' (ר"ה טז.) אמר ר' יצחק למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין ותוקעין ומריעין כשהן עומדין - כדי לערבב השטן. ובתוס' (שם) פירשו בשם הירושלמי דהשטן כשהוא שומע פעם אחד שתוקעין בחיל ולא בהיל - וכשהוא שומע פעם שני' שתוקעין אומר ודאי זהו שופר של משיח ומוגיע הזמן ליפרע ממנו ומתערבב ואין לו זמן לומר קטגוריא.

ולכאורה קשה הרי כל שנה רואה השטן שתוקעין ולא מגיע המשיח ולמה נבהל לשנה הבאה הרי כבר לומד משנים קדמוניות שאין זה שופר של משיח.

אולם התשובה הוא, שזה מראה על חוסר האמונה שלנו, שאנו אלו ששואלים קושיא זו, ואילו השטן נבהל ואין שואל קושיות אלו, דהשטן יודע שכל רגע ורגע יכול להגיע המשיח ולכן כל פעם נבהל מחדש שאולי הפעם זה כן שופר של משיח - אולם זה שאנחנו לא מבינים למה נבהל זה מחוסר האמונה שלנו שכל רגע ורגע יכול המשיח להגיע.

תקיעות בתפלה שבלחש

אדוני אבי זצ"ל כשהיה דר בלאס אנג'לס היה בעל תפלה בימים נוראים בביהמ"ד של יוצאי העיר מונקאטש (שהוקם ע"י האחים החשובים לבית שפיגל) והיה מתפלל שם לפני העמוד כל התפילות, ולאחר זמן כשהזקין ביקש ממנו שאבא ללאס אנג'לס לעזור לו, שהוא יתפלל תפלת שחרית ואני תפלת מוסף. ואני הייתי אז דר בבאר פארק, והייתי משגיח בישיבת סאטמער, ולפני נסיעתי ללאס אנג'לס באתי להתברך מב"ק אדמו"ר מסאטמער זצוק"ל, ושאלתי אותו אז האם מותר לי ליקח כסף עבור התפלה בימים נוראים, שהרי זה שכר יו"ט. וענה לי בצחות לשונו, שהרי איפסקא הלכתא בשו"ע שאע"פ ששכר שבת ויו"ט אסור אבל בהבלעה שרי, ואתה הרי צריך את הכסף להבלעה, שיהי' לך מה לאכול, ולכן שפיר מותר לך לקחת כסף זה.

ובמשך השנים הייתי שם גם הבעל תוקע והייתי אומר דרשה קודם התקיעות ושוב התפללתי מוסף. אך היה דבר אחד שהפריע לי מאד, שאני הייתי רגיל בנובהרדוק שהיו מתפללים תפלת הלחש במוסף בהתלהבות באריכות ובכוונה רבה ולא היו תוקעים בתפלת הלחש, וכמנהג האשכנזים, ואילו בבית כנסת זה של יוצאי מונקאטש היו תוקעים בתפלת הלחש, ולכן לא יכולתי להתפלל במתינות, ובפרט שאני הייתי הבעל תוקע והייתי משועבד למהר במלכויות זכרונות ושופרות, כיון שהציבור כבר גמרו מזמן.

וחפשתי עצה מה אפשר לעשות בזה. עד שמצאתי בשו"ת אבני נזר שכתב ג' תשובות בדבר (או"ח סי' תמה תמו תמו) שהאריך בזה באריכות נפלאה, וכתב דלכתחילה אין נכון שיתקעו בלחש, ומעיד ששמע מחמיו כ"ק אדמו"ר מקאצק זצוק"ל בזה הלשון 'עוד אני עוסק במלכויות ותוקעים ליזכרונות', וכתב שכשנתמנה לרב בקראסנאוויץ ביטל המנהג לתקוע בלחש.

ושמחתי מאד כשמצאתי זאת והכנתי דרשה ארוכה לבאר הענין, ולמדתי היטב דברי האבני נזר, וגמרתי בדעתי שקודם התקיעות אדבר בענין זה לבאר שטוב לבטל מנהג זה.

והנה בר"ה בבוקר הגעתי מוקדם מהרגיל לביהכ"נ, והיה לי זמן לשתות קאו"ע ולעייין בספרים וראיתי על השולחן שו"ת מנחת אלעזר להגה"ק ממונקאטש,

ופתחתי הספר לעיין בו ונפתח בדיוק בח"ד סי' ל"ז, ששם כותב תשובה ארוכה
בחריפות לבטל דברי האבני נזר הנ"ל ולקיים המנהג לתקוע בתפלת הלחש.

וראיתי בזה רמז ברור שכאן בביהמ"ד של יוצאי מונקאטש חלילה לי לבטל
מנהג וותיקין זה. וכשהגיע זמן הדרשה אמרתי להם את חטאי אנכי מוכיר היום,
שבאמת יש לי דרשה מוכנה לבטל מנהג זה אבל בהשגחה פתחתי ספר מנחת
אלעזר ומצאתי שסתר דברי האבני נזר וא"כ שוב נמשיך להחזיק במנהג לתקוע
בתפלת הלחש.

שובה ישראל עד ה' אלוקיך

בפרשת התשובה כתיב 'ושבת עד ה' אלוקיך'. הנה לא נאמר 'אל' ה' אלוקיך, אלא 'עד' ה' אלוקיך, וכדברי הנביא הושע (הושע יד ב) שובה ישראל עד ה' אלוקיך, ובמפרשים 'עד' מלשון 'עדות', וידועים דברי הרמב"ם (שכתב (פ"ב מה' תשובה ה"ב) 'ויעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם', וזהו 'עד' ה' אלוקיך.

והנה הסבא מנובהרדוק זצוק"ל אמר כמה כוחות אנו צריכים בשביל שאנו בעצמינו נוכל להעיד על עצמינו שלא נשוב לכסלה עוד, וק"ו שהקב"ה יעיד כן עלינו.

כדי שיוכל האדם להעיד על עצמו שלא יחזור לחטא זה לעולם, צריך להיות פרוש, וכדברי החובת הלבבות (שער הפרישות פ"ד) 'הפרוש הסכמתו חזקה'. והרי כמה בכינו שלא נחטא ולמחרת חוזרים לחטא. ומספרים על בעלי בתים שלפני יוה"כ אחרי כל המריבות שהיה במשך כל השנה, באים אחד לשני ומבקשים מחילה, וכאילו מוחלים אחד לשני, וכשמגיע מוצאי יוה"כ אחד אומר לשני, מה שהיה קודם נשאר אותו הדבר וממשיכים הלאה.

וצריכים אנו ארבעה דברים שלמים, ר"ת אתר"ג א'מונה שלימה, ת'שובה שלימה, ר'פואה שלימה, ג'אולה שלימה, בב"א.

האובדים בארץ אשור והנדהים בארץ מצרים

שובה ישראל עד ה"א כי כשלת בעוונך, קחו עמכם דברים ושובו אל ה', אמרו אליו כל תשא עון וקח טוב ונשלמה פרים שפתינו, אשור לא יושענו על סוס לא נרכב, ולא נאמר עוד אלקינו למעשה ידינו, אשר בך ירוחם יתום.

ולכאורה צריך להבין הרי מדבר כאן מענין החזרה בתשובה, ומה ענין 'אשור לא יושיענו' לכאן, ובפרט שחזור אח"כ לדבר מענין התשובה 'ארפא משובתם', וא"כ פלא הוא איך בא פסוק זה לכאן.

ונראה לומר דגם פסוק זה הוא מעקרי התשובה, דהנה העולם נוהג שכאשר פוגשים אברך כולל שואלים "מהיכן ירק זה חי", ואם עונה שהוא אומן ובעל מלאכה כגון נגר אזי מקבלים דבריו ומבינים שפיר היאך עושה פרנסה, או אם אומר שיש לו קרוב במדינת הים ששולח לו כסף ותומך בו אזי מובן היאך ירק זה חי. וכמו"כ כאשר יש מלחמה שצריכים להכין למלחמה כלי נשק ותכסיסי מלחמה כדי לנצח.

וזה שאמר הנביא שהכוחי ועוצם ידי, שהאדם סובר שהוא יכול לעשות משהו והכל תלוי בפעולותיו ובכל מיני השתדלות זה המפריע לעבודת ה'. ורק כאשר מפסידים כספם נזכרים שצריך להתפלל. והנביא מעורר אותנו שעוד קודם שמפסידים הכסף נדע ש'אשור לא יושיענו'.

הנה אומרים אנו בתפלת ר"ה 'והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האובדים בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים', מהו 'האובדים בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים'. אלא דיש ב' מקומות שנאבדו בהם רבים מישראל, בגלות אמריקה ובגלות רוסיה, הנה באמריקה כמה וכמה מליון מאחינו בני השתמדו ונתערבו בגוים, והרבה יותר מאשר ברוסיה. וכל זה בא להם משום שהיו 'בארץ אשור', מלשון 'אשור', והרחבת הדעת, ואלו שהשתמדו ברוסיה, הוא 'ארץ מצרים', לשון מצר ודחקות. והחילוק הוא דאצל אשור כתיב 'האובדים בארץ אשור', אובדים היינו אבודים לגמרי, אך 'הנדחים בארץ מצרים', נדחים עוד יחזרו בתשובה, דהיינו שנסיון האושר ועושר בגלות אמריקה קשה מנסיון הצרות בגלות רוסיה.

ואחר המלחמה חפשתי בכל מקום שהגעתי אליו, האם יש משפחה בשם 'נייונר' היות וכל משפחתי נהרגו עקה"ש, ורציתי לראות האם נשאר אחד מקרובי, וחפשתי בכל מקום בספר הטעלפאן ולא הופיע שם זה כלל, וכשבאתי ללאס אנג'לס מצאתי שם זה בספר הטעלפאן, ואמנם היה כתוב באופן שונה, אולם הופיע שם משפחתי, ומיד התקשרתי לאותו מספר והיה באחד המקומות העשירים ביותר, ושאלתי האם אני יכול לבוא לביתו ולדבר עמם, ושאל אותי האם רוצה אני לעשות עמו "ביונעס", אז אמרתי שאיני בא בעבור "ביונעס" אלא שגם שם משפחתי כשם

משפחתו וברצוני לפגוש אותו לשמוע מהיכן הוא. ואמר לי שאבא של סבא שלו הגיע מהונגריה ואינו יודע שום פרטים ממשפחתו, ובניו כבר גויים ר"ל.

והנה לאחר כמה שנים בדקתי שוב בספר המעלפאן וכבר לא הופיע שם זה, ומסתמא הוא מת ובוה נגמר כל השלשלת של משפחתו, וכל יוצאי חלציו כבר היו גויים גמורים ר"ל.

וכמה וכמה משפחות נכבדות נאבדו בגלות אמריקה היות שחשבו שאמריקה שונה ואין אנו כבר באירופה. ובאותם הימים היו בכל וילימסבורג אולי שלש משפחות שעמדו בעקשנות ונשארו בדרך של פעם.

הגאון רבי משה פיינשטיין זצוק"ל היה אומר דכאשר הגיעו היהודים לאמריקה היה אז נסיון גדול "שמירת שבת", דכל אחד שמצא עבודה היה מוכרח לעבוד גם בשבת, ואילו לא הגיע בשבת היו מפטרים אותו, וכך בכל שבוע היה צריך לחפש עבודה חדשה. והנה היו כאלו שכאשר שמעו שצריכים לעבוד בשבת לא הסכימו בשום אופן, וכאשר באו הביתה היו אומרים בשמחה ברוך ה' שאני יכול לעבוד על מידת הבטחון, וכדאי היא שמירת שבת לאבד עבורה את הפרנסה, והיו בוטחים בה'. וכל שבוע חפשו עבודה אחרת. והיות שהיו שמחים בבטחונם, ע"כ גם צאצאיהם וצאצאי צאצאיהם עמדו בבטחונם וביהדותם.

ושמעתי על הרה"ח ר' ניסן פילטשיק זצ"ל שהיה כל שבת רוקד משמחה "ברוך ה' שבת אויף דער וועלט - מען איז מוסר נפש פאר שבת" (ברוך ה' שיש שבת בעולם, וב"ה שאפשר למסור הנפש על שמירת שבת) והיה מספר לילדיו סיפורי צדיקים על מסירות נפש לשבת. (והנה יש ספר 'סאבאטא' על אחד ומיוחד הרה"ח ר' אליעזר ננס זצ"ל שהיה עשרים שנה בסיביר, וכל שבת היה לו נסיון של שמירת שבת והוא עמד בנסיון ולא חילל שבת).

אולם היו כאלה אנשים שאמנם מסרו נפשם על קדושת השבת וח"ו לא עבדו בשבת, אולם כאשר הגיע שבת היו בעצבות ומלאים בדאגות ובעצבות מה יארע בשבוע הבא והיכן יעבדו. וכיון שבניהם וצאצאיהם ראו אותם כ"כ בדאגות ובעצבות חשבו לעצמם שאינו כדאי להם להיות כאבותיהם, ולכן לאט לאט ירדו וסטו מדרך הטוב ר"ל.

ובארץ ישראל הנסיון הוא בדעות ובאמונה מאז קום המדינה והמלחמות עם שונאי ישראל מדברים כל הזמן על "כוחי ועוצם ידי" ואין מזכירים הבטחון בה' ובעזרתו, שקר הסוס לתשועה וברב חילו לא ימלט – לה' הישועה.

וזהו מעקרי התשובה לומר "אשור לא יושיענו", לא אושר ולא העשירות. כתיב (דברים טו יח) 'וברכתיך בכל אשר תעשה' ומסבירים המפרשים דיש מחלוקת בכל מקום שכתוב "כל" האם הכונה "כל" ממש או רוב, אולם כאן 'וברכתיך בכל אשר תעשה', בכל ממש, דהכל הוא רק ברכת ה', ולא מעשי ידי של האדם, אך האדם צריך לדעת זאת ולבטוח בה' ולא לומר כוחי ועוצם ידי עשה לי את כל החיל הזה.

וזה שאמר הנביא 'ולא נאמר עוד אלקינו למעשה ידינו' – אלא 'אשר בכ ירוחם יתום', דאנו צריכים להיות כיתום ח"ו שאין לו אב ואם, ואין לו על מי לסמוך אלא רק על הקב"ה, והאדם יכול לעשות כל עניני תשובה, אבל כל זמן שעדיין שם מבטחו בבני אדם אז עדיין לא שב בתשובה.

וזהו כל ענין יום כיפור לשוב אל ה' ולדעת שהכל בהשגחתו. ובמהרש"א (סוף מכות) מאריך ואומר שכל יום בשנה הוא כנגד אחד מהשם"ה ל"ת, וכותב שם שיום הכיפורים הוא כנגד "לא יהיה לך" וזהו עיקר עבודת יום הכיפורים, ובכלל זה ש'לא נאמר עוד אלקינו למעשה ידינו'.

ועכשיו הזמן גרמא זמן של הכנה ליום הכיפורים, אנו עומדים בערך שלושים שעות לפני "כל נדרי" – ומתאמרא משמיה דרבי ישראל סלאנטער זצוק"ל שהיו סופרים השעות לפני כל נדרי.

ושמעתי מהגבאים של האדמו"ר מסאטמער זצוק"ל דכל ערב יו"כ היו שלש גידים שלו בולטים, וכולם ראו האריך שורה עליו פחד יום הדין, והנה אנו רחוקים ממדרגות אלו, אולם אנו צריכים לגשת ליום זה בשמחה, ולב יודע מרת נפשו, ואולי יעזור ה' שכל אחד יזכה לחזור בתשובה שלימה ולתקן מידותיו שזהו אחד מהעקרם הגדולים, והקב"ה יעזור שיהיה לכולנו גמר חתימה טובה.

הבן יקיר לי אפרים

אספרה לדור אחרון איך חובר ניגונו של מרן האמרי חיים זצוק"ל 'הבן יקיר לי אפרים' אני הייתי כשחיבר את השיר הזה, ומעשה שהיה כך היה, היה זה בשבת תשובה ואז הגיע לשבת ר' יעקב תלמוד (המלחין הידוע לבית גור, והיו לו שבתות קבועים שהיה מגיע גם אל רבינו זצ"ל) ובשולחנו הטהור בשבת בלילה כשהלך רבינו האמרי חיים זי"ע ליטול ידיו שמעתי איך שהרבי אומר לר' יעקב, 'ר' יעקב וועלן מיר מאכען א געשעפט אין שבת, ביז סוף 'טיש' די מאכסט א ניגון און איך מאך א ניגון', (נעשה הסכם אני אחבר ניגון ואתה תחבר ניגון עד סוף עריכת השולחן) והסכים ר' יעקב לכך, והנה אף אחד לא שמע את זה רק אני, ובמשך כל הטיש ראיתי איך שר' יעקב עושה תנועות שונות ומשונות עם ידיו ועם ראשו ומנענע לכאן ולכאן, והציבור הסתכלו עליו בתמהון כי לא הבינו למה עושה תנועות הללו, ואני הבנתי שהוא מחבר עכשיו ניגון. אולם על הרבי זצ"ל לא ניכר עליו שום שינוי במשך הטיש רק ערך הטיש כדרכו בקודש, ובסוף הטיש שר הרבי זצ"ל את ניגונו על 'הבן יקיר לי אפרים' - ור' יעקב חיבר אז את ניגונו הידוע על 'ישמחו במלכותך' (ניגון הידוע של חסידי גור).

בקשת מחילה על חוסר סבר פנים יפות

רבי ישראל סלאנטער זצוק"ל אומר שאם עבר אדם ליד חבירו כבר צריך לבקש ממנו מחילה, דאולי פגע בו ע"י שלא חייך אליו ולא הראה לו סבר פנים יפות.

והנה אתמול היה אצלי איזה אדם, והתאנח לפני שהוא מתפלל בבית מדרש אחד ואף אחד לא אמר לו 'גוט שבת', ובאמת דחסרון גדול הוא זה, וצריך לקבל כל אחד פני חבירו בסבר פנים יפות ולשאול בשלום חבירו. וגם אני צריך לבקש מאתכם מחילה, אולי במשך השנה פגעתי באחד מבני החבורה שיועיל נא למחול לי, ובזכות זה ימחול לנו ה' על כל חטאנו.

לא יקח שוחד

שמעתי מהרב ר' יצחק אורלאנסקי זצ"ל שהיה מתלמידי הסבא מנובהרדוק, ובחמש השנים האחרונות היה משמשו, וסיפר שבערב יום הקדוש ראה את הסבא יושב ובוכה, ואמר דאמרנו היום בסליחות 'במה איכף לקל מרום פני לא יקח שוחד', ובחז"ל (ילקו"ש משלי יא תתקמז) אפי' שוחד של מצוה, ומאז אני בוכה, דא"כ מה אני יכול לעשות כדי לשחד להקב"ה.

תפלה זכה

בקאצק (וכן בקעלס ובעוד מקומות) לא היו אומרים בליל יוה"כ 'תפלה זכה', דהם סברו דאין לו לאדם להסתפק בזה שאומר את כל עוונותיו אלא צריך באמת לשוב. ומספרים שהיה פעם אדם זר שהגיע לקאצק ליום כיפור ואמר בבכיות 'תפלה זכה', ונגש אליו איזה קאצקער חסיד ושאלו, 'האם יש לך כבר את הלוח

של השנה החדשה', - אמר לו הלה ברוגז 'נו נו נו' כאומר לו מה אתה מפריע לי באמצע הווידוי, אמר לו הקאצקער חסיד במטותא ממך האם כבר ראית את הלוח של השנה החדשה, והלה שוב פעם אמר לו בכעס 'נו נו נו', אל תפריע לי, אמר לו הקאצקער אני פשוט צריך לדעת מתי יהי' חנוכה, ושאלו למאי נפק"מ לך עכשיו מתי יהי' חנוכה, ענה לו אני רוצה לדעת מתי אוכל לשחק קוויטלעך, ונתן לו הלה סטירת לחי וצעק עליו 'האם בשביל זה אתה צריך להפריע לי באמצע תפלה זכה' - אמר לו הקאצקער חסיד זה בדיוק מה שרציתי לראות הרי לא יכלת להתאפק ונתת לי סטירה עכשיו אתה יכול להמשיך לומר 'תפלה זכה'.

הרה"ק מנאדבארנא וסעודה המפסקת

שמעתי מאדם אחד בעל העובדא, שפעם אחת נסע מחוסט לבישטנא להסתופף בצל הרה"ק ר' מרדכי מנאדבארנא וצוק"ל ביום הכיפורים. בערב יום כיפור נסע מביתו, ולקח איתו חלה ותרגול מבושל (בהונגריה קוראים לתרגול קאקאש), כדי שכשיגיע לבישטנא יאכל את החלה והתרגול לסעודה המפסקת, והי' בדעתו להצניע חלק לסעודת מוצאי יוה"כ. אמנם בדרך היו לו מניעות, כי באמצע נסיעתו נשברה העגלה וכדומה, והגיע לבישטינא בשעה מאוחרת מאד, כחצי שעה קודם כניסת היום, כעשר רגעים [מינוט] קודם הזמן, הלך לטבול במקוה והניח את חבילתו בחוץ סמוך למקוה, וחשב שכשיצא מהמקוה ישארו לו עוד כמה רגעים מינוטן שיוכל לאכול. אבל כשיצא מהמקוה ראה שחבילתו נעלמה, ולא ידע מה לעשות, דהרי נסע כל היום והוא עיף ורעב ולמחר צריכים להתענות, ואין לו כעת מה לאכול ואנשים הולכים כבר לבית הכנסת. הלך גם הוא לבית הכנסת.

בשעה עשר נכנס הרה"ק ר' מרדכי'לע לומר 'כל נדרי', והמנהג היה שאז ניגשו אליו החסידים שהגיעו ממרחקים ונתנו לו שלום, וכן בליל יוה"כ ההוא עמדו כולם בשורה, ובתוכם האיש בעל העובדא. כשנתן שלום להרה"ק, הסתכל עליו, אמר לי האיש, הוא מילא אותי [ער האט מיך אנגעזעטיגט] ולא הרגשתי רעבון כלל, וכן היה במשך כל יום הכיפורים, ומעולם לא הרגשתי כן ביום כיפור.

תיכף אחר הזמן במוצאי יוה"כ עד שהביאו לי לאכול, הרגשתי שאני כמעט מתעלף (דהרי באמת היה רעב מאד, אלא שהיה שבע מהבטתו של הרה"ק, ותיכף במוצאי יוה"כ נעלמה ממנו השביעה והרגיש באמת מצב של חולשה). והנה במוצאי יוה"כ היה דרכו של הרה"ק ר' מרדכי'לע ללמוד מסכת סוכה, ובחצות הלילה (בשעה שתיים עשר) נכנס לשלחנו הטהור. בעת עריכת השולחן אמר הרה"ק מנאדבורנא, וואס ס'טרעפט זיך נישט מרדכי'לע, קומט זיך א יוד מיט א קאקאש און מ'נעמט עס אים צו, און מרדכי'לע דארף אין זינען האבן אז ער זאל קענען פאסטן. (מה שקורה עמי, מגיע אדם עם תרגול ולוקחים אותו ממנו ומרדכי'לע צריך לדאוג שיוכל לצום).

חי שבועים שנה בלא יוה"כ

רבי ישראל סלאנטער זצוק"ל אומר ששייך היכי תימצא שבן אדם יחי' שבועים שנה ולא עבר עליו יו"כ אחד. והיינו עפ"י דברי הרבינו יונה (בעיקר החמשה עשר) שכתב 'יתכן להיות העון נסלח ונפדה מכל היסורים ומכל גזירה ואין להקב"ה חפץ בו, וזה לא נקרא שעבר עליו יו"כ פ"א אם רק נתכפר על חטאתו, דהעיקר הוא שיחפוץ בו הקב"ה וירצהו ויעשה לו כאילו לא חטא. וזהו כאשר חפץ בהקב"ה ואתה מקבל באהבה אזי חפצו בך. וככל שהאדם רוצה להתקרב להקב"ה כך הקב"ה מקרב אותו. והעיקר הוא החשבון הנפש לחשוב בכל עת האיך אני יכול למצוא חן בעיני הקב"ה.

אמירת על חטא בשמחה

בזמן הבעש"ט היתה קהילה שהבעל תפילה של ימים נוראים, כשהיה אומר "על חטא" היה מנגן ושר את כל ה'על חטא', אולם עיניו זלגו דמעות. ואנשי הקהילה היה להם תרעומת עליו, היתכן לשיר על חטא. אולם מאידך גיסא ראו שעניו זולגות דמעות ואין הוא אדם קל דעת. ובאו לשאול את הבעש"ט הק' האם לפטור אותו מהיות בעל תפלה שלהם או לא. אמר להם הבעש"ט שיקראו

לאותו בעל תפילה והוא רוצה לשמוע ממנו סיבת הדבר ששר בזמן אמירת 'על חטא'.

כשבא לפני הבעש"ט שאל אותו לפשר הדבר, ואמר להבעש"ט שעיירה שלהם סמוכה לעיר המלוכה פעטרבורג, והנה פעם עבר ליד ארמון המלך וראה איך אחד מעבדי המלך שתפקידו היה לנקות את האשפה, מנקה את האשפה ושר לעצמו בשמחה. והנה האשפה הסריח מאוד. ניגש אליו ושאלו, האיך אתה יכול לשר, הרי אתה מנקה את האשפה והמקום מסריח. אמר העבד "הידעת למי אני מנקה, הרי אני מנקה למלך, ולכך אני שר, שאני שמח שאני מנקה למלך".

אמר אותו בעל תפילה להבעש"ט, הרי לפני מי אני אומר "על חטא", הרי אני מנקה את החטאים בשביל מלך מלכי המלכים הקב"ה, ולכן אני שר, אמר הבעש"ט שאם כן שימשיך לשיר.

על חטא שחטאנו לפניך

הענין שאנחנו אומרים 'על חטא' ומונים כל העבירות שעברנו, י"ל עפ"י הידוע בשם צדיקים לפרש מה שאנו אומרים בתפלה בראש השנה, כי זוכר כל הנשכחות אתה הוא מעולם, ואין שכחה לפני כסא כבודך'. דישנם דברים שצריך האדם לזכור - היינו 'העוונות'. כדי שיחזור עליהם בתשובה, וכדברי דוד המלך ע"ה (תהלים נא ה) 'וחטאתי נגדי תמיד'. אולם המצוות שעושה צריך לשכוח. אולם אם האדם מהפך היוצרות וזוכר מצוותיו והעוונות שוכח אזי זוכר לו הקב"ה העוונות ושוכח המצוות. וזהו 'כי זוכר כל הנשכחות', דהקב"ה מתנהג עמך מידה כנגד מידה דאם אתה שוכח המצוות שעשית אזי הקב"ה זוכרם, אך אם אתה זוכר, אזי הקב"ה שוכח, וכן הוא לענין העבירות אם אתה זוכר את העבירות בבחינת 'וחטאתי נגדי תמיד', אזי הקב"ה שוכחם, ואם אתה שוכח אזי הקב"ה זוכר. וכדכתיב בעגל שמושה ביקש מהקב"ה שישכח מעשה העגל, והקב"ה אמר (ישעי' מט טו) 'גם אלה תשכחנה', ומשה אמר א"כ אפשר תשכח קבלת התורה, ואמר הקב"ה 'ואנכי לא אשכחך'. והיינו כיון שאנחנו זוכרים חטא העגל הקב"ה שוכחו, משא"כ קבלת התורה שהוא מצוה אנחנו שוכחים והלכך הקב"ה זוכרו.

והנה ב'יה"כ הוא הזמן לזכור העוונות ולכך אומרים אנו כל ה'על חטא' להראות שלא שכח העבירות.

והנה יש אנשים שחושבים שהרבה מה'על חטא' אינם שייכים אליו, אולם אין הדבר כן, כי אפילו אם בלמעשה לא עבר, אולם אולי עבר במחשבה, ורבינו **יונה** כותב (שער א אות יא) בענין עזיבת החטא דהיינו 'עזיבת מחשבת החטא', ולא די שיעזוב רק החטא.

ושמעתי בשם **כ"ק האדמו"ר מסאטמער זצוק"ל** לפרש בזה מה שמצינו בווידי מעשרות שמתוודה שם ואומר 'לא עברתי ממצותיך ולא שכחתי' ולכאורה איזה וידוי הוא זה שאומר שלא עבר על מצוותיו. אולם לפי הנ"ל מובן להיטיב, דמתוודה ואומר שבאמת לא עבר על שום מצוה רק קים כל המצוות אולם 'ולא שכחתי' ולא שכחתי שקיימתי את המצוה וע"ז שפיר צריך להתוודות.

על חטא שחטאנו לפניך בתמהון לבב

יש פירוש על 'על חטא' של הרב **יצחק ולדשיין זצ"ל** (שהוא שמע השיחות מ'הסבא מנובהרדוק' וכתב הספר 'מדריגת האדם') והוא מפרש העל חטא האחרון, 'על חטא שחטאנו לפניך בתמהון לבב', ולכאורה הרי מצינו בתוכחה (דברים כח כח) יכבה ה' בשגעון ובעורון ובתמהון לבב, וא"כ הרי זה עונש ולא חטא.

ופי' שאיתא **בחובת הלבבות** דמי שיש לו אמונה אין לו הפתעות ואין לו קושיות, דידוע דהכל משמים, ואם אדם תמה ומתפלל על דברים שארעו הרי זה חסרון באמונה, ועל זה מתוודה 'על חטא שחטאנו לפניך בתמהון לבב', שהיינו תמהים ושאלנו קושיות והיינו חסרים אמונה.

עפר אני בחיי קל וחומר במיתת

איתא בגמ' חולין (פט.) גדול מה שנאמר במשה ואהרן ממה שנאמר באברהם, באברהם נאמר (בראשית יח כז) ואנכי עפר ואפר, ואילו גבי משה נאמר (שמות טז ז) 'ונחנו מה'.

ולכאורה מה החילוק ביניהם, דהרי הפשט 'אפר ועפר', דהנה מעפר עצמו עוד שייך לעשות דברים, כגון לזרוע בתוך העפר וע"י העפר צומח, וכן מאפר עצמו אפשר לעשות משהו. אולם כאשר מערבים עפר ואפר אזי אי אפשר להפיק שום תועלת מזה. וזה היה כוונת אברהם אבינו 'ואנכי עפר ואפר', וא"כ למה יתירה מעלת משה שאמר 'ונחנו מה'.

ומסופר על הרבי רבי יונתן איבשיץ זצוק"ל שהיה נוהג בעשרת ימי תשובה לפקח על העיירות בסביבתו, ולתקן העירובין וכל הצריך תיקון, והיה בדעתו לחזור לעירו לקראת יום כיפור. והנה פעם אחת בערב יום כיפור בעודו בדרך נשברה העגלה ולא היה יכול להמשיך בדרכו הביתה, וחיפש איזה כפר או עיירה בקירוב מקום, ומצא איזה עיירה ונכנס בערב יו"כ להתפלל שם ולא גילה לאף אחד מי הוא כי רצה להתפלל לעצמו באין מפריע. וחיפש בבית המדרש ליד מי לישב, אדם שמתפלל בכוונה ובהתלהבות שיוכל גם הוא להתפלל לידו. וראה בקצה בית המדרש אחד שמתפלל תפלת מנחה ועומד בתפלת 'על חטא' והוא מתפלל בכוונה גדולה ובהתלהבות. ושמע האריך שכאשר אמר 'עפר אני בחיי קל וחומר במיתתי' אמר זאת בכל כוחו ובהתלהבות גדולה, והוסיף באידיש 'איך בין א בלאטע' (אני חתיכת עפר וטיט) והחליט הרבי ר' יונתן שכדאי לו לשבת ליד אותו אדם ביו"כ בתפלה וכך גם הוא יתפלל בכוונה.

והנה ביו"כ בבוקר כאשר קראו בתורה, קראו לאותו האיש שיעלה לתורה רביעי, ולאחר מכן קראו לאדם אחר שישי, והנה כאשר אותו אדם ראה זאת התחיל לזעוק ולהרעיש עולמות על שביזוהו ונתנו לו רק רביעי ולחבירו הפחות ממנו שישי. והנה הרבי ר' יונתן עמד בצד ותמה האריך זה יכול להיות, הרי אותו אדם אתמול כאשר אמר 'עפר אני בחיי' אמר זאת בכוונה גדולה וחזר על עצמו כמה פעמים, והנה עתה פתאום בשביל עליית שישי הוא מרעיש עולמות. ונגש הרבי ר' יונתן אליו ושאל אותו 'איני מבין הלא אתמול שמעתי ממך האריך שאתה

אומר כ"כ הרבה פעמים עפר אני בחיי, ואף אמרת באידיש אַ שטיק בלאטע, ועכשיו אתה מרעיש עולמות. ענה הלה, למי אמרתי 'עפר אני בחיי' להקב"ה, אבל אותו אדם שעלה שישו הוא עוד פחות מזה ואינו שווה כלום, וכלפיו אני איש חשוב.

רבינו יונתן ניגש לגבאי וגילה בפניו שהוא הרבי ר' יונתן אייבשיץ, ורוצה לומר דרשה לאחר קריאת התורה. והנה הגבאי סיפר לכולם שרבי יונתן אייבשיץ עמם ושמוחו מאד. והנה התחיל לדרוש ופתח ואמר, הנה מעולם לא אירע לי כזה שאשאר באיזה מקום ליוה"כ מחוץ לביתי, ולא הבנתי על מה עשה ה' ככה לי. ועכשיו רואה אני שמן השמים סבבו זאת לתועלת. דהנה מעולם היה קשה לי דברי חז"ל שאמרו 'גדול מה שנאמר אצל משה ואהרן ממה שנאמר אצל אברהם' ולא יכולתי למצוא תשובה הגונה. אולם עתה כאשר באתי לכאן נתיישב לי מאמר חז"ל הנ"ל. דהנה אברהם אבינו ע"ה אמר רק להקב"ה 'ואנכי עפר ואפר' ולא לבריות אמר כן, ואילו משה רבינו כאשר התרעמו כלל ישראל עליו אמר להם 'ונחנו מה', וזה חידוש גדול יותר לומר לבריות שגם כלפיהם אין הוא נחשב לכלום, דהנה כהיום ראיתי שאפי' אומרים בכוונה 'עפר אני בחיי' יכולים לעשות מחלוקת כזה, ובזה נתיישב לי מאמר חז"ל הנ"ל.

וזה שכתב רש"י על הפסוק (במדבר יב ג) 'והאיש משה עניו מאד' 'שפל וסבלן', דעניו היינו לעצמו, אולם סבלן היינו כלפי הזולת, דבלא סבלנות יכול האדם באמצע המריבה להתפאר לחבירו שהוא יותר חשוב ממנו שיש לו ג"כ מעלת העונה.

סוכות ושמ"ע

זמן שמחתינו

הנה סוכות הוא 'זמן שמחתינו', ולכאורה האריך שייך לצוות לאדם להיות בשמחה, הרי שמחה הוא רק תוצאה מזה שבן אדם רגוע ואין לו דאגות, ואיך שייך לצוות לאדם שהוא מלא דאגות להיות בשמחה.

אולם הכוונה הוא, דהנה כל הדאגות של אדם מגיעים מחוסר אמונה ובטחון בהקב"ה, ומי שיש לו אמונה בהקב"ה אזי הוא תמיד רגוע ושמח ולא חסר לו כלום. והוא כדמיון בן גביר שתמיד הולך רגוע בלי דאגות דהרי כל מה שצריך יש לו מאביו, ואם נבוא אליו ונאמר לו שהוא צריך ללמוד חובת הלכות שער הבטחון לא יבין מה רוצים ממנו, ומה לו ולשער הבטחון, הרי הוא מובטח כל חייו דהרי יש לו אב עשיר גדול. וא"כ הדבר אצל בן של בור", ק"ו בודאי שאנו צריכים לסמוך ולבטוח באבינו שבשמים שהוא אב האמיתי והכל ביכלתו לעשות. וכשאדם מאמין ובטוח בו אזי מרגיש שלא חסר לו כלום, ואז הוא תמיד בשמחה ובשלווה. וזהו הכוונה שסוכות הוא 'זמן שמחתינו', דהיינו שאנו צריכים לעבוד על אמונה ובטחון ועי"ז ממילא נגיע לשמחה.

ושמעתי מאבי זצ"ל שהיה תלמיד של רבי שאול בראך זצוק"ל אבדק"ק קאשוי, (אבי זצ"ל למד אצלו כשהיה עדיין רב בקראלי) שסיפר שהיה לקאשוי רב איזה תלמיד בשם ר' הערש טויבער בקראלי, שהיה כל שנה נוסע לקאשוי רב לשמחת בית השואבה, והיה שם ממש 'מוראדיג' (נורא), שהיה רוקד כל הלילה בהתלהבות עצומה ביותר. והנה בשנה אחת היה ר' הערש חולה ולא הרגיש בטוב, והרופאים לא נתנו לו לנסוע לקאשוי ונשאר בביתו, וחישב לעצמו כל הזמן מה נעשה עכשיו בקאשוי, האריך הרבי רוקד בהתלהבות וכדומה, והצטער מאוד שלא נמצא שם, והתחיל לבכות בכיות נוראות, ונרדם. והנה באמצע השינה נראה אליו רבו בחלום, ואמר לו הארש וואס וויינסטו זיי נישט ציבראכן, די ווייסט וואס איך וועל דיר זאגן אַ דבר תורה (הירש, מדוע בוכה אתה, אל תהי' בעצבות, הידוע אתה מה, אומר לך דבר תורה), ואמר לו שלכאורה למה קוראים ליו"ט סוכות 'זמן שמחתינו' בשלמא בפסח אומרים 'זמן חרותינו' משום שאנו חירות ממצרים, ובשבועות 'זמן מתן תורתנו' משום

שאז קבלנו את התורה, אולם בסוכות למה אומרים 'זמן שמחתנו', הרי שמחה צריך כל השנה, ואין לזה שייכות דוקא לסוכות, והיינו צריכים לומר 'זמן אסיפת תבואתנו' וכדומה. אלא הפשט הוא, דכל דבר הגויים יכולים ג"כ לעשות, אולם בסוכה מצינו (ע"ז ג) שלעתיד לבוא אומות העולם יטענו להקב"ה 'כלום כפית עלינו ההר כגיגית', ויאמר להם הקב"ה 'מצוה קלה יש לי וסוכה שמה, ואומות העולם ישבו בסוכה, והקב"ה יוציא חמה מנרתיקה ואומות העולם יבעטו בסוכה ויצאו. והיינו דאצל אומות העולם אינם יכולים להיות בשמחה בכל המצבים, וכאשר קצת חם או קר להם הם בועטים ומתעצבים. אולם אצל כלל ישראל בסוכות אנו שמחים תמיד ויושבים וישינים תמיד בסוכה בין בקור ובין בחום בין בגשם ובין בשלג, ובזה אנו שונים מאומות העולם (וזכרנו שאצל זקני ר' יעקב שמואל מאירובין זצ"ל בקאפאשנב היה בסוכות קור גדול והיו מסיקים עצים מרוב קור ואבי היה יושן בסוכה והסבך היה מכוסה בשלג). ולכן אנו קוראים דייקא לחג הסוכות 'זמן שמחתנו' שבוה אנו מראים שסוכות זה רק 'זמן שמחתנו' ורק אנו שמחים בסוכה ולא אומות העולם, עד כאן היה חלומי של ר' הערש. וכאשר נתעורר משנתו זכר הדבר תורה וחזר ע"ז היטב, וזה היה בשבילו כעין פיוס על שלא זכה להסתופף בצל רבו. והנה בחנוכה החליט בדעתו שכיון שלא היה בשמחת בית השואבה אצל רבו יסע אליו עכ"פ לחנוכה, וכאשר הגיע אצל רבו לקאשוי, נכנס לקודש פנימה ואמר בהתלהבות 'רבי איך האב א דבר תורה פונעם רבין', מיד אמר לו רבו 'איהר מיינט דאך אוודאי מין דבר תורה אויף זמן שמחתנו, איך געדענק דען נישט וואס איך האב געזאגט'. (רבי יש לי דבר תורה מהרב, מיד אמר לו רבו, מסתמא מתכין אתה לדבר תורה אוודות 'זמן שמחתנו', האם חושה אתה שישכחתי מה שאמרת?).

ובאופן אחר י"ל למה דוקא בסוכות הוא 'זמן שמחתנו', דהנה פירשתי פעם מה שאנו אומרים בשבע ברכות 'שמח תשמח רעים האהובים כשמחך יצירך בגן עדן מקדם', דלכאורה האם לא מצאו למה לדמות שמחת חתן וכלה עד שהוכרחו להגיע עד לאדם הראשון בגן עדן. אולם הפי' הוא, שהנה הסיבה העיקרית שאדם אינו בשמחה הוא משום 'קנאת איש על חבירו', ורואה שלחבירו יש יותר ממנו ולכן נעצב עליו לבו, אולם אם אינו מקנא בחבירו ומסתפק במה שיש לו אז הוא שמח וטוב לב. ולכן אדם הראשון בגן עדן שהיה יחיד בעולמו אז ולא היה לו במי להתקנאות לכן הוא היה בשמחה ממש. וזה שאנו מברכים לחתן וכלה

שיהיו בשמחה תמיד כמו אדם הראשון בגן עדן שהיה שמח דלא היה לו במי להתקנאות.

והנה מדת הקנאה באה לאדם מגאווה שהוא סובר שהוא יותר חשוב מחבירו ולכן הוא סובר שצריך שיהיה לו לכל הפחות מה שיש לחבירו. אולם אם אדם מתנהג בענוה וסובר שאפילו מה שיש לו לא מגיע לו ומודה להקב"ה על מה שיש לו אז בודאי אינו מקנא אף פעם בחברו ושמח במה שיש לו.

וראיתי בזרע קודש דסוכות הוא כנגד 'יעקב', בבחינת 'יעקב נסע סכותה', וכותב שם שזה בא להורות שבסוכות צריך לעבוד על 'ענוה' בבחינת 'יעקב' 'עקב ענוה יראת ה', עכ"ד. ולפי דבריו מובן היטב למה סוכות הוא 'זמן שמחתינו', כיון שבסוכות אדם בא למדת 'ענוה' וא"כ אינו מקנא בחבירו כלום ושפיר יכול לשמוח במה שיש לו ולכן אז הוא 'זמן שמחתינו'.

בסוכות תשבו

התורה הראשונה ששמעתי ממרן האמרי חיים מוויזניץ זצוק"ל היה בסוכות⁵, ואמר אז (בתוך דברו) לפרש הכתוב (ויקרא כג מב) 'בסוכות תשבו שבעת ימים', דהנה

5. סיפר זקנינו זצ"ל על השתלשלות הדברים איך סיבבה ההשגחה שיזכה להתקשר אל מרן האמרי חיים זצוק"ל וללמוד בשיבתו:

לאחר המלחמה בשנת תש"ו נסע עם אביו הרה"ח ר' מנשה זצ"ל לעיר סאטמער לחג הסוכות, כיון ששמעו שבעיר סאטמער יש את האתרוג היחיד במדינה ולכן שמו פעמיהם לסאטמער. וגם מרן האמרי חיים זצוק"ל הגיע מסיבה זאת לעיר סאטמער לחג הסוכות. והאתרוג היה בבית מדרשו של האדמו"ר מסאטמער זצוק"ל (שכבר היה אז בארה"ק), והוכרז כי חייבים לסיים את התור לברכה על הד' מינים עד השעה עשר בבוקר, כי אנו צריכים להביא את האתרוג אל הרבי מוויזניץ, ומראיתו של האתרוג נשתנתה לגמרי מרב הידיים שמשמשו בו.

לאחר שסיים הרבי את תפילתו עת נערך השולחן הטהור, סיפר ר' מנשה למרן ז"ע שבנו בן הט"ו יודע לומר יפה, רבינו כיבד את זקנינו זצ"ל לשיר, והוא השמיע את הניגון 'ויאתיו', מרן שר עמו את הניגון עד גמירא, וכאשר סיים נשקו בחיבה והביע התפעלות בראותו נער צעיר ששרד את כל התלאות.

לאחר ברכת המזון דיבר הרבי עם אביו הרה"ח ר' מנשה, ובין הדברים שאל מה יחי' עם בנך

ידוע מהקדמונים ד'תשובה' הוא ר"ת ת'מים תהי' עם ה' אלוֹקִיךְ, ש'וית' ה' לנגדי תמיד, ו'אהבת את ה' אלוֹקִיךְ, ב'כל דרכיך דעהו, ה'צנע לכת עם ה' אלוֹקִיךְ, והם חמשה יסודות חשובים שצריך בעל תשובה לדעת. והנה אפי' אם בן אדם יש לו את ארבעה יסודות הראשונים, אולם אם אינו עושה זאת בהצנע, חסר בעבודתו, והוא צריך להכניס את כל הארבעה יסודות הראשונים ביסוד החמישי שהוא 'הצנע לכת עם ה' אלוֹקִיךְ', וצריך לראות שיהי' עבודתו בסתר ובצנעה ואז הוא שלם בעבודתו.

[ומספרים שפעם בזמנו של הרה"ק מראפשיץ זצוק"ל היה אחד שצם כל השבוע אך פרסם זאת ברבים. והראפשיצער רצה לבדקו, האם כוונתו לשמים, ושלח איזה נער להקניטו, והראפשיצער רב צעק על הנער בקול 'אינך מתבייש להתחיל עם אותו צדיק, אינך יודע שהוא צם כל שני וחמישי', אמר הלה 'וכל השבוע איני צם', וזה מה שרצה הראפשיצער לשמוע.

ובזמנו של הגאון מוילנא זצוק"ל היה אדם אחד שצם כל השבוע, ובלייל שבת היה יושב על אבן, וכל אחד היה עובר ואומר לו 'גוט שבת', ושאלו את הגר"א האם יכולים ליטול מצדיק זה ברכות, ואמר שינסו בשבוע הבא לפנות אותו אבן שהוא יושב עליה, והנה בשבוע הבא כאשר לא מצא האבן שהיה מושבו עליה, היה צועק צעקות גדולות על שלקחו האבן, ולאחר שבת מת. ואמר הגר"א שהוא היה מהסטרא אחרא וכל השבוע עשה הכל בשביל כבוד, וכיון שלא קיבל הכבוד מת].

והנה 'תשוב' הוא ר"ת ה'ד' יסודות הראשונים 'תמים תהי', 'שוית' ה' לנגדי תמיד, 'בכל דרכיך דעהו, 'אהבת את ה' אלוֹקִיךְ', וע"ז אמר הפסוק שאפילו אם אתה מקיים את ארבעה דברים האלו אינו מספיק אלא 'בסוכות תשב', והיינו שאתה צריך להכניס 'בסוכה' ולהצניע את ה'תשוב' את ה'ד' דברים בתיבת 'תשוב', וצריך לעשות הכל בצנעה.

היכן ילמד, לא היתה בפי ר' מנשה תשובה, 'אדרבה שהרבי יאמר', אמר הרבי 'אני פותח ישיבה כבר בשבת בראשית שלחחו אלי', נענה ר' מנשה ברצון ושלח בנו לישיבה של הרבי מוויזניץ בגרוסוורדיץ.

ובעבודה זאת של 'והצנע לכת' היה מרן האמרי חיים זצוק"ל גדול מאד, וכידוע שהיה מסתיר עצמו מאד מאד, שהיה מדבר איתנו תלמידיו 'כדבר איש אל רעהו' וראינו באמצע דיבורו שממש אינו נמצא איתנו ומרחף במחשבותיו בעולמות העליונים, והיה ידוע לנו סימן שהיה עושה בפיו, וזה היה לנו לסימן 'אז ער פארט ארויף אינגאנצין אויף א אנדערע וועלט', (וזה היה לנו לסימן שהוא נוסע למעלה לעולם אחר לגמרי) זיע"א.

מצות סוכה במסירות נפש

היום נוהגים לומר על כל דבר שזה מסירות נפש. הייתי פעם בדינער והרב הודה לכל המשתתפים שבאו, ואמר שידוע שבאו במסירות נפש. איזה מסירות נפש זה שמגיעים לאכול ארוחת ערב דשנה.

אצלינו ב'לאגער' (מחנה העבודה) ראו מה זה מסירות נפש. וזכורני שהיה בערב סוכות ואבי זצ"ל היה מסתובב כל היום בלאגער מודאג ואמר 'געוואלד געשריגען ווי האט מען א סוכה' (נורא ואיום מהיכן יהי לנו סוכה), והתפללנו על זה הרבה תפלות לישב בסוכה, עד שפתאום הגיע משלוח של שידות ורהיטים ולקחו את זה והניחו השידות מסביב, ובסוף הלאגער היה אילן וחתכו הענפים וסיככו. וה' יעזור שהיום נוכל לעשות הברכה 'לישב בסוכה' בכוונה ובשמחה כזו כמו שעשינו אז.

וגם בשנה הראשונה לאחר הלאגער היינו ב'לבעריטין' (רייכנברג), ואבי היה בעל תפלה, והיינו שם גם בסוכות, ואזי דרו שם האנשים בבנינים של חמש שש קומות, ולא היה סוכות, והנה היה שם אדם אחד ששמו 'אלטער' והומין אותנו לסוכות לאכול אצלו, והיה זה מרחק של כשעה מביהמ"ד. ובערב סוכות אחה"צ הלכתי לביתו, ואמרתי לו שמילדותי היה לי מנהג שבערב סוכות הייתי עושה 'שטערן' (כוכבים) לנוי סוכה, האם יש לו פאפיר (נייר) שאוכל לעשות הקישוטים. התחיל לצחוק עלי ואמר לי 'ווי האב איך א סוכה אויפן פערדע שטאק' (איפה יש לי סוכה בקומה רביעית). אז אמרתי לו 'געוואלד געשריגען אן א סוכה וועל איך עסן' (אוי ואבוי, איך אוכל בלא סוכה). אמר 'וואס רעדט'סטו נארעשקייט, צווישן גויים, און איך בין אויף די פערדע שטאק, זאל איך מאכען א סוכה' (מה אתה מדבר שטויות,

בין גויים ובקומה הרביעית איך אעשה סוכה). אמרתי לו הרי רק לפני שנה בלאגער עשינו סוכה וכאן לא אוכל בסוכה. ושאלתי א"כ תאמר לי היכן אני יכול למצוא סוכה, ואמר לי שאין כאן בסביבה שום סוכה.

ושאלתי אותו היות שהוא גר בקומה העליונה האם יש לו 'בוידעם' (עליית גג), ואמר כן, ועליתי ל'בוידעם' וראיתי חלון גדול בגג ופתחתי וראיתי שאין שום חשישות ואפי' לא צריך להיתר של דופן עקומה אלא הכל היה כשר למהדרין, ורצתי מהר החוצה וקטפתי מן האילן ענפים וסככתי והיה לנו סוכה למהדרין.

וצריך רק לרצות והכל תלוי במסירות נפש, ורואים שאפי' מסירות נפש לעשות נוי סוכה הביאה לכך שיכולנו לקיים מצות סוכה, דהרי בלאו הכי הייתי מגיע בלילה ולא היתה לנו סוכה.

וזה ענינו של חג הסוכות מסירות נפש, ושמעתי ממורי ורבי הגאון הצדיק ר' גרשון ליבמאן זצוק"ל שאמר נראה לי בשם הסבא מנובהרדוק למה רק בסוכות מזמינים את האושפיזין, כי אז מקיימים המצוה במסירות נפש, שיוצאים מהבית ונכנסים לסוכה.

אתרג - אל תבואני רגל גאווה

צריך להזהר כשמגיע עם הלולב ואתרוג בידו לביהמ"ד לא להתגאות בזה. וראיתי במהר"ם שיק שכתב דעדיף ליטול לולב ואתרוג בביתו מאשר בבית המדרש אם כוונתו להתגאות באתרוג היפה שיש לו דבזה מסלק את כל המצוה.

והסבא מנובהרדוק היה אומר 'כבוד איז א קליינע חיה'לע וואס עסט אויף אלעס אפי' די שמורה מצוה' (כבוד היא חי' קטנה שאוכלת אפי' מצה שמורה, דפעם לא היה כ"כ נקל להשיג שמורה מצה ומי שהיה לו כסף והשיג יכל להתגאות) און אפי' די אתרוג... (ואפי' האתרוג).

בנובהרדוק היו אומרים על אחד שהוא חושב שמגיע לו מהקב"ה על זה שהוא עושה מצוות. דהיה אחד שהלך בסוכות ברחוב וביד אחד החזיק הלולב

וביד השני החזיק את האתרוג ומתחת לבית שחיו היה מונח המחזור והוא מלוכש בטלית, והנה באמצע הילוכו גירד לו הגב והוא לא היה לו יד פנוי לגרד הגב ולא ידע מה לעשות, אז ביקש מהקב"ה רבוש"ע אני עושה כל כך הרבה בשבילך במטותא ממך תשלח מלאך אחד לגרד לי את הגב.

אתרג השלם

הנה 'אתרוג' צריך שיהיה שלם, ואתרוג החסר פסול (עכ"פ ביום הראשון) ואולי אפשר לומר הרמז בזה, דהנה שמעתי פעם מכ"ק אדמו"ר מסטאמר זצוק"ל על מה שאנו מברכים לחולים שיהי' להם 'רפואה שלימה', דהפי' בזה היא כמו תשובה שלימה שפי' הרמב"ם (ה' תשובה פ"ב ה"ב) שצריך אדם לעשות תשובה 'עד שיעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא עוד', וכן הדבר הוא ב'רפואה שלימה' שאנו מברכים לחולה שיהי' לו רפואה ש'יעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לחליו עוד'.

וחשבתי להוסיף על זה דכן הוא הדבר במה שאנו אומרים 'אמונה שלימה' ו'גאולה שלימה', והיינו דהנה אמרתי פעם מה החלוק בעיני אמונה בין יעקב אבינו ובינינו, הרי מובא במדרש (פ' ויצא) שגם יעקב אבינו כשהלך לבית אביו שאל 'מאין יבוא עזרי' עד שאמר 'חס ושלום לית אנא מוביד סברי מן בריי עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ', וא"כ גם יעקב אבינו מתחלה נסתפק 'מאין יבוא עזרי'. ואמרתי דהחילוק הוא פשוט, דהנה יעקב אבינו באמת מתחילה חשב 'מאין יבוא עזרי', אולם אח"כ כשקבע בנפשו 'עזרי מעם ה', אז נשאר עם האמונה הזאת חזק בלבו ושוב אף פעם לא שאל יותר 'מאין יבוא עזרי'. משא"כ אנו, מתחילה אנו שואלים 'מאין יבוא עזרי' ושוב אנו מחזקים עצמנו 'עזרי מעם ה', אולם אח"כ בעת צרה שוב אנו שואלים 'מאין יבוא עזרי' וחוזר חלילה. וזה שאנו מבקשים שיהי' לנו 'אמונה שלימה', והיינו כנ"ל 'שיעיד עליו יודע תעלומות שלא נחזור להסתפק יותר באמונתו' רק שנאמין בו תמיד.

וכן ב'גאולה שלימה' יכולים לפרש כך, דהנה כידוע שהציונים יסדו את מדינתם והם טענו שזה מפעמי הגאולה, אולם אנו אומרים שהגאולה האמיתית הוא שלא

תהי' אחרי' עוד גאולה. וזה שאנו מבקשים שיהי' 'גאולה שלימה' ש'יעיד עלינו יודע תעלומות שלא נשוב לגלותינו עוד', ע"י גאולה אמיתית בבנין בית המקדש במהרה בימינו אמן.

והנה 'אתרג' ר"ת א'מונה ת'שובה ר'פואה 'גאולה, וע"ז בא הרמז לקחת אתרוג שלם בלתי חסר, לרמז שכל הדברים הנ"ל יהיו שלמים.

אושפיא דאהרן

איתא בחז"ל (רות רבה ה ו) דאילו ידע אהרן דהתורה תכתוב עליו 'וראך ושמה בלבו בתופים ובמחולות היה יוצא לקראתו'. ולכאורה מה כוונת חז"ל בזה, וכי אהרן חיפש כבוד, בוודאי שלא. ובפשטות הכוונה שלא ידע שיש לזה כ"כ חשיבות, ואילו ידע היה עושה יותר.

ואולי אפשר לומר דהנה **הרמב"ם** (ה' דעות פ"א ד) כתב דבכל ענין צריך האדם לילך בדרך הממוצע, לא פזרן יותר מדאי ולא כילי וכו', ורק בדבר אחד צריך לילך בקצה האחרון בענין הגאווה, דהתם ארז"ל (אבות ד ד) מאד מאד הוי שפל רוח. ולכן **בנובהרדוק** היו עובדים לבזות עצמם, דכדי שלא יפול ברשת הגאווה צריך להיות מוכן להתבזות, וכאשר מרגיש קצת כבוד צריך ללכת לקצה השני.

אולם אהרן הכהן ע"ה היה כ"כ עניו שלא הרגיש שיש כאן מקום להתגאות, והיה ממש כמשה רבינו, ושניהם היו שווים בענוותנותם. ואיתא בחז"ל שאחרי כל דיבור ודיבור שהקב"ה דבר עם משה 'עמד משה מן הצד', דעד עתה דיבר הקב"ה עמו, ומסתמא מכאן ואילך ידבר עם אהרן. ואפי' אחר שש מאות ושלש עשרה מצוות אחרי כל מצוה עמד מן הצד. ומצינו בפ' פקודי התורה חוזרת כל הזמן 'כאשר צוה ה' את משה', וכתוב (שמות מ יח) 'ויקם משה את המשכן וכו' כאשר צוה ה' את משה', ולכא' הול"ל 'כאשר צוה ה' אותו'. ומפרשים בספה"ק דמשה רבינו ראה זאת כשני דברים נפרדים ציווי ה' וצריך לקיים הציווי, ולא יחס שום דבר אליו, אלא 'כאשר צוה ה' את משה', כאילו אין לזה שייכות אליו.

ולאידך גיסא, 'אהרן', מה יכול להיות יותר ענוה מ'וראך ושמוח בלב', שמעתי פעם מהבעלזער רב זצוק"ל זיע"א (בליל ש"ק הייתי הולך לוויזניץ, ובמוצאי שבת הייתי הולך שבוע אחד לפנוביז' לשמוע את המשגיח רבי יחזקאל - ושבוע אחד לבעלז, ובמוצאי שבת כשהגעתי לשם היה עוד הבעלזער רב באמצע המיטאג טיש (סעודת הצהריים) והיו מביאים לו באמצע הסעודה עוד שתי חלות, ולא היה נוטל עוד הפעם ידיו, אלא היה פורס החלות כסעודה חדשה לסעודה שלישית, והיה אומר תורה, והשולחן היה גבוה וראשו היה כפוף מתחת לשולחן, והיו בחורים שנכנסו תחת השולחן כדי שיוכלו לשמוע את הדבר תורה, ואני ג"כ החלטתי שחייב אני ג"כ לשמוע התורה ונכנסתי מתחת השולחן ושמעתי מילים אלו) 'משה רבינו דארף די תורה עדות זאגן' והאיש משה עניו מאד מכל האדם, אבער אהרן הכהן דארף דען די תורה עדות זאגן, אהרן הכהן איז זיכער געווען עניו מכל האדם!!! (משה רבינו צריכה התורה להעיד עליו שהיה עניו מכל האדם, אבל על אהרן אין צריך להעיד כן דבוודאי היה עניו מכל האדם), ודברים אלו ששמעתי הספיקו לי לכל החיים.

וידועים דברי הרמב"ן בפ' קרח (טז, ד) עה"פ 'וישמע משה ויפל על פניו, וז"ל' 'כי אהרן במוסרו ובקדושתו לא ענה דבר בכל המחלוקת הזו, ויהי כמחריש וכמודה שמעלת קרח גדולה ממעלתו אבל הוא עושה כדבר משה ומקיים גזירת מלך'.

וזה שאמרו לנו חז"ל 'אילו היה אהרן יודע וכו', ללמדנו שאהרן בענוותנותו הגדולה לא התחיל בכלל לחשוב שעשה איזה דבר שיש לו חשיבות.

ניגון ההקפות שהציל את חי

אזכיר בזה חסדי ה' אשר גמלני בשנות הזעם, כאשר הייתי במחנה העבודה 'פלאשוב' והייתי אז בגיל ארבע עשרה, והייתי צריך לבנות בתים ולעשות אבנים עם מלט (צימנט). והנה יום אחד היה חם מאד, והקאפו עמד בצד, והנה כאשר עשינו את השורה הראשונה של האבנים לבנין הייתי מאד עייף, נתיישבתי על האבנים ונרדמתי, והקאפו ניגש אלי ונתן לי מכה ונשאר רושם על גבי, וכך היו עושים כמו שאמרו רז"ל על מעשר בהמה ש'צובעו בסיקרא', כך היו נותנים מכה על הגב ונשאר רושם, ובסוף היום היו מענישים על זה.

והנה עבדנו ממש משעות הבוקר המקדמות ועד שש בערב, ורק כחצי שעה היתה הפסקה באמצע היום ונתנו לנו מרק עשוי מעשבים.

והנה בלילה אמר הקאפו שכל מי שיש לו רושם וסימן של עונש ישאר בצד, והיו בערך עשרים אנשים, ובסוף מחנה העבודה היה מגרש ריק, והיינו צריכים לקחת אבנים מצד אחד של המגרש ולרוץ לצד השני ולהניחו וחוזר חלילה. והנה כאשר אדם עושה איזה מלאכה המתקיימת מרגיש סיפוק ואזי יכול לעבוד אפי' עבודה קשה, אולם לרוץ מצד אחד לצד שני, ולסחוב אבנים כ"כ כבדים זה היה קשה מאד, ואני הייתי עייף וחלש, והייתי רזה מאד, והיו כאלו שמתו ממלאכה זו, שהיינו צריכים לעשות זאת במשך שעותיים בלא הפסק, ואילו הפסקנו היו מכים בנו. וזה לא היה במציאות לעשות זה ולהשאר בחיים.

לאחר כשעה שרצתי ואפסו כוחותי, נזכרתי לפתע מניגון ההקפות של הקפה שישית ששמעתי שנתיים לפני המלחמה כשהייתי בסאטמער אצל כ"ק אדמו"ר מסאטמער זצוק"ל, והוא שר שיר זה, והיה רץ, ואי אפשר לתאר ההקפות האלו.

וזכרתי שבליל הושענא רבה הוציאו כל השולחנות והכסאות מבית המדרש, ובקצה היתה הבימה, והיו מגיעים גויים שהיו כותבי עת, והיה להם אבנים קטנים וכל שלש פעמים שהרבי רץ ועובר הבימה היו מכניסים לכיסם אבן, ואח"כ היה כתוב בעיתונים שהוא רץ עשרים קילומטרים, ובאמת שהוא לא רץ אלא ממש ריחף באויר.

(ובדרך אגב אספר דהנה הרבי זצ"ל היה ממלמל כל הזמן בפיו בשעת ההקפות וידוע שהרה"ק ר' איציקל מופשעוורסק זצוק"ל היה ממלמל כל השבת בשפתיו, ושמעתי מהרה"ק ר' יענקעלע זצוק"ל שפעם שאל הרבי מסאטמער את ר' איציקל שיאמר לו מה ממלמל בשבת, ואמר לו ר' איציקל 'אז די וועסט מיך זאגן וואס די זאגסט ביי די הקפות וועל איך דיך אויך זאגען (אם תאמר לי מה אתה ממלמל בשעת ההקפות, אומר לך מה אני ממלמל)).

ואנחנו בתור ילדים בגיל שש שנים כשחזרנו הביתה אחר שמחת תורה ניסינו לרוץ כמו הרבי ואמרנו שזה עדיין לא כ"כ מהר כמו הרבי.

והנה באמצע הריצה עם האבנים נזכרתי באותו ניגון וכך שרתי הניגון וציירתי לעצמי כאילו מחזיק אני הס"ת בידי, ורצתי ושכחתי מכל העבודה הקשה בחסדי ה'.

ורואים מזה מה זה השגחה פרטית, שניגון אחד ששמעתי נתן לי כח, וזה מה שצריך להתחזק באמונה בהשגחה פרטית, הטבע בגימ' אלקים והכל בהשגחה מהקב"ה על כל פרט ופרט.

